NENÍ TU VLTAVA, ALE SVRATKA, SVITAVA

MORAVSKOSLEZSKÝ KRUH

MORAVSKOSLEZSKÝ KRUH

Milena Flodrová
Petr Schnur
Jiří Plocek
Antonín Hošťálek
Ladislav Plch
Arnošt Goldflam
Petr Pelčák
Luděk Niedermayer
Ivanka Devátá
Jan Sapák
Jaroslav Štěpaník
Josef Souchop
Kateřina Vencálková
Ludvík Kavín
Pavlína Dufková
Jana Soukupová
Jan Lacina
Ladislav Vencálek
Marek Vácha

NENÍ TU VLTAVA, ALE SVRATKA, SVITAVA

MORAVSKOSLEZSKÝ KRUH /
BRNO 2016

Editors © Ladislav Vencálek, Antonín Hošťálek, 2016
Photo © Igor Šefr, 2016
© Moravskoslezský kruh, z. s., 2016

ISBN 978-80-905604-5-1

V Brně se vždycky teskní

Bylo to v půli října onoho roku 2015, kdy v knihkupectví Academia v Brně byl podvečer s Antonínem Přidalem, který v ty dny oslavil osmdesátku. Nakladatel Martin Reiner představil při té příležitosti knížku veršů výše zmíněného nazvanou Zpovědi a odposlechy. Je to třetí básnická sbírka autora a překladatele G. K. Chestertona, F. G. Lorcy, K. Rexrotha, J. Updikea a řady dalších. Čtenářskou obec potěšily i nonsensy Edwarda Leara, které na jevišti Divadla na provázku převedla režisérka Tálská a velkou oblibu si získal román Leo Rostena Pan Kaplan má třídu stále rád.

Antonín Přidal pracoval v šedesátých letech v literární redakci brněnského rozhlasu, spolupracoval s Hostem do domu a Světovou literaturou, překládání se intenzivně věnoval po roce 1968, kdy byla rozhlasová redakce rozprášena, pracoval pak pod cizím jménem. Po převratu v osmdesátém devátém založil na JAMU ateliér rozhlasové a televizní dramaturgie a scenáristiky a připravoval debatní pořady (Netopýr). Je publicistou, autorem rozhlasových a divadelních her a — tak jsem mu onoho večera představil náš projekt knížky o Brně. Jsa o hlavu větší Antonín Přidal se ku mne naklonil a řekl, víš, mně už se nechce nic psát… no, povídám,

ale v té nové knížce máš takovou básničku o Brně… To by šlo, povídá Antonín Přidal. Já ti pošlu ještě jednu o Brně, je z roku 1966 z knížky Neznámí ve městě, jestli ji neznáš. Neznám, povídám. Tak já ti ji pošlu. A skutečně ještě ten večer přišla ta báseň ku mně domů. A zde jsou obě. Jaký je mezi nimi rozdíl? Například: Padesát let. (lav)

RÁNO JEŠTĚ MLHY
(1966)
V Brně se vždycky kouří odněkud,
jak v poraženém městě,
které nechce dohořet,

a vítěz nikdy neví, kolik střech
mu leží u nohou, ve tmě tak bílé
pod svícnem komínů.

V tom městě
páry stoupají
i z převrácených kotlů podzimu,
navzdory jaru,
šedivé pentle na skřípavém máji.

Jen pokrývači,
pokrývači k stáru,
když po večeři brýle odkládají,
vidí ty střechy bez mlh, bez kouře.

ODKUD JSEM
(2015)
V Brně se vždycky teskní za něčím
jak v nemocnici, kde se neusíná,
jen klímá, jenom čeká, co zas bože bude
či vlastně bylo, že už to zas není.

A kdy mě pustí, kdy mě pustí domů,
chce člověk vědět.

Kam domů?

Tam. Odkud jsem.

Jste přece odtud, z Brna, říká lékař.
Proč byste nebyl? Ještě zůstaňte.

Na pár dní aspoň, na pár dní mě pusťte
z vysokých stěn, z těžkého místa,
kde není řeka, široká a silná,
která by běžela odněkud někam…
Jen věže, co stojí,
jak topory stojí,
a pomalu rostou
z kamene mezi mračna.

Na pár dní aspoň, na pár dní mě pusťte
po řece Moravě na kraj Dunaje,
co končí mořem. Na jeden půlden.
Jeden večer.

Už jen pár let, kývá lékař.
Už jen pár let musíte zůstat,
ani den déle.
Pak všechno přejde. Já to vím.
A věřte, že nakonec… rád si vzpomenete.
V Brně se vždycky teskní za něčím.

Milena Flodrová

Brno a Jošt k sobě nerozlučně patří

Markrabího Jošta, krále římského, máme na titulní stránce a tak není divu, že se mu věnujeme i v nitru této knížky. Jeho zpodobení v bronzu vyvolalo polemiku mezi odborníky na umění, historiky, politiky, i lidem prostým. Těch názorů, prý se podobá žirafě, fotografie zespodu pobíhající na internetu znázorňuje jeho genitálie, k čemuž autor sochy Jan Róna podotkl: Schválně jsem vymodeloval kobylu… A že s vysokýma nohama? Nu, už teď ale je vidět, že kolemjdoucí to láká. Fotografují se, fotografie letí světem… Ale spíše než dlouhé nohy vadí možná, že vidět v soše Jošta lze jen s notnou dávkou fantazie. A je Jošt vskutku ten, na koho může být Brno hrdo?

O odpovědi jsme poprosili nejpovolanějšího: historičku Milenu Flodrovou:
„Ta jezdecká socha kromě toho, že má uctít památku Jošta, má být alegorií odvahy. Tedy poslední ze čtyř Platonových ctností. Je tak doplněním ke kašně s vodou znázorňující umírněnost, soše s krychlí představující spravedlnost a mapě Brna z doby třicetileté války znamenající prozíravost. Trošku mi vadí, že je tam, na malém prostoru hned

vedle kostela sv. Tomáše už přesochováno, protože je tam i s Joštem už osmnáct soch. Vadí mi i to, že Jošt na koni má být symbolem Odvahy, když je známo, že se vyhýbal, kde to šlo, ozbrojenému, či jinému střetu. Navíc se na střeše fasády Místodržitelského paláce už jedna socha Odvahy nachází (římský voják s kopím) a ostatně i sám Jošt v daleko charakterističtější podobě (dokonce s korunou římského krále na hlavě) je na portále tohoto paláce a musí se teď dívat na zadek koně zcela jiného Jošta. Ale aspoň zase máme v Brně, co jinde nemají, a bezdomovci mají kde spávat mezi kopyty koně. A pokud jde o můj následující příspěvek — snažila jsem se Jošta přiblížit spíš jako člověka…"

To, že k sobě nerozlučně patří Brno a Jošt Lucemburský, moravský markrabě (1375–1411), ale také říšský generální vikář v Itálii (1383 a 1389), markrabě braniborský a říšský kurfiřt (1388–1411) a poté i král římský (1410–1411), abychom vyčerpali jeho průběžnou životní titulaturu, to je asi všeobecně známo.
Jošt se totiž v Brně narodil v říjnu 1354 jako druhé z šesti dětí rodiny moravského markraběte Jana Jindřicha Lucemburského a jeho manželky Markéty Opavské. Tím prvním dítětem byla dcera Kateřina (*březen 1353) a po Joštovi (*1354) následovaly ještě jeho dvě mladší sestry Alžběta (*listopad 1355) a Anna (*prosinec 1356). Posledními dvěma dětmi pak byli jeho mladší bratři Jan Soběslav (*říjen 1357) a Prokop (*prosinec 1358). Jošt v Brně vyrůstal i ve svém útlém dětství a teprve dynastické záměry jeho strýce, českého krále Karla IV. (1316–1378) ho přivedly do Prahy na královský dvůr. V letech 1358–1361 mu tam byla věnována zvýšená péče a patřičná výchova, protože se s ním v té době muselo také počítat jako s možným nástupcem Karla IV. na českém trůně. Karel totiž v té době — ani po dvojím

manželství — neměl ještě svého mužského potomka, jemuž by mohl trůn právoplatně předat. Vlastně mužského potomka měl, ale jeho první syn Václav (1350–1351) zemřel jako ani ne dvouleté dítě. Jošt byl proto už tehdy také vybrán za budoucího manžela Alžběty Uherské (1353–1380), dcery to vévody Štěpána, bratra uherského krále Ludvíka I., a to s úmyslem zajistit tak možné získání i Uherska pro Korunu českou, kdyby se snad Jošt poté skutečně českým králem stal. Na tuto vznešenou funkci přicházel sice v úvahu až po svém otci a bratru českého krále Karla IV., tedy po onom moravském markraběti Janu Jindřichovi (*12. 2. 1322 †12. 11. 1375), jak bylo stanoveno pro všechny případy v nástupnické smlouvě mezi Karlem IV. a Janem Jindřichem v roce 1359, ale stát se mohlo všechno. Jenže se nakonec tak nestalo, protože dne 26. 2. 1361 se onen mužský dědic českého trůnu Karlovi IV. a jeho třetí manželce Anně Svídnické konečně narodil, dostal opět jméno Václav a českým králem se stal už ve dvou letech v roce 1363 z vůle svého královského otce, byť zatím jen titulárně. Pro Jošta však to mělo své více či méně osudové důsledky: uherský král Ludvík I. ihned zrušil dohodnuté zasnoubení Jošta s jeho neteří Alžbětou Uherskou a vše bylo jinak.

Jošt se tak hned poté musel spokojit natrvalo jen s hodností moravského markraběte, ač se po čase ukázalo, že by byl býval asi daleko schopnějším a výkonnějším českým králem než onen jeho mladší bratranec Václav IV. Byl však svobodný a do dalšího manželství se nijak nehrnul. Oženil se až mezi léty 1372–1374 s Anežkou (či Alžbětou) Opolskou (1360–1413), dcerou opolského vévody Boleslava, a sňatek byl zřejmě tak nenápadný, že nestál soudobým kronikářům ani za záznam přesného data. Asi není třeba dodávat, že jejich poměrně dlouhé manželství zůstalo bezdětné, ale přesto není známo, že by Jošt si hledal za ně náhradu jinde.

Sám Karel IV. si Jošta bezpochyby svým způsobem vážil a oceňoval i jeho vladařské schopnosti a i proto ho po smrti jeho otce a svého bratra Jana Jindřicha v roce 1375 ihned do markraběcí funkce ochotně dosadil a jmenoval spolu s jeho dvěma mladšími bratry Janem Soběslavem a Prokopem. Jošta však poté už od roku 1376 bával Karel IV. také na své různé diplomatické cesty po Německu, takže Jošt byl např. přítomen i slavné volbě (10. 6. 1376 ve Frankfurtu) a korunovaci (8. 7. 1376 v Cáchách) svého bratrance Václava IV. králem římským. Jako právoplatný člen družiny českého krále a římského císaře Karla IV. patřil Jošt zcela jistě k prominentním hostům a tehdy šlo Karlu IV. bezpochyby také o uvedení Jošta i na evropskou politickou scénu se vším potřebným ceremoniálem. Že to bylo od Karla IV. nejen velkorysé, ale zároveň i rozumné, to ukázal další vývoj Joštovy kariéry, jež možná právě tam a tehdy měla svůj počátek.

Zatím se však bralo jako samozřejmost, že sídelním městem Jošta nadále má zůstat Brno, i když si Jošt v Praze zakoupil pro svůj příležitostný pobyt na královském dvoře vlastní dům v Černé uličce. V Brně si však Jošt vytvořil svůj markraběcí dvůr úctyhodné úrovně a po zbývající 70. léta 14. století se zabýval především uspořádáváním rozmanitých moravských záležitostí. V roce 1377 musel např. řešit také určitý hospodářský úpadek Brna, jež bylo právě službou a finanční podporou provozu markraběcího dvora od roku 1350 už značně vyčerpáno a tehdy Jošt — ačkoliv vždy projevoval určité pochopení, toleranci a jakousi také přízeň Židům v Brně usazeným — tentokrát zasáhl rozhodně ve prospěch Brna tím, že mu pomohl alespoň příkazem k částečnému odepsání dluhů právě u Židů. Staral se však i o záležitosti jiných moravských měst, omezil skupování statků do markraběcího majetku, revidoval

udělená práva, privilegia a výsady, zahájil stavební úpravu hradu Špilberku jako snad svého možného budoucího sídelního hradu a snažil se v intencích svého otce Jana Jindřicha, aby Morava byla i nadále bezpečným zázemím českého státu vůbec. Měl však starosti i se svou vlastní rodinou. V roce 1378 zemřela jeho starší sestra Kateřina, provdaná dříve za knížete Jindřicha Nemodlínského, vévodu z Falkenbergu, svému nejmladšímu bratru Prokopovi se pokusil dojednat sňatek s Jacobellou, dcerou hraběte Kajetána ze Sundgau (k němuž však nakonec nedošlo) a bylo také třeba pohlídat dosud nesplacený dluh 64.000 zl. Karla IV., jehož zdraví se náhle začalo horšit, až nakonec došlo k nejhoršímu: Karel IV. zemřel 29. 11. 1378 a Jošt se v tomto okamžiku stal — a to si mnohdy neuvědomujeme — nejstarším členem celého panovnického rodu Lucemburků u nás. Na český trůn nastoupil však právoplatně jeho mladší bratranec Václav IV. a Jošt se musel spokojit především se svým moravským údělem. Už v té době však jistě uvažoval o postavení daleko vyšším. Zatím asi jen v duchu a tajně, protože jeho čas měl teprve přijít.

I když markrabě Jan Jindřich před svou smrtí v roce 1375 napsal závěť, v níž pečlivě rozdělil mezi své tři syny celou Moravu se vším, co k ní patřilo, a Jošta ustanovil svým přímým nástupcem se zvýšenými pravomocemi, záhy — už v 80. letech 14. století — došlo mezi bratry Joštem, Janem Soběslavem a Prokopem (ale hlavně též mezi jejich příznivci a podporovateli z řad šlechty) někdy až k přímým otevřeným vojenským střetům. Při nich si vzájemně zabírali a přisvojovali majetky patřící tomu druhému a vyvolávali tím opětné revanše. Situace se vyhrotila natolik, že do sporů zasáhl i Václav IV. Aby prověřil Joštovy vladařské schopnosti, poslal ho v roce 1382 do Itálie jako správce tamních českých držav a Prokopa naopak pověřil správcovstvím celého

Kostel sv. Tomáše s novou sochou římského krále Jošta

českého království v době, kdy sám měl být delší dobu v Německu. Dlužno říct, že oba bratři se ve svých funkcích osvědčili a je škoda, že se to nepromítlo i ve vzájemných rodinných vztazích. Čím dál častěji totiž narůstaly další neshody markraběte Jošta s Václavem IV., s jehož způsobem vlády Jošt nesouhlasil, a v polovině 90. let 14. století došlo dokonce až k otevřeným střetům mezi Joštem v čele Panské jednoty a Václavem IV., na jehož straně stál naopak markrabě Prokop se svými příznivci. Král Václav IV. byl dokonce zajat 8. 5. 1394 a kratší dobu vězněn. A do toho všeho začal zasahovat i — tehdy už uherský král — Zikmund, mladší to bratr Václava IV. Poslední dva Lucemburkové, a to Jan Soběslav, mladší bratr Jošta, a Jan Zhořelecký, nejmladší bratr Václava IV., byli zavražděni v roce 1394 a 1396. Navíc se vyhrotila situace i na trůně římského krále, když říšská knížata, zneklidnělá vývojem v českém království a vítající příležitost zbavit této významné funkce Václava IV., jehož v ní snášela jen s obtížemi, sesadila ho 20. 8. 1400 z trůnu římského císaře, který ovšem ihned obsadil Ruprecht Falcký. Ne ovšem nadlouho, neboť ho v bitvě porazil Jan Galeazzo Visconti, italský vévoda a podporovatel Václava IV., jemuž vzkázal, aby si přijel do Říma pro vrácený titul římského krále. Při této cestě byl však Václav IV. ve Vídni právě svým bratrem Zikmundem zajat a krátce nato byl pod hradem Bezděz zajat a uvězněn v Bratislavě Zikmundem i markrabě Prokop. A Zikmund vtáhl na Moravu a začal ji plenit. To však byl rozhodující moment ve vztazích mezi Zikmundem a Joštem, jež byly do té doby spíše klidné a navenek někdy i přátelské. Na Moravu si však Jošt sáhnout nedal, natož ji plenit.

Spojil se proto s nespokojenými českými, moravskými i uherskými pány a spolu s jejich vojenskou hotovostí Zikmunda porazil a vykázal ho do patřičných mezí v Uhrách.

A pak už to šlo ráz na ráz. Jošt se zasloužil dokonce i o „útěk" krále Václava IV. z vídeňského vězení, sešel se s ním velmi přátelsky v Kutné Hoře v létě roku 1404, zasadil se i o propuštění svého bratra Prokopa z Bratislavy na jaře roku 1405 a nastolil s oběma — tentokrát už trvalý — vzájemný přátelský vztah. Zda už tehdy takto počítal s kurfiřtským hlasem českého krále při výhledu na možnost svého získání koruny římského krále, o níž uvažoval, to už se nedozvíme.

Jisté je, že Jošta čekalo ještě pět let doslova nabitých činností na domácí i evropské scéně. V jejich závěru se mu však přece jen podařilo dosáhnout koruny římského krále, když jím byl 1. 10. 1410 zvolen. Slavné korunovace na římského císaře se však už nedočkal, neboť zemřel náhle v Brně 18. 1. 1411 ve věku nedožitých 57 let. Asi vinou neznámé choroby se však svým současníkům jevil už i předtím mnohem starším (kolem 70 let!). Ani příčina jeho smrti není dodnes spolehlivě objasněna a poskytuje tak námět k různým teoriím a úvahám.

O Joštovi je známo, že byl na svou dobu postavou neobvykle urostlou, byl velmi vzdělaný, sečtělý a přemýšlivý, zajímal se i o nové myšlenky, například i o reformní hnutí M. Jana Husa v Praze, byl velmi schopným diplomatem a politikem, měl značný přehled o událostech i osobnostech nejen v samotném českém království, ale i v některých evropských zemích. Byl ctižádostivý, rád cestoval, ale vyhýbal se ozbrojeným střetům na bitevním poli a zdá se proto, že odvahou a obratností nijak nevynikal. Byl však údajně i spořivý, třebaže — jak o něm ve své knize s názvem „Moravský markrabě Jošt (1354–1411)" píše Václav Štěpán — „měl zálibu v komfortu a nádheře, dobrém jídle a pití, i když ho rozhodně nemůžeme považovat za opilce. Podle módy začal brzy nosit dlouhý rozdělený plnovous, o nějž se mu starali zvláštní střihači brady. Jeho kulturní zájmy byly všestranné,

vydržoval si i hudebníky. Nezanedbával jistě ani lov, který byl běžnou zábavou příslušníků vyšších společenských vrstev, ale asi mu věnoval méně času než např. Václav IV. Spíše můžeme věřit, že rád navštěvoval veselice při vinobraních v Židlochovicích a jejich okolí a zmíněné městečko si přitom oblíbil."

Myslím, že dodávat už není ani co. Snad jen to, aby si Brno svého Jošta patřičně vážilo a na jeho památku nikdy nezapomnělo, protože i on mu zůstal věrný od svého narození až po svůj hrob v brněnském kostele sv. Tomáše na dnešním Moravském náměstí.

Petr Schnur

Návrat do Brna

Kdy je nejvhodnější čas na bilanci minulého a zamyšlení nad přítomným, na výlet ducha do jedné z možných budoucností?

Odpověď bude jistě u každého jiná, u mě je to v čase mezi podzimem a zimou. Tato dvě roční období se totiž jaksi automaticky vynoří, když myšlenky zabrousí do doby před emigrací. Vstupenka do ní tedy nevoní sluncem, koupalištěm, zmrzlinou a rozpáleným asfaltem, ale kořením podzimu a sněhovou pokrývkou.

Procházka minulostí je jasná: existuje jedna prožitá osobní historie, která snad mohla být i jiná, ale díky nesčetným faktorům, pozemským i nadpozemským, fyzickým i metafyzickým, byla taková, jakou známe a na jakou v dobrém i zlém, s potěšením, smutkem nebo nostalgií vzpomínáme.

Ta má je spojená s Brnem a jeho okolím, Zastávkou u Brna, kde jsem absolvoval gymnázium, a s Holešovem, místem předškolního dětství.

Snad ani v jednom jediném z okamžiků, které rozhodovaly o dalších krocích a budoucí cestě životem, nešlo o normální, o relativně přímočarý vývoj, o dálnici nebo alespoň rovnou polní cestu. Osud mi přihrál objížďky a křižovatky,

jejichž souhrn mne přivedl tam, kde jsem nyní, do severoněmeckého Hannoveru. Toto není povzdech, ale prosba o pochopení, pokud „mé Brno" poněkud vybočí z řady tohoto sborníku. Účast na něm považuji za čest a doufám, že základní záměr knihy nenaruším.

BYLO BY TO NA ROMÁN

Pokud by se člověk v mém věku (hopla, už je to tady!) zamyslel nad uplynulým, mohl by napsat román. Vzhledem k tomu, že zde ke slovu musí přijít i jiní, vyvstává otázka, kde začít, co uchopit hlouběji a kde ze vzpomínání vystoupit. Toto dilema jsem rozřešil jakousi náhlou inspirací ve vlaku během jedné z cest do práce. Okamžik pravdy reflektuje takříkajíc multidimenzionální realitu mého života posledních pětadvaceti let, která nastala po listopadu 1989 a předchozích deseti hannoverských letech. Ta byla totiž ve znamení vzpomínek a naděje, poznávání nového a reflexe minulého. Studium, cesty po Evropě, politické i osobní ztráty a nálezy tvořily zdánlivě jasně strukturovaný život. Jeho součástí byla vize svobodného, demokratického a sociálního Československa ve světě relativní stability, práva a mezinárodní spolupráce. Takřka idylické ticho před bouří, jak se mělo ukázat, bouří, která zasáhla jak soukromý, tak politický život. Ztráta širší vlasti rozdělením ČSFR spolu s poznáním, že ideály pravdy a solidarity, za které jsme bojovali, se staly nástrojem manipulace a války, znamenaly další (kolikátou již?) křižovatku a následné opuštění tábora vítězů. Nastalo nové putování temným lesem za světlem. Společensky to znamenalo opětovný přesun do nového disentu na politickou periferii, soukromě šanci na nový start s životní partnerkou, která ve všech ohledech a za všech okolností stála a stojí po mém boku.

A ČTENÁŘ SE ZEPTÁ…

Čtenář se jistě zeptá, kde v tom zůstalo Brno, co to všechno má s naším městem společného. Nuže, bez tohoto vstupu, bez krátké bilance minulého, která jen naznačuje dilema člověka, který prožil fyzickou ztrátu vlasti včetně iluzí o její revitalizaci, by neměl smysl pokus o písemnou skicu jejího znovuobjevení. Šlo o ambivalenci pocitů ohledně reálně existujícího polistopadového vývoje, který sice otevřel hranice a zdánlivě všechny možnosti „normálního" života, který ale zároveň abdikoval na kritickou reflexi a autenticitu. Který dal opět přednost prázdným heslům před obsahem. V tomto dramatu se jaksi začalo topit i Brno. Obrazně řečeno i prakticky viděno: s každým novým povětšině německým obchodem a bankou sílil pocit odcizení, začaly se vynořovat pochybnosti o schopnosti nebo vůli zachovat vlastní individualitu.

Otázka, co mne vlastně poutá k tomuto městu, k mojí zemi, dostávala zejména po smrti rodičů před třemi lety stále trpčí podobu. Jistě, zbytek rodiny a přátelé, nádherní lidé, kteří navždy zaujali místo v mém srdci, ale stačí to na celkovou identifikaci s tím, co nazýváme vlastí? A jak se v takové situaci psychologicky i prakticky vypořádat s existencí paralelních světů v životě jednoho člověka?

MOJE DOMICILY

Ty moje vypadají takto:

Těžiště mého takříkajíc intelektuálního života, čímž jsou myšlené politické a žurnalisticko-publicistické aktivity, je v Česku.

V Hannoveru, hlavním městě Dolního Saska, se po odchodu z Československa v roce 1980 nachází centrum mého osobního života, tedy rodina, studium a práce. K němu se váže i pocit fyzického návratu domů.

A jako by dva světy nestačily, přibyla k nim díky mé ženě sice malá, ale neustále se rozrůstající vesnice v mystické Bretani. A propos mystika: tato země na severozápadě Francie sehrála v mém životě roli mystéria, a světe div se — vše začalo již v Brně. Tíhnul jsem k ní již dávno předtím, než jsem se seznámil s mojí životní družkou. Možná pod vlivem hrdiny našeho dětství Vinnetoua alias Pierra Brice poté, co jsem jako chlapec zjistil, že pochází z bretonského Brestu, zcela určitě od okamžiku, kdy jsem o něco později vzal za své ideály Grálu, krále Artuše, Lancelota a dalších rytířů od Kulatého stolu. Jejich duch tam zůstal podnes živý, a nejen v tajemném lese Brocéliande nedaleko našeho tamního domicilu. V tomto zeleném království druidů, víl a gnómů ‚korriganů' lze navštívit i Merlinův hrob a nechat odpočinout unavené duši.

ÚŘEDNÍ MYSTERIUM

A kde se v této spleti identit a vazeb nacházelo Brno?
Nejprve jako nostalgická, krásná a zároveň bolestná, nedosažitelná vzpomínka.
Potom místo ambivalentních pocitů.
A nyní?
Ať byla brněnská nostalgie sebevětší, nakonec zůstal přirozený pocit fyzického „návratu domů" do Hannoveru.
Brnu byla přidělena role něčeho nedefinovatelného, slovy těžko uchopitelného — až do loňského října.
Dříve se myšlenky zabývaly minulostí. Dětství, školní léta, rodinné hroby, vůně podzimu a burčák na České, první láska, to všechno bylo uloženo v trezoru paměti. Je možné, že na tuto minulost byly zaměřeny i mé pohledy během posledních návštěv, faktem zůstává, že změna nastala za zcela nečekaných okolností během posledního, neplánovaného říjnového pobytu v Brně — paradoxně nejkratšího v historii mých cest.

Příjezd v sobotu, odjezd v pondělí večer — šlo pouze o vyřízení třech dokumentů, mezi nimi občanského průkazu. Doposud byla situace taková, že občan České republiky s trvalým pobytem v zahraničí nesměl vlastnit občanku, k jeho identifikaci sloužil cestovní pas. Nyní se situace změnila, a tak jsem si na jaře řekl, že je blbost vláčet s sebou pas, když mohu mít malý, skladný průkaz totožnosti. Rozmyšleno, provedeno, nyní se naskytla příležitost konečně kartu vyzvednout, což se také stalo. A přitom se stalo něco zvláštního: budovu pasového jsem opouštěl se zcela jiným pocitem, než s jakým jsem do ní vstupoval. Těžko vysvětlit těm, pro které byl a je občanský průkaz každodenním předmětem, který prostě máme u sebe a o kterém vůbec nepřemýšlíme. Já měl najednou po pětatřiceti letech v ruce nejen pas, ale i základní dokument, kterým se mohu i v Německu nebo ve Francii úředně prokázat; to, co mají brněnští, pražští a jiní přátelé. Malá kartička, neskutečně banální předmět, který mi zcela nedefinovatelně dal pocit, že patřím právě sem a který zcela iracionálně vrátil slovu ‚totožnost' jeho emocionální rozměr.

NEDĚLNÍ SETKÁNÍ

K tomu je třeba dodat, co tomuto „úřednímu" mystériu předcházelo.

Do Brna jsem přijel s dcerou, šestiletou vnučkou a šestiměsíčním vnukem, kteří zde zůstali ještě celý týden. Ačkoliv v podstatě nebyl čas na nic, dohodli jsme spontánně s dávnou krnovskou přítelkyní a jejím manželem na krátkém nedělním setkání v Brně-Žabovřeskách, před kinem Lucerna, které díky místnímu zastupitelstvu přežilo kapitalistickou normalizaci.

Byl podvečer a začalo se stmívat, když jsme se všichni pozdravili a já mohl dceru s vnučkou konečně představit.

Skutečně nemohu říct, co se stalo, ale ten blízký osobní vztah, který se rychle vytvořil mezi dcerou a přáteli z Krnova, provázený vnuččinými „achoj" mi najednou řekl: „Zde jsou naše kořeny, toto je naše země a moje město, zde jsem stále ještě Doma". Jak paradoxní, když dcera i vnučka se narodily v Hannoveru. Sednout večer do autobusu a opustit Brno mi tentokrát připadalo podivné, ba absurdní, nepřirozené. I přesto, že v Hannoveru na mne čekala žena a dva synové.

Existují okamžiky, slovně těžko uchopitelné, ve kterých lidské vědomí, lidský duch, prodělají jakýsi kvalitativní skok, psychologický kotrmelec. Někdy mají podobu novoročního ohňostroje, jindy se odehrají v tichosti tajemného zákulisí lidské intimity. Tento okamžik zlomu, který jsem se právě pokusil popsat, představuje záhadu pro toho, kdo ho prožil, tedy pro mne, natožpak pro čtenáře. Přesto, nebo právě proto, ho požádám o shovívavou trpělivost při čtení: Je to můj zcela osobní návrat do Brna z křižovatky paralelních světů, znovuobjevení našeho důvěrného vztahu. I když opět představuje existenciální výzvu, další křižovatku, radost i trápení duše. Ale takový je život. Budoucnost neznám, ale Brno je opět moje…

Jiří Plocek

Brno v Janáčkově zrcadle

Asi nikdo nepochybuje o tom, že Janáček je významný světový skladatel. A není to určitě jen tím, že v Brně existuje Janáčkovo divadlo, Janáčkův památník, Janáčkova akademie múzických umění či mezinárodní hudební festival Janáček Brno. Někdo by si sice mohl myslet, že jsme ho jako Brňáci „udělali" a pěstujeme jeho slávu, abychom se něčím mohli ohánět, ale ono je to naštěstí ještě jinak.

Když jsem pobýval v roce 1994 v americkém městě Bloomington ve státě Indiana, vypravil jsem se na koncert do auditoria místní univerzity. Abych trochu přiblížil situaci — Indiana University se řadí v USA k velkým univerzitám — jak počtem studentů (kolem 40 tisíc, což je zhruba polovina počtu obyvatel města), tak i prestiží. Její hudební škola se pravidelně umísťuje mezi nejlepšími v USA. Tomu odpovídá i koncertní sál, auditorium se dvěma tisíci sedadel v přízemí, na balkonech je zhruba další tisícovka. Město Brno může jen závidět.

V programu účinkoval Tokyo String Quartet, s nímž v jedné skladbě hostoval na violu slavný houslista Pinchas Zukerman. Hráli Brahmse (kvintet) a Janáčka. Brahms — příjemný, Janáček — strhující! Zaplněné hlediště odměnilo

hudebníky ovacemi ve stoje. Po představení za mnou chodili mí američtí přátelé a říkali: Ten Janáček je fantastický, on je tam od vás, že? — Asi si umíte představit pocit hrdosti, který jsem cítil. Ale pak taky říkali: On vychází z vaší lidové hudby, že? A jaká je, dá se někde slyšet? — Byl jsem na rozpacích. Jasně, mohl jsem říct, přijeďte k nám, ale myslím, že by to ode mne na americkém Středozápadě bylo hodně sebestředné. V obchodech s hudebními nosiči jsem v Americe na moravskou lidovou hudbu nenarazil. Toto zjištění bylo pro mne jedním z velkých impulsů pro založení hudebního vydavatelství Gnosis Brno.

Chtěl jsem vydávat dobrou moravskou hudbu, a především tu lidovou, a představit ji také světu. Bylo to — nahlíženo s odstupem — velké bláznovství malého soukromníka, ale nakonec přece jen přineslo své plody: Edici cédéček s regionální lidovou hudbou, historickou i současnou, o níž se psalo doma i v zahraničí. Napomohl jsem tím i zviditelnění Moravy v celosvětově rozšířeném průvodci Rough Guide to World Music.

Při této činnosti jsem se potkával se svým rodným městem Brnem. Na jedné straně především s mnoha bezpříkladnými nadšenci i skvělými odborníky, bez nichž bych nemohl své tituly produkovat. Na druhé straně jsem zažíval realitu brněnské politiky. Po konzultacích s architektem, který tehdy dělal úpravy interiérů magistrátních budov, jsem přišel koncem 90. let s návrhem využít prázdné a zanedbané prostory v přízemí Staré radnice (z ulice Mečová) jako informační a prodejní centrum tradiční kultury na Moravě. Chtěl jsem tam vedle šíření informačních materiálů o jižní Moravě prodávat kromě svých CD i knihy a hudbu dalších moravských vydavatelů, kteří se tehdy začínali vynořovat. Tak jsem chtěl financovat provoz při požadovaném sníženém nájmu od města (myslel jsem si naivně, že jde o veřejně prospěšnou službu).

Pozvali mne na kulturní komisi, odkud jsem ale odcházel s velmi smíšenými pocity. Když jsem se snažil vysvětlit svůj záměr, tak mi předseda komise (za ODS) řekl: „Co nám to tady povídáte? Když se vydávají cédéčka, tak jde hlavně o peníze, ne? Proč by město mělo podporovat soukromý byznys?“ — Budu navždy vděčný členu komise Janu Šabatovi, který svým klidným, ale rozhodným způsobem řekl zhruba toto: „Pane předsedo, já už tohle vydavatelství nějakou dobu sleduju, a tady nejde jen o peníze.“ — No, nic z té věci nakonec nebylo. Za nějakou dobu se v těch prostorách objevil butik.

Když jsem v roce 1998 žádal o podporu — celých padesát tisíc korun! — pro technologicky i obsahově unikátní projekt, vydání nejstarších záznamů lidového zpěvu, které pořídil na fonografické válečky počátkem 20. století Leoš Janáček se svými spolupracovníky, prošlo to zastupitelstvem asi až na potřetí — dostal jsem po průtazích deset tisíc. Jenže v té době už šla doprovodná knížka do tiskárny, takže honem zpět, doplnit logo, abych nakonec nemusel ty peníze vracet. Však to znáte, jak to chodí. Úřad je přísný. Já jsem stál nejen o ty peníze, ale hodně i o to logo, protože jsem se cítil jako hrdý Brňan a chtěl jsem své město na tak výjimečném titulu propagovat. Bylo mi ale současně líto, že Janáčkovo město má takový přístup k projektu, který umísťoval průkopnickou folkloristickou činnost slavného skladatele a náš region do evropského kontextu vedle Bély Bartóka. Ten titul nakonec finančně doslova zachránilo ministerstvo kultury a Severočeská plynárenská (sic!).

Za Janáčkovy „válečky“ jsem pak dostal cenu Classic udělovanou Českým hudebním fondem ve spolupráci s Ministerstvem kultury a za svou folklorní edici Cenu Národopisné společnosti. Fonografickým záznamům věnoval například

celou stránku prestižní britský časopis Gramophone Magazine, který se prodává po celém světě. O cédéčko mi pak psali z univerzity v Princetonu, z vídeňské opery a z různých míst na zeměkouli, a já — v jedné osobě vydavatel, účetní i uklízečka — jsem na koleně vyráběl anglické a německé faktury, abych mohl těch pár peněz nějak dostat na své konto a dále fungovat. To je rub idealistického podnikání v kultuře (pořádat ohňostroje ani vydávat popmusic bohužel neumím).
Situace se opakuje: František Sušil vydával v Brně v 19. století svou úžasnou sbírku Moravské národní písně po jednotlivých sešitech, stále překonávaje skepsi svého nakladatele a nejrůznější ekonomická protivenství. A bilance po dvou stoletích? Janáček, Martinů a další skladatelé, celé moravské folklorní hnutí a kdovíkdo ještě, ti všichni mu pak za to byli vděčni a těžili z něj. Naposledy si na něm udělala kariéru i populární kapela Čechomor. A proč ne? Takto vypadá bytostná kultura (nikoli obchodní produkt), která má tisíc životů, rodí se znovu a znovu s novou tváří. Zakládá se na ekonomice vyššího typu, která má více úrovní směny než tu pouhou peněžní „má dáti — dal".
Nechci, aby můj dosavadní text vyzněl, že si stěžuju na nějakou nespravedlnost osudu, když dělám tak „dobré" věci. Je pravda, že když je člověk celou svou existencí rozběhnutý za nějakým obtížným úkolem, tak má tendenci propadat frustraci z nedostatečnosti okolního světa. Ale já jsem nakonec svého cíle vlastně dosáhl a při pohledu zpět cítím i jisté uspokojení, že poměrům navzdory. Svou osobní reflexí se snažím především s odstupem zrcadlit realitu Brna a ducha, s nímž bylo spravováno. Upozornit na tu zvláštní paradoxii mezi obrovskou potencí — materiální i duchovní — tohoto úžasného města a krátkozrakostí na straně politicko-správní. Jistě, můj pohled nasvěcuje jen jednu tvář města, z jiných

stran by možná obraz vypadal příznivěji. Ale to, co dělá Brno viditelné, a to i mezinárodně, je z velké části dědictví kulturní minulosti a živá kultura současnosti.

Já jsem vydavatelskou činnost v roce 2005 ukončil. Vyčerpal jsem svůj počáteční idealismus i fyzické síly. Z oblasti kultury jsem však nevypadl, přijal mne brněnský rozhlas a vedle toho jsem se začal věnovat více publicistice. Později, tuším v roce 2008, jsem dělal pro Literární noviny rozhovor s tehdejším náměstkem pro kulturu Danielem Rychnovským a užasl jsem. Přede mnou seděl člověk zapálený pro projekt Janáčkova kulturního centra, o kterém se léta mluvilo, ale realizace pořád na něčem vázla. A najednou mluvím s politikem, který se tomu naplno věnoval a říkal, že udělá vše pro zahájení stavby. Nu, víme, jak to dopadlo. S ohledem na tak velkou věc Rychnovský ve funkci příliš dlouho nepobyl. Zájmy magistrátní většiny se pak ubíraly jinými cestami. Nemluvím tu o pronášených slovech, ale o skutečných činech. Zdálo se, že kultura bude — koncepčně vzato — živořit v ustálených jednoduchých a přízemních stereotypech (málo peněz pro velké množství akcí, hodně peněz pro pár vyvolených) a největší energie bude potřeba na uhájení samotné existence dosud ještě nějak fungujících tradičních špičkových kulturních institucí (Národní divadlo, filharmonie).

Naštěstí se cosi zdravého ve veřejnosti vzedmulo, a to i v oblasti kultury. Iniciativu Brno kulturní jsem vnímal jako sympatickou předzvěst širší vlny, která by mohla poněkud zvýšit horizonty, s nimiž je naše město spravováno. Razantně poukázala na nedostatek koncepční kulturní politiky a současně nabídla odborné zázemí. Z jiné strany zas vznikl mediálně-kulturní projekt Brno město hudby (www.mestohudby.cz), který nemá v České republice obdoby a hlavně — zrcadlí kulturní bohatost a jedinečnost Janáčkova města natolik, že se

mohl stát jedním z pilířů kandidatury Brna na titul Kreativní město UNESCO v oblasti hudby.

Když se po volbách v roce 2014 změnilo obsazení na magistrátě a z přehlížených občanských iniciativ se stali účastníci kulturní politiky, začal jsem od přátel z nejrůznějších stran dostávat signály svědčící o otevřenosti nového vedení. S velkou intenzitou otevřelo znovu otázku Janáčkova kulturního centra a věci se začaly hýbat! Politici začali jezdit po Evropě a sbírat poznatky a zkušenosti. Jak je to možné? ptal jsem se sám sebe. Buď jsou to naivní snílci a nebo tu zkrátka něco podstatného chybělo. V jednom rozhovoru řekl primátor Petr Vokřál něco v tom smyslu, že peníze jsou, ale chybějí pořádné projekty a vůle je v dlouhodobém horizontu odpracovat a nemyslet jen na momentální politiku. Jinými slovy: Chyběl odpovídající étos v přístupu k politické práci, který nepřináší okamžitý efektní („kolotočářský") zisk, ale vytváří prostor pro život a všestranný rozvoj města a jeho silných stránek v budoucnosti. Les taky nesázíme, abychom za čtyři roky, kdy skončí volební období, káceli.

Brno má obrovské štěstí, že má k dispozici tak silnou symbolickou osobnost, jakou je právě Janáček. On je mírou i zrcadlem naší politiky a našich aktivit vůbec. Lze jej pochopitelně jen lacině využívat k povrchní sebepropagaci, ale lze mu také dostát vlastními činy a myšlením. Jako člověk od muziky uvádím Janáčka, ale my máme takové symboly světového formátu i v dalších oblastech. A ve všech máme stejný úkol: Dostát jim a také svým vlastním možnostem. Po čtvrtstoletí od přechodu k demokracii věřím, že snad svítá na lepší časy. Že se proměňuje i politická realita Brna, zvyšují její horizonty.

Antonín Hošťálek

Duše Brna — ozvěna starých diskusí

Arne Novák pravděpodobně netušil, že jediné, co z jeho díla přežije, bude esej o duši Brna.
V roce 1932 psal o „mračnech, jež houstnou nad městem, sbírají jedovatou potravu na Radlase, Dornychu a Cejlu, sají z továren na Starém Brně sílu a temnotu a plynou hrozivě a vyčítavě k elegické řadě topolů na okraji ústředního hřbitova."
A o kousek dál: „Tovární čtvrti překlenuly bezohledně obě městské řeky, zbavivše je půvabu a využitkovavše jejich síly. Vidíme studenou kalnou střízlivost dělnických ulic, obchodních skladišť, nudných viaduktů, neuspořádanost dvorů a přírodě odcizených chudých zahrádek…"
Tento esej byl mnohokrát reflektován. Souhlasně i nesouhlasně — a ještě mnohokrát bude. Sdělení Arne Nováka dorazilo po více než osmdesáti letech k nám a dorazí zřejmě ke čtenářům i za nějakých sto, dvě stě let.
Proč to tak je?
Možná proto, že to, co nás nejvíc vzrušuje, není nic jiného než ozvěna starých diskusí, jak říká vypravěč Borges?

ASI ŠEST KOMÍNŮ

Arne Novák přišel z Prahy ve svých 41 letech a nikdy průmyslovou podobu města pod Petrovem nepřijal. Psal o novodobém nánosu, který nabývá zahanbující hrůzy a stírá podobu historickou.
Avšak již dva roky po jeho smrti, tedy roku 1941, vydává mladý básník Ivan Blatný, který bude brzy nazýván největšíma nejryzejším básníkem Brna, Melancholické procházky.
V této sbírce nenapodobitelně vyjádří melancholickou krásu průmyslového Brna.

Kupříkladu takto:

Petrov je zamlžen a tolikerý dým
obetkal jeho sad a jeho štíhlá křídla,
drobounký šedý déšť zní z nebeského zřídla
a měkce dopadá, zatímco odjíždím.

Jak popelavá síť snáší se na Dornych,
na rachot vozíků, na nehostinné střechy,
na pusté hotely, na domy bez útěchy,
na tmavé kořalny, ze kterých páchne líh.

Kamenný svatý spí a neruší mu sen
nad uschlou kyticí Ponávka s vlaštovkami.
Vše mizí v soumraku, když jdete někdy sami
procházkou po Mlýnské kol malých kaváren.

A přece miluji ty staré kulisy,
jež vidím z vagónu na mostě přes Koliště:
dřevěné pavlače, hospůdku, pařeniště
a všude na plotech omšelé nápisy.

Jako bych zvolna šel Svitavskou ulicí
a viděl před sebou světlo semaforu
a slyšel štěkat psy ze zahrádek a dvorů
na tebe, měsíci, na tebe měsíci.

Asi šest komínů, z nichž čtyři dýmají,
od řeky vane chlad a zdá se růžověti.
Pletivo kolejí, pár hrajících si dětí,
poslední rybáři na jejím okraji.

Je zajímavé, že Blatného životopisec Martin Reiner tvrdí, že Brno Blatného ve skutečnosti neexistovalo. I o plátnech impresionistů se dá však říct, že taková Paříž neexistovala.
A o Praze Seiferta asi rovněž a zřejmě ani neexistovala Praha Sudkova.
Já Blatného Brno vidím dosud. Přesněji jeho pozůstatky, protože některé čtvrti už zmizely.
Třeba Svitava v Zábrdovicích a Husovicích, lemovaná starými fabrikami, místo někdejšího dělnického hnutí… V létě jsem tudy procházel. Cesta k bývalé Esslerově továrně v Obřanech byla plná výletníků na kolech. Pod splavem seděl osamělý rybář. Ve vodě se blyštilo odpolední slunce…
U přízemních domků s malým vinohradem se potulovaly kočky… Ten podivuhodný souzvuk zeleně a průmyslu přece dodnes existuje!

VŠECHNY VRSTVY BRNA

A viditelné jsou i jiné vrstvy Brna — navzdory zničujícím asanacím, kterými město prošlo.
Když hledíme do vzdálených dob, vynoří se nám jako nejviditelnější vrstva krásné baroko.
Mimochodem pro Arne Nováka „panovačné baroko, jež svoji pompézní vůlí zcela přetvořilo odkaz gotiky“. Novák

má v zásadě pravdu, ale města se prostě přestavují, nejen Brno.
Některé historické vrstvy jsou proto už méně zřetelné… Z renesance toho rovněž moc nezbylo.
Viditelný je klasicismus a neoklasicismus, novorenesance… Jména starostů Winterhollera a Wiesera, kteří se mohutnou urbanizací o rozmach Brna koncem 19. století zasloužili, nám už moc neříkají. Ale upomínek na ně máme hodně. Například secesní komplex Tivoli…

OSUDNÉ KLETBY?

Ale vrátím se k Arne Novákovi. Byl modernista. Na konci života významný muž, rektor Masarykovy univerzity, vůdčí osobnost. A jeho názor hodně vážil. Novák tepal Brno především „za provincialismus a úzkoprsé moravanství, osudné to kletby města".
Když to píšu, nemůžu se nepousmát. Vybavuje se mi totiž vzpomínka na redakční rady časopisu Bariéry v Praze, kde nám Brňákům významní obyvatelé Prahy, literární historik Putna a novinář Beniak vštěpovali, že pohled, který při profilování celostátního periodika uplatňujeme, je lokálně krátkozraký a že jsme se svým moravanstvím mimo. Ale to je pouze vsuvka.
Novák zkrátka hleděl na Brno pod svým zorným úhlem. Hodnotil německé radní jako osoby nízkého rozhledu, které nedokázaly vyzout provinciální střevíčky. Často v této souvislosti odmítavě konstatoval, že Brno mělo vždy bohužel jen jednu ctižádost: být pouhým předměstím Vídně.
Je jistě na místě vznést otázku: A je to málo?
Pro Nováka bylo… Avšak přes zdrcující soudy třeba zdůraznit, že se považoval za Brňana srdcem a že v Praze se k němu hlásil… Chtěl, aby se v novém národním státě více prosazoval český živel. Věřil, že z Brna se stane druhé velké

kulturní centrum, a vyzvedával, když Brno s Prahou soupeřilo, a radoval se, když ji v něčem předhonilo.

NOVÁK A SOUČASNOST

Jak by asi Arne Novák viděl Brno dnes? Není to úplně lehká otázka. On své eseje psal v jisté dobové atmosféře. V době rozmachu českého živlu. Ale možná by vzal zpětně na milost právě ty německé radní a ocenil víc důkladnost, se kterou město spravovali.

Od dob Nováka se ovšem leccos změnilo — z Brna během pár let zmizeli Židi i Němci a Češi se stali prakticky jedinými obyvateli města.

Novák se až překvapivě věnoval tématu vody v Brně. Už tehdy upozorňoval na problém, že středu Brna se „nedostává vydatnější přítomnosti a přátelštější účasti živlu nejmelodičtějšího", že zde „nezurčí a nešumí voda". Od těch časů se ovšem nic nezlepšilo. Přitom Brno bývalo městem na vodě. Ještě na konci 19. století existovalo pojmenování Malé Benátky…

Když jsme u hry, co by Arne Novák… tak se domnívám, že by ho zarazilo více věcí. Třeba parkování aut na chodnících, které je dnes v Brně běžné. (Byl velký chodec a pravděpodobně by vůbec nechápal náš autofetišismus a co všechno jsme ochotni na jeho oltář přinést.) Z Onderkových „modernistických projektů" — orloje bez hodin na náměstí Svobody a z mrakodrapu postaveného uprostřed hal a skladů by zřejmě také nebyl u vytržení.

Důvod? Přinejmenším jeden: měl vkus.

ÚPADEK ZNÁMÝCH MÍST

Předpokládám, že Nováka by udivil i úpadek některých částí města. Mám teď na mysli Křenovou, Josefov — Bratislavskou, Francouzskou…

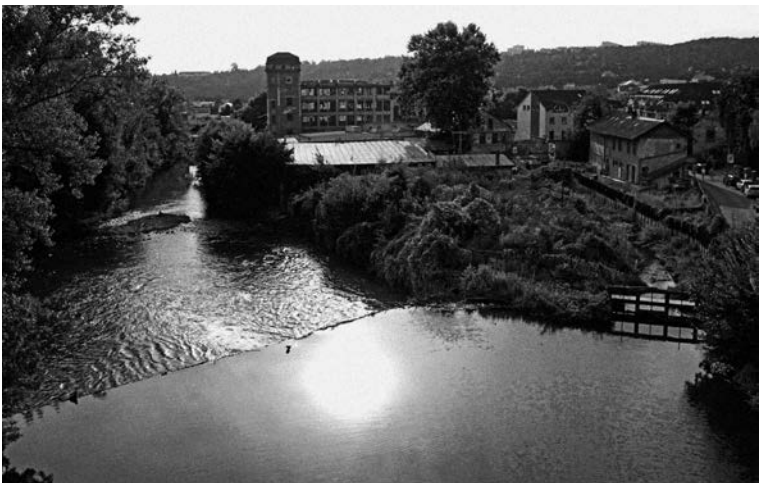

Svitava v Obřanech s bývalou Esslerovou továrnou

V těchto místech žila elita Brna. Židé, kteří byli odvlečeni do koncentračních táborů.
Dnes zde můžeme vidět zpustlé domy, oprýskané omítky, fošnami zatlučené vchody — na místo obchodů herny a zastavárny. Před nimi postávají nagelovaní Romové v bílých ponožkách a se zlatými řetězy a provázejí bílé, kteří sem zabloudí, nevraživými pohledy.
Jsem narozen roku 1950 a pamatuji se, že na Marxově se boxovala první liga, hrál volejbal, promítalo širokoúhlé kino Lípa… Zdejší klub ROH pořádal v neděli odpolední čaje a večer pro pracující estrády. Ale to už je jenom hudba minulosti.

ČEHO SI VŠIMNOU NÁVŠTĚVNÍCI

Co dává Brnu dnes zapamatovatelnou tvář?
Pro turisty, přijíždějící vlakem, to budou asi elegantní věže Petrova, který Novákovi „jen nad městem strměl nikterak s ním nespojen…“ Nyní je z něj vkusně upravený skalnatý ostroh propojený s Kapucínskými zahradami a s vyhlídkou na Pálavu…
Co ještě?
Zahraniční studenti slovanských studií, zejména ti, co patří k odlišnému kulturnímu okruhu, hovoří o okouzlujícím baroku a jiní zase o originálním funkcionalismu. A také o romantické přehradě, dostupné tramvají za patnáct minut z centra. Pod hradem Veveří některým prý připomíná portugalskou řeku Tejo…

DNES JE ŽIVOT JINÝ

Dnes je každopádně život jiný než za Arne Nováka. Nakupovat se jezdí za město, žít za město. Mluvit o mentalitě Brňáků se moc už nedá. A může být nějaká třeba u obyvatel suburbií v Útěchově, kam movití přenesli svá sídla?

Brnu asi chybí někdejší sociální soudržnost, na rozdíl od Vídně. A v jistém smyslu zřejmě i od Prahy. Dříve se příchozí s Brnem silně identifikovali, stávali se Brňany volbou, což se dneska děje zřídka. A zřejmě i proto vztah mladých generací není vůči Praze tak vyostřený, jako býval v pokoleních předchozích.

Brno mělo možná šanci jako centrum Moravy v Evropě regionů. Ta se ovšem nekoná a evropské a národní vlády ji v budoucnu těžko dopustí. Žijeme ve světě, který Arne Novák a jeho souputníci nepředvídali. Mnohé se změnilo. Na počátku 21. století představují významnou sílu například mezinárodní investoři. Jejich zájmy bývají v rozporu se zájmy místního obyvatelstva a pro radnice je nesnadné s nimi bojovat, jak se ostatně Brno několikrát přesvědčilo.

SCHÁZÍ KONCEPČNOST

Oproti minulosti městu schází i koncepční rozhodování. Je třeba navrhnout, co s chátrajícími předměstími… Anebo se rozhodnout, co provedeme s torzy fabrik obepínajícími centrum. Vždyť jsou součástí našeho industriálního dědictví, nebo nejsou? Avšak plánování v časech divokého kapitalismu je chápáno jako neblahý jev éry minulé, a tak ani pokrokářské poonderkovské vedení radnice o vzdálenější budoucnosti neuvažuje.

Jen na okraj: Poonderkovští jsou veskrze dnešní. Proto výrazně posilují „píár“ a usilovně se snaží vzbudit zdání, že město je na tom pod nimi mnohem lépe, než ve skutečnosti je. Ale že by znalé poměrů dokázali obalamutit, tomu těžko věřit.

NIC NEOČEKÁVANÉHO

Neskončím nijak překvapivě. Nenabídnu neočekávané závěry.

Arne Novák by dnešní Brno nejspíš skutečně považoval za město bez života. Každopádně jako skomírající město ho vidí leckteré celebrity z Prahy, které sem osud pracovně zavál.

Zaznamenal jsem, že na internetu panuje většinou mínění, že město svoji duši ztrácí. Ovšem já duši Brna, jak už jsem psal, zřetelně vidím. A nejen u Svitavy v Zábrdovicích nebo Obřanech, nejen v četných místech průmyslových. Nacházím ji třeba na Zelném rynku a navazujícím Františkově nebo v Kamence, ale také ve vzdálenějších končinách — na Hádech a pod Stránskou skálou, i leckde jinde.

Jsem proto přesvědčen, že duše Brna se neztrácí. Že některým se jen skrývá. Zkrátka, že vidět duši města jejich zrakům asi — bohužel — není dáno. Ale to se nacházíme opět na začátku — u Arne Nováka a zmíněných diskusí…

Ladislav Plch

Kamenka — tip pro fajnšmekry a vlastivědně zanícené

Nebyla dosud pojata do oficiálních turistických průvodců, a tak jdou návštěvníci Brna (anebo jsou voděni) obvykle na Špilberk, na Petrov, do středověkého městského podzemí a k vile Tugendhat. I když i zde už bylo možno pozorovat organizované výpravy, zůstává malebná vesnička uprostřed města až na výjimky menšinovou záležitostí pro fajnšmekry a vlastivědně zanícené. Dodejme, že k radosti většiny obyvatel Kamenky, které to spíš než hrdostí na originální domicil naplňuje nevolí, neboť si při návštěvě turistů připadají jak ve skanzenu či dokonce v zoologické zahradě (autentické výroky dvou místních obyvatel).

Schoulena mezi kolmými, rezavě rudými skalními stěnami a obklopená ze tří stran věncem zalesněných strání, je tato malebná vesnička na okraji městského centra přístupná jedinou soutěskou z ulice Kamenné (odhlédnuto od strmě stoupajíci zkratky z téže ulice, asi dvě stě metrů blíže k ulici Vídeňské). Tento popis se ovšem týká pouze dolní části Kamenky na dně bývalého lomu. Horní Kamenka, zdaleka ne tak malebně rozložená, se nachází za horní hranou lomu směrem na východ.

SRDCEM JE HOSPODA

Načrtli jsme letmo podobu Kamenky a přistáváme hned u jejího srdce, jímž je místní hospoda, zvaná nověji v jazyce czenglish Duck Bar — oproti nedávné minulosti dnes více cíl studentských výprav z nedalekého města než místo sousedského setkávání místních. Někdy sem kromě mladých lidí z Brna či studentů, bydlících v Kamence v nájmu, zavítají občas i lidé „zdaleka" — jako nezávisle na sobě před nedávnem například herci Zdeněk Maryška či Pavel Liška. Stále je to však útulná začouzená (jak má být!) hospůdka, s vedlejším prostorem pro nekuřáky. Pořádají se tu pravidelně i výstavy, koncerty, autorská čtení, divadelní představení a další kulturní pořady. Samozřejmě i oslavy, večírky, místní Štefanské hody, karnevaly a jiná společenská „podujetí". Své místo má hospoda i v době již pravidelných několikadenních festivalů mladé hudby, divadla a výtvarného umění, pořádaných vždy koncem června na rozlehlém lesním palouku nad Dolní Kamenkou. Takový malý místní Woodstock. Hlavně v noci přijde hospoda „coby kamenem dohodil", velmi vhod. Nutno ještě zmínit, že v prostorách dnešní hospody bylo do roku 1989 malé hokynářství — teprve po převratu vznikla na jeho místě hospoda, jejíž roli v komunitním životě částečně do té doby přebíral kulturní dům. Ten si původní obyvatelé vybudovali v padesátých letech svépomocí. Kulturním a společenským akcím sloužil až do konce totality. Pak jej od magistrátu dostala k dispozici jedna neziskovka a v současnosti usiluje Občanské sdružení Kamenka, aby jej mohlo využívat opět k původnímu účelu.

JAKŽE? CO TO MÁ BÝT?

Zatím tedy zůstává jediným živým společenským centrem Kamenné kolonie hospoda The Ugly Duckling. Jakže? Co

má být zase tohle?! Ano, pod tímto jménem znali na začátku devadesátých let svou milovanou hospůdku výtvarní umělci, herci a hudebníci z první generace „novousedlíků", kteří se od poloviny sedmdesátých let začali do Kamenné čtvrti stahovat.
Těmto generačně post-hippies se zalíbilo něžné označení, které v angličtině znamená Ošklivé kachňátko a jímž přezdila ve vlasti Beatles vůz Citroën 2CV — kultovní auto všech študáků a somráků — tamní bigbítová generace. Toto něžné označení hospody (kde se kdysi scházíval brněnský Citroën-Club a nad jejímž vchodem visel ještě před dvaceti lety jako štít přední kryt motoru oblíbené Kachny) přinesl po revoluci do Kamenky milovník a pravidelný návštěvník Brna i jeho hospod Tim Bowen z Hastingsu v hrabství Sussex.

O pár let později v tvrdé a nevlídné době postupujícího vzájemného odcizení lidí, kdy do jejich vztahů vstoupily ve zvýšené míře peníze, propukla takřka totální komercializace všech oblastí života. A v nastalé mrazivé společenské atmosféře a s odchodem většiny umělců gründerské generace bohémské Kamenky (jíž zůstali věrni vlastně jen rockový kytarista Tomáš Jégr, sochař Vladimír Matoušek, malíř Rostislav Čuřík a vitrážisté Broněk Zachrle, Hana Daňková a Aleš Hlávka), stejně jako s přílivem nových přechodných, převážně studentských obyvatel, se prosadilo stroze dvojslabičné, nelibozvučné označení v české angličtině: Duck Bar.
Co na pro tuto dobu prý příznačný název říká autor toho něžného původního Tim Bowen?
„Razantní! Jako dvě, hned po sobě jdoucí rány pěstí do zubů…"

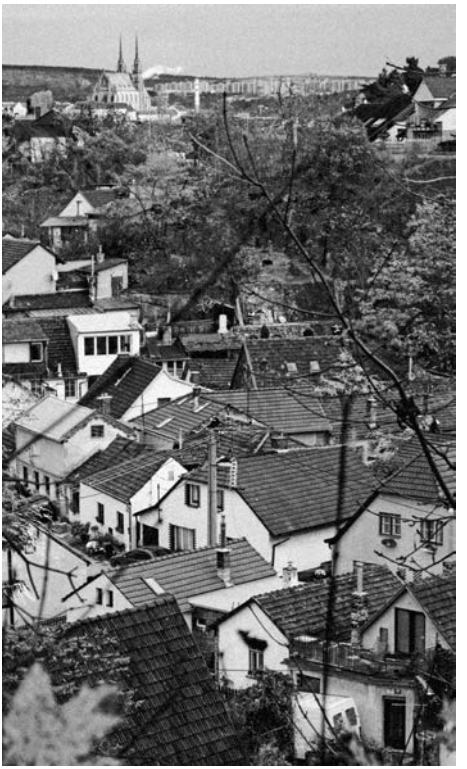

Kamenná kolonie na dně
bývalého lomu

VZEŠLA Z LŮNA OLTECU

Nastává čas podívat se na Kamenku v kontextu Starého Brna, z jehož lůna vzešla.

Staré Brno se v hantecu — hybridním jazyce pravověrných Brňáků, vzniklém staletým vzájemným ovlivňováním moravštiny a němčiny — jmenuje Oltec. Hantec vznikl na stejném principu jako před staletími moderní angličtina, jež je zase amalgamem anglosasštiny (tedy vlastně staré němčiny) a francouzštiny. Patriotům z Oltecu to může sice připadat nespravedlivé, ale je nutno přiznat, že společenské renomé hantecu a Shakespearovy angličtiny se jen málokdo odváží srovnávat. Přesto by prý uvítali, kdyby za bastardní byly oficiálně prohlášeny jak hantec, tak i angličtina — tedy oba jazyky!

Staré Brno bylo původní slovanskou osadou při brodu přes řeku Svratku. Vlastní středověké město — které je v půdoryse totožné s dnešním brněnským centrem — bylo postaveno až o několik set let později za sedlem mezi kopci Petrovem a Špilberkem. Oltec — rozkládající se pod Špilberkem v nivě řeky Svratky mezi Žlutým a Červeným kopcem — přišel ke svému bizarnímu jménu počeštěním německého Altbrünn, které se v jihoněmeckém bajuwarském nářečí vyslovuje „Oltprin".

Jak zemí kráčela desetiletí a staletí, stal se z Oltecu zvláštní „biotop", v němž organicky splynul německý a český živel. Osvěžující vstřik čerstvé moravské krve přišel s průmyslovou revolucí, nabývající na obrátkách skoro před dvěma sty lety, kdy do Brna začalo masově z venkova proudit slovansky hovořící (jak se až do druhé půle 19. století říkalo) obyvatelstvo. Vaření piva, výroba srpů a kos, jakož i kovového nádobí, několik cihelen a textilní průmysl se staly na Starém Brně hlavními zdroji obživy. Zatímco sousední Pisárky (v hantecu Šrajvolt — z německého Schreibwald

anebo Šrajbec) vyrostly v patricijskou a výstavnou doslova mondénní čtvrť, stalo se Staré Brno synonymem dělnického proletářského předměstí.
Proletářskou byla zde i zábava — způsob trávení volného času jeho obyvatel: Krčmy (zvané na Oltecu příznačně „jedové chýše"), lidové šantány a od začátku minulého století i fotbal. Symbiózu toho všeho obsahuje zlidovělá hospodská odrhovačka, jejímž rytmem tehdy módního amerického tance shimmy tepala ve dvacátých a třicátých letech minulého století nejedna jedová chýše kolem ulic Pekařské, Anenské či Kopečné:

Jednó ve dvacátým roce,
byl sem ešče malé kluk,
slyšel sem na Pekendě
z jedné restaurace hluk!

Hráli tam na klimpr s bubnem,
bavil sem se velice,
na parketu tancovala,
sajtna z naší ulice:

Pan Robert a slečna Mimi,
tancovali spolu shimmy,
vona platila za ventru,
von hrál za Morávku na centru…

Dále text popisuje, jak se schylovalo a nakonec i došlo ke krvavé hospodské rvačce, a končí ironicky mravním poučením:

Tento příběh vám potvrdí,
že sport chlastu škodí!

I první kolonisté ve Skale (Kamenné kolonii), se rekrutovali z dělnického prostředí Starého Brna. Šlo vesměs o cihláře z nedaleké Kohnovy cihelny na Červeném kopci. První domeček na dně opuštěného lomu byl prý postaven v roce 1924. Z té doby pochází i známý snímek, na němž je na jezírku pod kolmou skalní stěnou zachycena zakotvená plachetnice.

Stavbu prvních domků v Kamence zmiňuje na několika místech ve svém románu Nejlepší dobrodružství Jiří Mahen. Pomníček nevšední kolonii postavil ve svých audio i video nahrávkách též Miroslav Donutil. A sice v postavě Franty Kocourka, jemuž — již tak svébytný brněnský dialekt z Husovic — okořenili oltečáckým výrazivem „kumpli z haklu", tedy jeho pracovní kolegové, uhlaři z Kamenky.

A PAK PŘIŠLI MLADÍ KOLONISTÉ…

Celkový obraz doplní pohled na historii Kamenky v kontextu ostatních nouzových brněnských kolonií. Před druhou světovou válkou jich bylo na území tzv. Velkého Brna šestadvacet… Žádná z nich však nedosahovala úrovně hrůzných slumů současného demograficky explodujícího třetího světa. Až na dvě až tři výjimky netvořily žádnou z kolonií odpudivé chatrče, složené ze všemožného odpadu. Byly z větší části postaveny z cihel — byť i z bouraček anebo jejich úlomků. V nejbídnějších z kolonií sloužily za příbytek často i vyřazené vagony anebo coby jeho jádro i dřevěné kontejnery či větší bedny. V Kamence byla z povahy věcí většina z domečků z nepodařených cihel — dnes už je nepodstatné, jestli stavebníkům majitel cihelny zmetky daroval anebo je potají vynášeli. Přesto jsou i v Kamence některé zídky z kotovic. Anebo ze suti, sypané do bednění mezi „fošny".

Ze všech brněnských nouzových sídlišť přežily do dneška v původní rozloze jen dvě: Kamenka a Divišova čtvrť

(původně Šanghaj). Například z Písečníku zůstala jen část — za to, co se nuznosti týče, nejzachovalejší. Také z Lozíbek zůstal jen kus ulice.

Kamenku zachránily v průběhu let dvě okolnosti: Nejprve ji komunistické úřady chtěly zachovat coby doklad nuzného bydlení dělnické třídy za kapitalismu — čili jako svého druhu skanzen. Osud Kamenky se však přesto zdál být zpečetěn, když začali v sedmdesátých letech původní obyvatelé — lákáni komfortem nově postavených sídlišť „jen přes les za kopcem" (v Bohunicích, ve Starém Lískovci, na Kamenném vrchu či v Kohoutovicích) — Kamenku v masách opouštět. Zachránili ji svobodně myslící a nonkonformní mladí umělci — ať už výtvarníci, hudebníci či herci — pro něž romantika a pospolitost byly důležitější než komfort a kteří Kamenku znovu „kolonizovali". Také se prý v polovině sedmdesátých daly domečky v Kamence koupit i za pět tisíc! Šanghaj v Králově Poli zase zachránila skutečnost, že již v průběhu padesátých let ztratila charakter nouzové kolonie. Její obyvatelé, kteří měli stabilní zaměstnání v blízké Královopolské strojírně (jež stavěla po světě investiční celky), se brzy vzmohli natolik, že byli schopni zvelebit své příbytky do podoby skutečných rodinných domků.

Pro ilustraci a jako zajímavost ještě namátkou pár ponurých až strašidelných jmen brněnských kolonií: Kostivárna, Džungle, Zavšivený vrch, Krchov. Za komunistů pochopitelně dostaly nouzové brněnské kolonie méně provokující názvy — někdy i nedlouho předtím, než tyto „ošklivé vředy na tváři města" byly srovnány se zemí…

Kamenka dnes představuje něco unikátního. Snad jen horečně zachraňovaná Buďánka v Praze a Nový svět s prastarou tradicí umělecké čtvrti, snesou s ní jakési srovnání.

Arnošt Goldflam

Hrůza v Brně

Postavy:
Rudolf Špaček, policista
Jaromír Veselka, policista
Kpt. Jan Hrůza, policejní šéf
Dr. Miroslava Joštová, policejní lékařka
Ing. Martin Rabeš, policejní technik
Ministr (asi vnitra…)
Ceremoniář
Novináři, zřízenci, policisté (cca 6–8 lidí, mohou to být posléze i někteří aktéři vedlejších rolí)
Hlasy: Bůh, Blaženka, telefonistka v policejní centrále *(pokud by měla být slyšet).*

Celá hra je převážně v brněnském hovorovém jazyce, někde se naznačuje i výslovnost. Brněnsky se mluví tak, že Y se například vyslovuje jako I a nepříliš se otevírají ústa…

1./ *Ozve se výkřik, chroptění, výstřely, zkrátka zvuky vraždění libovolnou metodou, do toho dramatická hudba, pak chvíli ticho. Náhle se ozve zvuk vyrážení dveří, křik policistů atd. Do místnosti vrazí dva policisté s baterkami, svítí si*

na všechny strany, objeví za dveřmi na zemi ležící mrtvou, patrně zavražděnou, mladou ženu (nemusí být vidět celá, stačí, když čouhají hezké nohy…) Policisté okamžitě prošmejdí prostor tak, jak jsme zvyklí z kriminálních filmů, když nikoho nenajdou, rozsvítí vypínačem světlo./

Ruda: Ty vole!
Jara: To su překvapené!
Ruda: Totok sem teda nečekal. Ty jo?
Jara: Ani omylem. Já sem myslel, že tady nekdo něco čóruje, televizu nebo tak. Ale že tady nandem mrtvolu, to leda ve snu, ani omylem sem to nečekal, vole, ani náhodó! Já se musím nečeho napit, jináč mně bude blbě, nebo se pobliju, nemáš něco?
Ruda: Mám tady v placačce domácí meruňkovicu. Teďka sme pálili, minulé tédeň. Vokoštuj!
Jara: Dobrá! Fakt dobrá! A kde ste pálili? V nejaké pálenici?
Ruda: Seš na palicu? Doma! Tata vyrobil takové ten přístroj destilační a jak só meruňky, švestky nebo tak, hned nakládáme a pálíme. Aj experimentujem.
Jara: Jak jako?
Ruda: Třeba děláme hruškovicu nebo višně, třešně a tak, ale to je normál, že jo.
Jara: No kurva…
Ruda: Ale to můžeš pálit ze všeho. Už sme dělali ze všeho možnýho, z dětskéch piškotů, z tech bombónů ovocnéch — Bon Pari, z řepy, kukuřice aj jednó z ananasu… znáš to, ne… Olé, olé, kupte si zas, oléoléoléoleryííí, náš ananas!
Jara: Jo, to se zpívalo, když sem byl malé! Tam, gde je Caracas, muž jménem Pedro žil, prodával ananas, ánanás…
Ruda: Já sem, vole, dycky myslel, že tam je — muž jménem Pedrožil, chápeš jako, že se menuje Pedrožil…

Jara: Ne jako, že tam žil muž jménem Pedro, ale že je to dohromady, Pedrožil?
Ruda: No!
Jara: Ty seš ale vůl! Copak tak se nekdo menuje?
Ruda: No, já sem si to myslel.
Jara: To máš z teho chlastu, že máš tu palicu komplet vymóglovanó!

/ještě si lokne a vrací placačku/

Dobrá je ta meruňkovica. Hned je mně líp. Dík, na.
Ruda: Totok není meruňkovica. To je z tech gumovéch medvídků. Haribo.
Jara: No, aj tak to není špatný, ať je to z čeho je. Tak dem na to. Divé, tady leží ta mrtvola, já bych na ňu málem zapomněl. Neměl bych brnknót na vraždy?
Ruda: Počké, nebyť tak kách! Musíme to tady napřed všecko prošetřit a překontrolovat. Piš si.

/Jara vytahuje bloček a propisku/

Jara: No jo, máš recht. Tak znamenám, co teda vidíme?
Ruda: Je tady mrtvola…
Jara: Su toho samýho názoru!
Ruda: Je to baba…
Jara: Registruju!
Ruda: Poměrně mladá, tak mezi dvacítkó a třicítkó. Figuru pěknó, nohy rovný, hezký, nehty nalakovaný na tmavó červenó…
Jara: Já myslím, že fialovó, ne?
Ruda: To seš vedle, to je tmavá červená!
Jara: Fialová, řekl bych!

Ruda: A já, jako tvůj velitel, ti říkám, abys napsal tmavě červenó!
Jara: Jenže já budu dole podepsané a voni se mně budó ptat, jak sem na to přišel, na tu tmavó červenó. Budó myslet, esli jako nésu barvoslepé, chápeš? Já napíšu fialovó!
Ruda: Nenapíšeš, nařizuju ti červenó! Napiš červenó!
Jara: Hovno, nenapíšu.
Ruda: Tak já řeknu, žes byl spařené a blbě viděls, že se ti to mlelo před vočima a hotovo. Žes chlastal ve službě, podám hlášení. A budeš to mět!
Jara: Dyť to tys mě dal napit!?
Ruda: To sem tě zkóšel a tys naletěl. To byl takové test a ty, protože seš blbé, tak na to skočils!
Jara: Tak já zas provalím, že doma pálíte a přinde vám tam kontrola! A tvýho tatu zavřó a ty pudeš do civilu!
Ruda: Tak teda — mír! Napiš totok: Oběť má nehty pěkně nalakovaný na tmavočervenó až fialovó. Sóhlas?
Jara: Je to zapsaný. Co dál?
Ruda: Sukňa je vyhrnutá nahoru, kalhotky… jako spoďáry, só pohozený bokem, takže mohla být aj zneužitá.
Jara: Jak myslíš? Jako ten bílé kůň, jak se říká? Na nejaký machinace a korupcu třeba? Esli to není, vole, někdo z radnice! To by byl průser! Esli to není primátor, to sme v prdeli, já du vod teho pryč!
Ruda: Jak to může být primátor, když nemá šulina? Zbláznil ses?
Jara: To máš recht, fuj, to mě spadl kameň ze srdce.
Ruda: Takže mrtvola je ženskýho pohlaví, zapiš to tam!
Jara: Mám už přece, baba je to. To už sme říkali!
Ruda: Ale musí to být úředně, jak se to dycky píše.
Jara: Tak jo, píšu. Aj bych mohl napsat, že je to pěkný, to pohlaví, ne? Pěknýho ženskýho pohlaví. Řeknu ti, hned bych ju vojel, kdyby nebyla mrtvá!

Vlakové nádraží zatím ještě v centru pod Petrovem

Ruda: A co když není?
Jara: Takže můžu?
Ruda: Počkej chvílu, třeba je ta kchoc jenom zhulená nebo tak? To se musí ověřit, ne?
Jara: Jak jako?
Ruda: Tak na ňu sáhni, esli je eště teplá…
Jara: Sáhni na ňu ty!
Ruda: Proč já?
Jara: Ty seš šéf.
Ruda: Nemáš třeba zrcátko?
Jara: Copak su nejaká buzna?
Ruda: Ale né, jako esli déchá, že bys jí to dal k čuni. Kdyby se to zamlžilo, tak déchá a to znamená, že ešče žije, chápeš?
Jara: No, zrcátko mám dycky, kdybych se potřeboval přičísnót. Aj hřeben mám.
Ruda: Tak vidíš, ty buzno jedna.

/Jara vytahuje zrcátko a jde k hlavě, která zatím není vidět. Zařve a vběhne zpět zcela vyděšen…/

Jara: Ježíšmarja, to je hrozný, vona má tu palicu celó rozšmelcovanó!
Ruda: Volé okamžitě na ty vraždy!
Jara: Keho?
Ruda: Musíš chtět teho…
Jara: Keho?
Ruda: Hrůze!
Jara: Kapitána Hrůze?
Ruda: Jo. Okamžitě.

/Jara vytahuje mobil/

Jara: Jaký je tam číslo?
Ruda: Máš to mít uložený na furt, ne?
Jara: Měl sem, ale von mě minule nasral, tak sem ho vymazal.
Ruda: Ty seš fakt vůl.
Jara: Neser mě, vole, nebo tě taky vymažu.
Ruda: Prošel tys vůbec testama?
Jara: Za jedna, hochu, dovezl sem jim vínečko vod stréca z Mikulova!
Ruda: Volej centrálu, voni tě spojí.

/Jara volá/

Jara: Centrála? Zdar Blaži, to su já, Jara. Co děláš?… Ty seš v práci? Já sem myslel, že máš dneska volno… Takže teda nemáš. A zítra?… Jo? Tak se uvidíme, ne? Ne?… A co, přindeš ke mně?… Né, nebudu, jen tak na pokec, neboj se. Co?… Jo? Tak zlatý, pa, pa. Takže zétra, tak ve štyry. Ahoj.

Jara: Hotovo. Domluvený.
Ruda: Co je domluvený, blbče? Seš fakt takovej pičus, jak vypadáš, nebo mě totálně ruplo v palici? Komu měls volat, ty čuráku?
Jara: Ježíš, promiň! Já su fakt vůl…

/Znovu vytahuje mobil a volá/

Jara: Centrála? Zdar Blaži… to su eště já, Jara… Né, nic nechcu, všechno platí. Ale máme tady případ, víš. …No, su na hlídce… S kým, s kým, s Rudem, ne, asi?… S kém myslelas, prosímti!… Tady je zabitá kchoc, čoveče, mladá, jo, docela šikovná… rozmlácenó palicu …no, asi ju aj vydrbal

nekdo… To já nevím kdo! No… Jo, co chcu, potřebuju přepojit na vraždy, na teho… Hrůze. Tak dík!… Pan kapitán Hrůza? Taky hlídka 26… No, to su já, vy ste mě poznal? Tak dík. Máme tady případ. Vražda asi, mladá holka… jo, docela hezká… teda podle noh, fakt pěknó figuru aj… nevím, ona má celé ksicht rozbité, tak to já nevím, jak vypadá v ksichtě, bohužel… Ne, s ničím sme nehébali! Fakt, mně můžete přece věřit. Tak se na to přijedete mrknót? My teda čekáme tady na vás. Sme v Černých Polách, Rolnická šedesát štyry, rodinné domek je to, takové zelenkavé. Jasně! Zatím!

/Vypne mobil a zastrčí ho./

Vyřízený, zařízený. Za chvílu só tadyk. Hrůza osobně. Mluvil sem s něm. Jako s Hrůzem.
Ruda: Tak si sednem a dáme kóřovó. Máš voheň?

/ Oba se posadí, zapálí si a mlčky kouří. Je-li tam okno, může Ruda po chvíli vstát a jít to okno otevřít. Pak se zase posadí a oba kouří dále. Jara drží cigaretu mezi bříšky prstů. Pomalu se stmívá…/

…A takto končí náš úryvek z Hrůzy v Brně — vraha neprozradíme. Až ji budou hrát, jděte se podívat…

Petr Pelčák

Felix civitas que cogitat bellum tempore pacis

Tento nápis byl roku 1411 vytesán do městských hradeb shodou okolností na místě, kde oddíl brněnských aristokratů, měšťanů a studentů odrazil nejtěžší útok během obléhání Brna za třicetileté války roku 1645. Pro dnešní perspektivu je vhodné si připomenout jeho český překlad: „Šťastné město, které myslí na válečnou dobu v míru." A také to, že v oné bitvě obránci Brna hovořili německy, zatímco útočníci — Torstensonovi žoldnéři — česky. Proč tuto historickou epizodu připomínáme? Protože v ní můžeme vidět symbolickou metaforu.

Pokusíme-li se totiž přenést smysl dnes poněkud cynicky znějícího textu do naší doby, mohl by znít takto: „Šťastné město, které stále myslí na svůj rozvoj." A pokud bychom použili při pohledu na rozvoj Brna moderní doby hledisko naší historické bitvy, tedy národnostní, pak zřejmě dojdeme k závěru, že rozvoji a správě Brna více svědčilo vedení hovořící německy než česky.

Zde třeba specifikovat, že rozvojem města máme pro tento případ na mysli jeho urbánní podobu, čili fyzickou tvář a zvláště péči o jeho plánování. Pokud sledujeme rozvoj Brna ve druhé půli 19. století, musíme nabýt velký respekt

k tomu, jak s přehledem zvládlo složitou dobu nebývalých tlaků generovaných modernizací společnosti, tedy průmyslovou revolucí a demokratizací. Již roku 1835 získalo z Čech pro plánování své urbánní podoby na post stavebního ředitele zkušeného, v Německu a Vídni školeného architekta Josefa Esche a posléze Josefa Seiferta. Současně zdejší společnost zadávala důležité zakázky přednímu vídeňskému architektu Ludwigu Försterovi. Ten byl také jedním z autorů plánu moderní přestavby města, nazývané Okružní třída. Na tu město vypsalo roku 1861 soutěž a následně její realizaci úspěšně provedlo, stejně jako asanaci města v letech 1896–1916. Na přelomu století tedy Brno prošlo velkorysou proměnou z města středověku na město moderní doby. A pro řízení svého dalšího rozvoje vypsalo roku 1901 velkou soutěž na generální regulační plán.

Během krátké doby 65-ti let, které německy hovořící Brno mělo k dispozici od vzniku moderní společnosti po zánik monarchie, zdařile uskutečnilo nejenom totální přestavbu města, tedy de facto stržení všech staveb s výjimkou kostelů a několika paláců a jejich nahrazení novými, a to včetně vybudování moderní Okružní třídy na místě zbořených hradeb, ale též jeho plánování a postupnou realizaci za hradebním okruhem. Kromě těchto počinů lze obdivovat rovněž úroveň jednotlivých projektů, ať již budov či infrastruktury. Z té namátkou jmenujme například výstavbu březovského vodovodu, tramvajové sítě, parků na Kolišti a Špilberku, ústředního hřbitova, prvního železničního spojení na kontinentu (i když trať Vídeň–Brno nebyla iniciativou a investicí města). Z veřejných staveb potom kromě úpravy katedrály (provedené v režii církve) např. první elektricky osvětlené divadlo Evropy, dva koncertní sály se skvělou akustikou — Německý a Besední dům, nové chrámy: katolický, evangelický a synagogu, zemskou sněmovnu,

několik nemocničních areálů, vysokoškolské soubory německé i české techniky, řadu školních staveb všech stupňů a druhů, umělecko-průmyslové museum, výstavní galerii, justiční palác atd.

O tom, jak řídí rozvoj města v přibližně stejně dlouhém období od konce druhé světové války jeho česká správa, mnohé vypovídá opakované rušení instituce hlavního architekta — nejdříve po roce 1948, poté 1968 a naposled před třinácti lety — či současná neschopnost vytvořit a přijmout vůbec nějaký územní plán. Nebo také nevyřešení dvou velkých témat doby předválečné, totiž stavby centrálního městského úřadu, čili úřadoven magistrátu „pod jednou střechou" a tzv. brněnské železniční otázky a s ní související stavby nového moderního nádraží. Výmluvným svědectvím jsou rovněž proluky po stavbách zničených bombardováním města, které zůstávají nezastavěny sedmdesát let po konci války. Namátkou připomeňme vykotlané fronty ulic Údolní, Kpt. Jaroše, Rooseveltovy, Kounicovy, Novobranské, Milady Horákové, Ponávky, Příkopu, Veselé, Bratislavské a dalších, tedy trvale neopravené poničení města v jeho centru, o něž každá městská správa dbá především.

A tak nemusíme ani příliš zdůrazňovat neschopnost města zabránit realizaci projektů mu ubližujících, jakým je např. Velký špalíček nebo naopak dlouho plánované projekty uskutečnit, jako např. střední a velký dopravní okruh (plánovaný od 60. let), či koncertní filharmonický sál (soutěž na Janáčkovo kulturní centrum proběhla již před třinácti lety!), abychom měli důvod uvažovat o příčinách naší malé schopnosti pečovat o fyzickou tvář města a jeho rozvoj plánovat.

Jenže srovnávání německy hovořící správy Brna moderní doby, trvající téměř sedmdesát let před první světovou válkou, se stejně dlouhou etapou té česky hovořící po válce

druhé, je poněkud zavádějící. Jednak proto, že pouze posledních 25 let (tedy již čtvrt století!) se odehrává v demokratických poměrech, a také proto, že českou správou bylo Brno vedeno i v době mezi světovými válkami. A to úspěšně. Podíváme-li se totiž na prvorepublikové Brno, uvidíme město spravované s velkou kulturou a péčí o jeho fyzickou podobu, tedy urbanismus a architekturu. Tomu byl základem osobní zájem a angažovanost vůdčích komunálních politiků o výstavbu města, jeho regulaci a dlouhodobé urbanistické plánování. A tak například členové městské rady se zúčastnili v doprovodu architektů stavebního úřadu v roce 1923 mezinárodního kongresu a výstavy městského plánování ve švédském Göteborgu. Již následujícího roku vedení města posílá práce brněnského Regulačního poradního sboru na Kongres pro stavbu měst do Amsterdamu. Později dokonce komunální stavby navržené architekty — zaměstnanci městského stavebního úřadu získávají zlaté medaile na světových výstavách v Bruselu roku 1935 a Paříži 1937.

Za mezinárodními oceněními projektů brněnského stavebního úřadu byla usilovná práce brněnské samosprávy, a to v nelehkých podmínkách i době. Protože při posledním předválečném sčítání obyvatelstva roku 1910 uvedlo 66 % obyvatel města jako svoji obcovací řeč němčinu, což by zřejmě znemožnilo ustavení jeho české samosprávy, bylo zvláštním zákonem ze dne 16. dubna 1919 k Brnu připojeno 21 předměstských obcí a dvě sousedící města s převážně českým obyvatelstvem, které vytvořilo 72 % obyvatel takto vzniklého Velkého Brna. Jeho obvod se touto změnou hranice správního území zvětšil takřka sedmkrát — z 1816 ha na 12 380 ha a počet obyvatelstva z přibližně 130 000 na 220 000. Roku 1937 již počet obyvatel města překročil 300 000, čili za 12 let vzrostl asi o 74 %. Brno tedy v daném období nejen prudce rostlo, ale kromě

projekční a stavební činnosti tímto růstem vyvolané, muselo řešit i stavební potřebu zapříčiněnou politickými změnami, které přinesl vznik Československé republiky a přechod správy z německých na české Brňany. Tím vznikly nejen podmínky, ale také naléhavá potřeba koncepčního řešení stavebního rozvoje města a jeho organizace v jednotně fungující celek. Proto byl rozhodnutím obecního zastupitelstva na počátku roku 1923 vytvořen Regulační poradní sbor, jehož úkolem bylo „podávání dobrozdání, eventuálně i přímých návrhů o postupu v přípravných pracích k opatření celkového regulačního plánu města Brna". Na pořízení regulačního plánu měla být vypsána soutěž. Pro ni však muselo být nejdříve pořízeno polohopisné i výškopisné zaměření území nově rozšířeného města, protože s výjimkou města Králova Pole žádná z nově připojených obcí zaměření neměla. Bylo tedy nutno výškově zaměřit přes 90.000 tachymetrických bodů a provést nivelaci asi 320 km délek, což předpokládalo poměrně dlouhou práci městského stavebního úřadu, který měření prováděl. V roce 1924 byla proto jako příprava pro soutěž na regulační plán vypsána soutěž na regulaci vnitřního Brna. Již o čtyři léta dříve, roku 1920 se prvním českým městským architektem stal Jindřich Kumpošt, který spolu s ředitelem Jaroslavem Zikmundem vybudoval silný městský stavební úřad. Ten v průběhu dvacátých a třicátých let zaměstnával řadu mladých architektů projektujících zde jak městské regulace, tak i komunální stavby, zejména školy a malobytové domy, které vynikaly moderním architektonickým pojetím. Mladí architekti našli zaměstnání také na úrovni zemské správy, takže postupně v průběhu dvacátých let obsadila různé posty obou úřadů desítka výrazných osobností (architekti B. Fuchs, J. Grunt, K. Kotas, J. Kumpošt, M. Kyselka, M. Lampl, J. Polášek, O. Poříska, B. Tureček, J. Víšek, geometr a urbanista

J. Peňáz). Takto silně obsazené městské a zemské stavební a plánovací úřady měly velký vliv na prosazení kvalitního urbanismu a moderní architektuře ve městě.

„České" systémové plánování městského rozvoje tedy započala roku 1924 soutěž na regulaci vnitřního města, která v nejvýše oceněném návrhu (M. Urbana a A. Kubíčka) ukázala, že její řešení je spojeno s otázkou brněnského nádraží. Roku 1927 pak byla vypsána veřejná soutěž na generální zastavovací plán, ve které nejvýše hodnocený projekt (B. Fuchse, J. Peňáze a F. Sklenáře) řešil růst centra města jihozápadním směrem v pruhu, který ve tvaru tangenty navazoval na okružní třídu. Následná hospodářská krize však ukázala nutnost revidovat záměry vzešlé z období hospodářské konjuktury, a proto byla roku 1933 vypsána další soutěž na dopravně komunikační plán města, v níž nejvýše oceněný návrh (B. Fuchse, J. Kumpošta a F. Sklenáře) posunul nádraží jižním směrem do ulice Nové Sady. Již roku 1936 architekti regulačního oddělení městského stavebního úřadu dokončili zpracování zastavovacího plánu města dle výsledků této soutěže.

Čilý architektonický diskurz o podobě města a jeho budov přineslo i mnoho architektonických soutěží, z nichž nejvýznamnější byly na výstavbu Masarykovy univerzity (1921, 1923, 1925, 1931, 1932–1933), výstaviště (1924), městskou úřední budovu — „novou radnici" (1932) a české národní divadlo (1936, 1939).

Demonstrací moderní architektury v Brně se stala Výstava soudobé kultury, uspořádaná k příležitosti 10. výročí vzniku Československa na čerstvě vybudovaném výstavišti od května do září roku 1928. Doprovázela ji výstavba vzorové kolonie Nový dům uskutečněná jako první podobná akce po stuttgartské výstavní kolonii německého Werkbundu Am Weissenhof, která proběhla o rok dříve.

Velká hospodářská krize v roce 1929 zasáhla Československo se zpožděním, avšak trvala o to déle. Ještě v polovině 30. let se situace ve stavebnictví příliš nezlepšovala. Roku 1936 proto parlament vydal zákon, který prominutím platby daně z nemovitosti na dobu 25 let podporoval výstavbu malobytových domů. Ten dokázala brněnská radnice velmi rychle využít rozsáhlou komunální výstavbou tzv. bytů pro chudé města Brna. Hned na počátku roku 1936 se brněnské zastupitelstvo rozhodlo postavit 1000 takovýchto bytů. Vypsalo velkou soutěž na jejich projekt ve třech lokalitách (Renneská, Havlenova a Krokova ulice) a do konce roku 1938 jich zde dokončilo 600. V projektové přípravě dalších domů, ale i nových škol pokračoval stavební úřad. Ještě v období druhé republiky Brno bleskurychle vybudovalo rozsáhlé soubory rodinných domů pro české obyvatelstvo Sudet (v Juliánově a Žabovřeskách).

Po celou dobu krátkého, ale intenzivního meziválečného období tedy můžeme sledovat velkou péči a starost města o svoji urbánní podobu i rozvoj a iniciativu v jeho plánování. Průběžně byla zpracovávána regulace rozvojových a přestavbových území v řadě často variantních urbanistických studií, z nichž mnohé byly realizovány, některé až v období protektorátu nebo krátce po druhé světové válce. O vynikající úrovni urbanistických projektů zpracovaných Regulační kanceláří Městského stavebního úřadu vedeného Josefem Peňázem svědčí například jejich zařazení mezi vzorové projekty do publikace vydané roku 1936 Mezinárodní asociací pro bydlení ve Frankfurtu. Pozoruhodná je rovněž publikace „Brno. Přehled historického, hospodářského, sociálního a stavebního rozvoje“, kterou magistrát vydal roku 1935 u příležitosti Mezinárodního kongresu pro bytovou péči konaného v Praze. Za pozornost stojí, jak se město prezentovalo příklady moderní architektury. Čili jak

úspěch své správy promítalo do své hmotné podoby, své tváře a jejího plánování.

Ještě v předvečer rozpadu Československa, na začátku roku 1939 vydává municipalita za přímého vedení starosty Rudolfa Spaziera publikaci Brno zítřka, která jasně, přesně a srozumitelně analyzuje po jednotlivých segmentech stav města, předkládá jasnou a konkrétní představu jeho dalšího rozvoje i hospodářský způsob, jak bude realizován. K tomu, jak víme, již bohužel nedošlo.

Přesto meziválečný rozvoj Brna provázený mimořádnou kvalitou urbanismu i architektury je nezpochybnitelným výsledkem úspěšné české správy města. Dává nám naději, že i česká společnost je schopná „své" město úspěšně vést, spravovat a plánovat. Proč tomu tak v posledních sedmdesáti letech nebylo a zejména proč se tak nestalo ani v dlouhém, již čtvrtstoletí trvajícím svobodném období po pádu komunistické diktatury, by bylo předmětem jiné úvahy. K té by také zřejmě příslušela otázka, zda inteligenční kapacita současného vedení města bude generovat změnu v kultuře jeho spravování a plánování. Mám za to, že zde „pouhá" inteligence nestačí, že pro přijetí a realizaci dobrého způsobu správy a rozvoje města je třeba mít jasnou a srozumitelnou vizi a současně přesvědčit o zájmu a schopnostech ji realizovat. Nynější snahu samosprávy vybudovat znovu útvar městského architekta i způsob, jakým je naplňována, můžeme vnímat jako vykročení správnou cestou. Riziko tkví především v její délce a nutnosti i přes překážky udržet stálý směr. Koneckonců hradby město zachránily také až 250 let po svém zbudování.

Luděk Niedermayer

Moje Brno

Rodné město a místo, kde jsme prožili své mládí, si člověk nevybírá. Pro mne to bylo Brno. A jsem tomu moc rád, i dnes pro mne Brno představuje „moje město". Město, do kterého rád jezdím nejen kvůli tomu, že tam žije část mé rodiny. Je to město, které pečlivě sleduji, a město, na které jsem hrdý. Čím dál více hrdý, neb myslím, že není v naší zemi města, kterému by se dařilo v souhrnu lépe než Brnu.

Zpět k dětství a mládí. Dojem, který dneska mají děti, které v Brně vyrůstají, je jistě jiný než mé vzpomínky. Pro mne to byl čas svobody, volnosti a bezpečí. Tam, kde dnes občas stojí v zácpě auta ve čtyřech proudech, byla téměř polní cesta. Auta jezdila jen občas a jen někde. A v parcích se dalo v rozporu s pravidly prohánět na kole. Od dětství jsem byl fanda do hromadné dopravy, a tak objevování částí města z paluby tramvaje, autobusu či trolejbusu představovalo častou poškolní či víkendovou zábavu. Zábavu, která mi taky ukazovala, jak se jiné části města mění a Brno se během šedého komunismu rozrůstá. A v některých případech, třeba v centru, se proměňuje k lepšímu.

Velký zlom pro mne představoval přechod ze základní školy (tehdy Leningradská, teď asi Jana Babáka, tuším)

na Gymnázium Brno, třída Kapitána Jaroše. Nejen kvůli preferenci matematiky, ale hezkou atmosférou a výborným třídním uskupením pro mne představovalo moc příjemné čtyři roky (a to i přes to, že jsem se mohl cítit pod poněkud těsným dohledem své mámy, dlouhodobé profesorky češtiny na tomto ústavu). Roky naplněné snahou o přežití nepříjemných předmětů (většina), docela příjemného času v těch oblíbených (v čele s matematikou) a hlavně příjemným časem mimo školu, často ve společnosti spolužáků (asi v mírně konzervativnějším duchu, než je to obvyklé dnes). Obvykle se odehrával ve městě a dost často byl o kultuře, třeba v Divadle bratří Mrštíků (někdy se zoufalým útěkem v polovině představení), s větším nadšením na koncertech Spirituál kvintetu. Divadlo na provázku bylo součástí brněnského koloritu doby stejně jako pro mne později nebrněnské divadlo Járy Cimrmana. Brno té doby toho přes povinné prvomájové průvody a jiné stále přežívající demonstrace občanů ve prospěch komunistického režimu leccos nabízelo (zapomenout bych neměl ani na brněnskou rockovou muziku, jako už Progress 2, nebo Synkopy). I když na stranu druhou soudruzi na sebe nezapomínali — rychlost, s jakou místní komunisti postavili své nové sídlo, která poněkud kontrastovala s jinak hlemýždím tempem výstavby, byla i v tomto věku zaznamenáníhodná.
Speciálním fenoménem mého mládí byly brněnské unikáty: Velká cena (na poslední verzi starého okruhu s Farinovou zatáčkou) a veletrhy, pořádané v architektonicky unikátním areálu v Pisárkách. Tímto jsem jako kluk žil — chozením kolem trati, kde auta závodila (motorky mne moc nezajímaly) a prohlížením „západáckých" aut, zaparkovaných po celém městě, nebo sbíráním prospektů na veletrzích spotřebního zboží, nebo vzorky jídla na Salimě… Toto vše dávalo Brnu speciální, trochu nesocialistickou příchuť, ať to tehdejší režim chtěl, či ne.

Maturitou (spojenou s umírněným stužkovacím a méně umírněným maturitním večírkem ve sklepě na Veveří) asi končí dětství, ale nikoliv mé vzpomínky na Brno. V souladu se svým zaměřením jsem pokračoval ve studiu matematiky na Universitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně (dnes Masarykově universitě, snad narazím i na něco, co se nepřejmenovalo). Po přežití prvních dvou let, které jako pro každého studenta té doby představovaly jak těžký test, tak záplavu svobody a práva rozhodovat se docela samostatně o sobě (a nést důsledky těchto rozhodnutí, aspoň občas), jsem zbytek studia prožil v příjemné, maličké skupince devíti studentů studujících Teorii systémů. A také mezi v dominantní míře příjemnými, do matematiky zabranými profesory, z nichž mnozí docela odpovídali představě o tom, jak celoživotní profesor matematiky na prestižní universitě má vypadat.

Ke kulturně společenským lákadlům doby přibyly (a poté ubyly) plesy na Stadioně a Marxově (ta se snad už taky jmenuje jinak) a hlavně založení filmového klubu na katedře matematiky na Janáčkově náměstí. Promítání někdy divácky populárních filmů a jindy úletů (včetně pásma Mach a Šebestová) byla náplň semestrálních čtvrtků, následovaná desetníkovými taroky s červeným vínem v kabinetu manželů Sekaninových.

Asi nikdy nezapomenu, jak mi někdy koncem 80. let v půjčovně asi omylem poskytli kopii filmu Starci na chmelu. Obvyklé vylepení plakátu v menze přivedlo do posluchárny několik set lidí a zmatené pohledy policajtů (Sbor národní bezpečnosti nebyl přejmenován jen v Brně), když jsme po půlnoci pořádali třetí představení.

Překotný konec studia se kryl s koncem komunismu. Pro mne znamenal sekvenci kroků — promoce — svatba — povolávací rozkaz — zdravotní problémy a pobyt

Mladé Brno — Moravský zemský archiv v Bohunicích

v nemocnici — počátek práce (Výzkumný ústav pro zúrodnění zemědělských půd Praha, pobočka Brno — kupodivu existuje i nadále, přes mou párměsíční snahu), která vyvrcholila pádem komunismu v listopadu 1989…
Nové výzvy, možnosti a změna světa mne odvedly do Prahy a z ní často do jiných světových metropolí. Brno poté, myslím, prožilo nelehké časy, které se projevily i na poněkud ponurém charakteru městského centra té doby, které završil masivní nástup heren… Ale poté došlo k ohromnému obratu, který mi udělal radost a který snad trvá dosud.
Někdy kolem přelomu tisíciletí jsem se stal členem Správní rady Masarykovy university. Bylo mi ctí v této funkci působit a sledovat obrovský vzestup této university, který u nás nemá obdoby. Umožnilo mi to pochopit, jaký potenciál pro Brno skýtá koncentrace vysokých škol spolu s tím, jak dramaticky poroste podíl populace, který jejich vzděláním projde. Brňané si to snad ani neuvědomují, ale z jejich města se stalo evropské univerzitní město se všemi specifiky a přínosy. Brno se této šance chytilo a myslím, že ji skoro plně využilo. Brno dnes nabízí vlídné a příjemné prostředí nejen pro desítky tisíc studentů, kteří stále více spoluutvářejí charakter města a jeho kulturu, ale i pro firmy, které neobvyklý objem i kvalita vzdělání přitáhla. Myslím, že tato nová a pozitivní energie se spojila s nejlepšími tradicemi Brna a vytvořila ve svém souhrnu výsledek, který je skvělý a u nás unikátní. I proto je pro mne Brno stále „mé město", ale myslím, že i bez toho bych na něj mohl být po právu hrdý. Zároveň vysoká laťka, kterou si Brno nastavilo, vede k tomu, že si musí stanovit vysoké cíle. Snad to Brno učiní a při jejich naplňování uspěje…

Ivanka Devátá

Město mého mládí

Ivanka Devátá je zrozena v Praze, ale protože její tatínek, dirigent a skladatel, byl za války přeložen z Ostravy do Brna, aby vedl Malý rozhlasový orchestr s vážnější programovou náplní, jak zněl oficiální název, přistěhovala se sem i celá rodina, dostali byt v pěkné vilce v Černých Polích. „V moravské metropoli jsem strávila nádherných šestnáct let, na něž vzpomínám se zamženýma očima," říká.

K Brnu se vrací v rozhovorech i v knížkách, které začala psát po odchodu z Realistického divadla do penze — už jich má na svém kontě čtrnáct a zrovna chystá patnáctou. Zvídám, o čem bude. Prý o její dobré kamarádce z Jednotné střední školy na Merhautově ulici, kam byla v rámci školské reformy přemístěna z primy na Gymnáziu J. Kudely. No, povídám, to jsme byli spolužáci, aniž o tom víme, protože i já jsem v témž čase (1950–1953) chodil na Merhautku, ovšem nemohli jsme se tam potkat, protože školská reforma byla ještě v plínkách, škola nebyla ještě zcela sjednocena, takže vy dívky jste navštěvovaly budovu vlevo a my chlapci budovu vpravo, žádné míšení. Díky tomu vycházeli mnozí z nás chlapců, najmě ti, co bydleli od ulice Merhautovy směrem nahoru do úřednických Černých Polí, z této

školy naprosto nepřipraveni pro život, v němž se pak náhle, po ukončení základní školní docházky ocitli tváři v tvář opačnému pohlaví, se kterým bylo nutno komunikovat. To chlapci, co bydleli od Merhautky směrem jižním, na Francouzské, Bratislavské, Marxově měli jiné vychování a já obdivoval jejich bezprostřednost, s níž na dívky pokřikovali všeliká slova.

Ale to by bylo o zrání Ladislava Vencálka, kdežto zde hovořeno jest o zrání půvabné holčičky z tzv. lepších kruhů, jejíž maminka pocházela z rodiny bohatého skutečského továrníka a tatínek byl dirigentem v rádiu. Problém nastal, když rodinná rada rozhodla, že půvabná holčička se samými jedničkami by měla jít na gymnázium. K tomu ovšem bylo nutné doporučení ředitelky školy. A jedničky, nejedničky, taky příslušný třídní původ. „Naštěstí tatínek byl vyučeným cukrářem. Měl nelehký život na studiích, na podnájmu v Praze spával na klavíru, který měl nohy v lavorech kvůli štěnicím, a živil se kondicemi, které dával synkům z bohatých rodin. Vyzbrojen těmito polehčujícími okolnostmi vypravil se náš statečný tatínek za paní ředitelkou — a uspěl," říká Ivanka Devátá. Půvabná holčička nastoupila na Gymnázium v Elgartově ulici v Husovicích a chtěla se stát paní učitelkou. Ale o tom všem detailně pojednává jedna z prvních knížek Ivanky Deváté Vůně posečené trávy. Brno je v ní voňavé a laskavé, první lásky čisté a my spolužáci oplýváme humorem a inteligencí… Maturitní gymnaziální ročník prožila Ivanka Devátá v Plzni, její tatínek se stal šéfem plzeňského rozhlasového orchestru. Příchod do města Plzně? „No, šlo to. Ovšem do těch vroucných, pevných vztahů, které panovaly mezi mnou a brněnskými kamarády, to mělo daleko. Velký podíl na nedokonalém splynutí s novým prostředím měla patrně moje moravská intonace! S tou jsem si užila! Kdybych mluvila jidiš, nemohlo to být horší.

Chápala jsem ovšem, že mluvím dialektem, ale nechápala jsem, oč je horší můj: Děcka, dem dom? Než jejich: Tleten dort, copa, japa, kdopa a tátovo lyže. To mne právě nejvíc dráždilo, že se rozchechtaná třída chovala, jako by do shromáždění absolventů oxfordské university omylem zavítala Líza Doolittlová. Kde beró tu drzost, myslela jsem si, povyšovat svó potróbló řeč na zákon? Schválně jsem se vzpouzela přizpůsobení, a když se mně dokonce sám třídní profesor s úsměvem zeptal, proč se neučím mluvit jako ostatní, odpověděla jsem zpupně: Protože nechcu!"

Naštěstí po více než šedesáti letech Ivanka, na otázku, zda nechce přispět do tohoto sborníku, poslala psaní. A v něm:

„Ale, co já můžu psát o dnešním Brně, když jsem je opustila před šedesáti čtyřmi lety a dnes tam dojíždím na dva dny na sraz se spolužáky? Jen jednou jsem si dopřála celých pět dní, abych navštívila milovaná místa, a těch pět dní jsem proštkala. Stačilo vystoupit u Schreberových zahrádek, pro nás Šrébců a již mne polily slzy. Je tam teď hezký park. Opravdu hezký. Ale co je to platno, když zároveň s kolonií soukromých zahrádek, ptačím zobem a poškrábanými lavičkami zmizelo mé dětství? Také jsem se prošla s kamarádkami Francouzskou ulicí od Cejlu nahoru, tam, kam jsme chodívaly do Sokola Brno II, a žasla jsem nad tou změnou. Ze Sokola jsme chodívaly v zimě už za tmy a nebylo se čeho bát. Zato teď, ve čtyři odpoledne, jsme všechny tři kráčely nadmíru ostražitě a po chvíli se raději vrátily. Už tam není bezpečno. Ještěže náměstí Svobody a Zelný trh nedoznaly pronikavých změn, takže mé dětinské srdce okřálo. A Česká ulice! Radnice, Špilberk, Petrov a jeden obyčejný rohový dům, v době mého dětství velmi důležitý. Neboť v něm měl cukrárnu italský majitel Veli Daut, který dělal takovou zmrzlinu, o jaké se za války nikomu ani nesnilo. Samozřejmě v Brně je mnoho historicky cenných budov, mnoho má

nové fasády a mnohé se vystavělo, ale to vám, Brňákům, nemusím vykládat. Ale ač je Brno stále mým milovaným městem, o jeho proměnách nemohu příliš mluvit. Jo, kdybyste chtěli vědět, jak jsem se za ta léta změnila já, to by bylo psaní! Stačí se kouknout na moji fasádu. Přeji Brnu jen úspěšné a smysluplné inovace, aby bylo stále hezčí a aby se vám v něm krásně žilo."

Jan Sapák

Město…

Město, to je jednota kamene a života. Každé město. Nemá smysl řešit, co bylo dříve. Je to nabíledni. Život byl dříve…
Život města se ale neobejde bez kamenného základu. Nebýt toho, byl by to tábor. Město je trvalé, tábor dočasný. Město je vyšší stupeň polis, smysluplně hierarchizované. Kamenný základ je mementem minulosti a trvalosti, pro pokračující život. Stále proměnný život, ale i proměnný kámen se střídají, nesou pochodeň života. Pochodeň smyslu města. Zdi města jsou sponou kontinuity, trvání, připomínkou minulého života.
Města byla vždy složitými organizmy, složitějšími než jejich okolí. Zároveň je město ale synonymem pro uspořádání, řád a hierarchii, bez kterých by bylo jen chaosem. Současná města ale již nejsou jen složitě uspořádaným společenstvím. Jsou velejemným předivem, nesmírně senzitivním soustrojím, bytostně závislým na každodenním citlivém vyvažování a seřízení. Hmotné a nehmotné jsou na sobě závislé, závislejší než v minulosti. Platí to i pro Brno…
Ještě docela nedávno se zdálo, že Brno má nemalý problém se svou identitou. Jako by nebylo s to „nahmatat své kosti" a jeho sebeuvědomění bylo těkavé, nevyrovnané. Plné pře-

hánění i nejistoty. Jako by jeho hlavním smyslem bylo soupeření s Prahou a ne jeho existence sama ze sebe. Plná a originální. Jen slepý by neviděl, jak hodně se to zlepšilo. Mám za to, že jsme vyrazili dobrým směrem, ještě ale stále zbývá větší, dlouhý kus cesty. Cítím, že kamenná stálost nakonec pomohla k slušnému sebepoznání, nalezení sebe sama.

Brno bylo dříve městem dvojího lidu, myslím co do jazyka, ale jen jednoho, pokud jde o vztah mezi lidmi a prostorem. Bez německy mluvících Brňanů by kdysi dávno Brno-město nejspíš nevzniklo, nebo by se to stalo mnohem později. Nebylo dost obyvatelstva, ani sil. Oba tábory žily spolu staletí, zčásti se prolínaly a střídavě tyčily jeden nad druhým. Přesto se zdá, že ten německý měl déle navrch a to až do první války. Později pak přišel okamžik, kdy jedni museli město opustit, byli vysídleni. Brno přišlo o polovinu své identity. Vytratila se dříve všudypřítomná atmosféra. Běhounská již nikdy více nebyla rušnou ulicí. Je až překvapivě ztichlá na své unikátní postavení v srdci města. Byla z toho hořkost vedoucí až k pošetilým výrokům, kdy kronikář vyhnaných (Erich Tomschik) napsal, že Brno bylo postaveno za peníze a dle vkusu jeho německých obyvatel. Na jeho místě bych lépe vážil slova — má sice pravdu, že velká část budov výsostných prostor města má svůj počátek v časech, kdy Brnu navenek vládla němčina. Hned ale jedna výjimka jeho prostořekost znevažuje.

Nejskvostnější budova mezi nimi všemi byla postavena za peníze brněnských Moravanů — Čechů — Slovanů — jak nesnadné bylo tehdy jejich pojmenování. Besední dům. Vkus to rozhodně nebyl německý, ba ani český, leč univerzální. Proto musel Adolf Loos, původem velký Brňan německého jazyka, k tomu v roce 1924 poznamenat:

„Kdyby nebyla vídeňská Ringstrasse v sedmdesátých letech a měla být stavěna dnes, měli bychom úplnou architektonickou katastrofu. Co já chci od architekta, to je jediné: aby

prokázal ve své stavbě slušnost. Kdykoliv jsem byl v Brně a podíval se na Německý dům a českou Besedu, charakter obou těchto staveb mi ihned řekl, jak to musí s německým Brnem dopadnout. To je přece jasné! Dal bych ty obrázky vedle sebe reprodukovat. Ale co jsem viděl nedávno v Praze, myslím, že čeští architekti jsou zahleděni do forem brněnského německého domu. To je špatné znamení."

Nejspíš každé město má svá velká období i své spánky. Brno jich vystřídalo několik. Navíc, myslím, že Brno se stále nedobralo svých prvopočátků. Útěchou mu může být, že v tom není samo. Ohlédnu se tedy jen částečně, řekněme na posledních 150 let. Ta doba navrstvila většinu obklopujícího nás prostoru. Za budovami, ulicemi, náměstími a parky můžeme tušit děje, které k nim vedly. Padesátá a šedesátá léta 19. století probudila obecní život a vynesla do popředí vynikající osobnosti. Nejdříve d'Elverta, pak Skenese. Zůstaly po nich neklamné stopy, přenášející velkolepost tehdejšího života do naší všednosti. Brněnská Ringstrasse, jakkoliv determinovaná předchozí formalitou a zároveň sestrou monumentálnější vídeňské, je jedním z nejlepších urbanistických projevů v evropském prostoru vůbec, výstavní je i Joštova, Koliště, Husova/Alžbětina. Brno sice nebylo tak mocné jako imperiální metropole doby, třetí či čtvrté velkoměsto světa, přesto ale mohutně rozpřáhlo svá křídla. Mnohé indicie ukazují, jak průkopnický a vizionářský život Brna 19. století byl. Konkrétní prvenství a počiny vyjmenovává ve svém příspěvku kolega Pelčák — bylo toho každopádně dost, abychom nebyli na pochybách, že Brnu vládl otevřený duch velkorysosti, kreace a smělosti. Žádné přízemní a krátkodeché kšeftíky. Byla to i doba, kdy už zrálo na změnu — kulturní a jazykovou. I když stále bylo dost těch, kteří se spokojeně procházeli v milieu obou brněnských národnostních větví, bez naléhavého pocitu příslušet k jedné či

Noční Husova, bývalá Alžbětina, třída

druhé, ať již z konjunkturálních důvodů nebo prostě proto, že byli doma v každé z nich. Později, ke konci století sílil boj a polarita, ovšem také zdravá soutěž — to se z paměti vytratilo. Brno začalo plánovat svůj prostor, který se kvapně rozrůstal. První „velké Brno" ovšem přišlo již v polovině devatenáctého století. Také univerzitní život byl v Brně alespoň stínově přítomen dříve než jeho formální založení a kompletní instituce (1875–1888). Tato příprava zcela nevyhasla a jednotlivé ústavy pokračovaly dále až do doby založení a rozmachu technické akademie, která tak nevyrostla na pusté pláni. D'Élvert nebyl jen vizionářský starosta, ale i hybatel první průmyslové školy (1851). Toto období první nabyté autonomie, která zrodila étos a velké, trvalé myšlenky, se zhmotnilo v prostoru. Nebyla to jen Ringstrasse — ale třeba obyčejná, tolik potřebná tramvaj — zprvu, pravda, soukromé vnuknutí. Ale vehnala do města další život. Její síť rostla spolu s městem a město s ní. Organizmus tramvajové dopravy a město jsou nerozlučnou jednotou. Rozvoj tramvaje překonal všechny zlé časy.

S počátkem 20. století opanoval život ve městě slovanský živel. Vize společného státu s Čechami byla, myslím, nejdřív jen představou importovanou z Prahy. Brno patřilo Moravě — sloužilo jí — a Morava patřila Brnu.

Po roce 1919 se mnohé obrátilo a přišlo to jako blesk z čistého nebe. Role převzali naštěstí zodpovědní vizionáři, které upřímný étos nových možností hnal k neuvěřitelným výkonům. Navázali na starší znamenitou práci spoluobčanů německé řeči. Urbanizmus nového Brna byl stejně velkorysý jako ten o několik dekád dříve. Tak se zrodila nejen brněnská moderní architektura, ale především moderní urbanizmus. Jindřich Kumpošt a Bohuslav Fuchs postavili reálné základy pro moderní tvorbu měst v evropském měřítku. Le Corbusier, tento největší mezi architekty,

byl příliš velký vizionář, než aby jeho převratné představy o městech mohly být přijaty a staly se skutkem. Fuchs s Kumpoštem šli také pionýrskou, ale jistou a reálnou cestou. Tak byli nejspíš mezi architekty moderní orientace skutečně mezi prvními, kteří zkusili vytvářet moderní město a jeho obecenstvo jim v tom krylo záda. Černá Pole, Botanická, blízké Královo Pole, výstaviště, dnešní Renneská jsou toho dokladem. Na čas byli zaměstnáni myšlenkou jiné polohy nádraží, kterou v soutěži převzali od jiných i mírně ji upřednostnili, propagovali, aby ji posléze — v polovině 30. let — postupně opustili.

Architekti ovšem nebyli jedinými, kdo pracovali ve prospěch Brna. Připomeňme aspoň starosty Mášu a Spaziera. Muže z masa a kostí, kteří pro své město udělali to nejlepší. Vedle nich pak další odborně profilované a charakterní osobnosti, kupříkladu tvůrčí ředitel vodáren Vojta Beneš nebo jeho asistent Mackerle. Není náhodou, že většina z nich se účastnila odboje a někteří to zaplatili životem nebo zdravím. V Brně je jejich vklad znát.

Velkolepé práce vznikly v periodě 1850–1950 s krátkým přídavkem v 60. letech. Velké události Brno v posledních desetiletích míjely. Mezi prsty se ztrácejí díla meziválečné doby, pravda, ze své podstaty dosti křehká. Brno dneška je napohled úhledné, vyrovnané a harmonické v půdorysu, ovšem rozčepýřené, ježaté — hrůzná střešní krajina, jak se dnes s oblibou říká, a shledávám, že za to může benevolence veřejné správy. Respekt k řádu se vytratil jako pára nad hrncem. Doufejme, že nedávné kroky vedení města (například zřízení Kanceláře architekta města Brna, náhrady v roce 2003 zrušené instituce hlavního architekta), přinese nápravu. Úvahy o potřebě městského architekta jsou zatím jen malým příslibem, i zde bude náprava zdlouhavá, možná na generace. Co se dlouho kazilo, nezmizí jen mávnutím

kouzelného proutku. Doufejme, že Brno opět ovládne otevřený duch velkorysosti, kreace a smělosti.
Jsem optimistou.
A jsem optimistou také u jednoho z komplikovaných a nejvíce diskutovaných plánů — výstavby tzv. Jižního centra a zejména přesunu nádraží. A protože se blíží čas, kdy Brňané budou o něm rozhodovat v referendu — pokusím se nabídnout svůj pohled příznivce dosavadní polohy.
V nové poloze dojde ke ztrátě těsné, dobré a fungující návaznosti na tramvajovou síť. Z osmi tratí povede k novému nádraží jedna, maximálně dvě. S novou polohou by došlo k téměř úplné ztrátě možnosti dosáhnout většinu atraktivních cílů pěšky, protože by se příliš vzdálily. V nové poloze by se znovu promísila osobní a nákladní doprava, které byly v Brně úspěšně a k úplné spokojenosti odděleny již před 45 lety (1970). V souvislosti s opětným spojením nákladní a osobní dopravy vznikla by nová kolizní místa zejména na severním zhlaví. K námitce příznivců odsunu, že nynější tratě a staré nádraží jsou bariérou rozvoje města jižním směrem, je třeba připomenout, že nové kolejní těleso by bylo ještě širší než to dnešní a že by muselo být strženo a znovu vybudováno deset mostů. Dlouhodobě propagovaná věta, že Brno potřebuje nové nádraží kvůli budoucímu napojení vysokorychlostní železnice je zcela propagandistická. Obě polohy jsou v této otázce prakticky rovnocenné. Dokonce jsou některé výhody na straně staré polohy. Již nyní každou hodinu vjíždí soupravy Railjet, které v Rakousku (tytéž) fungují jako vlaky vysokých rychlostí!

Jaroslav Štěpaník

Město s nemocnou duší?

Uchopit duši města je ještě obtížnější než vstoupit do nitra jediného člověka. Je vlastně pouhým zrakem neviditelnou entitou z otisků mnohočetných duší lidských, které po řadu generací místo obývaly a souzněly s jeho osudy. Soudit ji, je nesnadné, spíš nemožné.

„Zjistil jsem, že Brno je město s nemocnou duší. …bývalo dříve slavné, dnes je umírajícím městem," vyjádřil se uznávaný, již nežijící právník Vojtěch Cepl. Rozhovor poskytl po brněnském působení ve funkci ústavního soudce v letech 1993 až 2003. Město vnímal jako „bývalé, zahnilé, mizerné".
Silně emotivní hodnocení u právníka a soudce, kde se očekává věcný úsudek s racionální argumentací, zaráží. Odmítavé komentáře na internetu se nesly v obdobném duchu, ojediněle se vyskytlo sebemrskačské přitakání, ani Brnu se nevyhýbající. „Proboha, co mu to Brno tak strašného udělalo?" zazněl věcný dotaz, který zůstane již bez odpovědi.

Josef Merhaut napsal před lety: „Z Čech vždycky bylo na Moravu dále než do Čech z Moravy." Jako dvacetiletý

v roce 1884 odjížděl z podnětu starších přátel, pražských literátů, do Brna. Jeho pocity před odjezdem připomínají cestovatele, který se vydává do neprobádaných krajin. Z Čecha rodem se stává moravským a brněnským patriotem. V divadelních kritikách a fejetonech neopomene podat zprávu o každém úspěchu české kultury v tehdejším „německém Brně". Nejspíš od něj je odvozena živá modifikace: Z Prahy do Brna je dál než z Brna do Prahy. Radostněji se cestuje třeba do Paříže než do menšího města, v porovnání s Prahou přirozeně i menšího významu. Soudce k desetiletému pobytu může se tu cítit „odsouzený".
Když Eduarda Basse vyslali do redakce brněnských Lidových novin, vyjádřil se prý: „V tom městě se nedá žít." Šéfredaktor Arnošt Heinrich, rodilý Pražan, odpověděl: „Ale dá se tam pracovat." — Jeden z řady, kteří přišli z Čech a v Brně zanechali dílo významem město přesahujícím.
Kdysi populární humorista, rozhlasák Jiří Štuchal, původem z Brna, napsal fejeton o Brňácích a Pražácích, ve kterém vtipně rozebírá povahové rozdíly. Bezprostřední, hovorní Pražáci se rychle nadchnou, Brňáci jsou sevření, opatrnější, kritičtí. Doporučuje převzít vzájemně to prospěšné. Brňákům více družnosti, nadšení a podnikavosti, Pražákům rozvážnost, kritičnost, nepřepínání.

Vztah k Praze a Pražanům má své místo v úžlabinách duše Brna. Praha je ctěna jako srdce republiky, hlavní a krásné město nás všech, centrum dění, s nejvyšší koncentrací otisků společné minulosti. Vzájemné vtipkování na účet druhého je tradičním folklorem. V Brně snad víc než jinde, počítejme s citlivostí na projevy centralismu. S odstupem a nedůvěrou se tu reaguje na pravdy a poučení, zjevované či servírované shůry. I bavič Štuchal varoval před centralizací. A — Praha je všežravá, říká se.

Člověk chápe, že soudcové, často pokročilejšího věku, by měli budovy nejvyšších institucí raději pěkně po ruce. Na oblibě Brnu nedodá kodrcání po snad nejotřesnější evropské dálnici. Mnohem více „přespolních" se však kodrcá do Prahy. Před rozpadem republiky až z Košic. Nesouvisí to nějak s tím rozpadem? V. Cepl centralismus připouští a lakonicky vyloží: „Republika je malá, ti nejlepší, musí do Prahy," v Brně zůstává „několik takových provinčních špicí." Vnímá, že městu uškodilo rozdělení státu.
Mnozí talentovaní budou vždy odcházet za lepší příležitostí a uplatněním. Jak do Brna přicházejí lidé z přilehlých oblastí, tak jiní odcházejí do Prahy jako dřív do Vídně. Za všech dob však v Brně setrvávají i osobnosti významem hradby města přesahující. „Kdo se upsal Brnu, nemůže čekat oslňující, závratné kariéry. Janáčkův osobní příběh jako by předznamenal osudy jeho následovníků. Čekala je zpravidla dlouhá a obtížná cesta mimořádného osobního nasazení, obětavosti a tvrdé práce, jíž se dostává až pozdního uznání," napsal Jan Trefulka. V Brně se říká: „Ocenění tu přichází až po úspěchu v Praze či v cizině." Zde možná město odkrývá něco ze záhybů své duše. Jako by postrádalo víc víry ve vlastní úsudek.

Vývoj na Slovensku, který vyústil naplněním národnostních snah, vedl již dříve k posunu Brna na méně významnou kolej. Bratislava, za první republiky i po válce, zřetelně oproti Brnu menší, jako centrum Slovenska nutně nabyla na významu i velikosti.
Brnu uškodil centralismus komunistického režimu, když v roce 1949 zrušil osvědčené, funkční zemské zřízení. Z pozice zemského hlavního města kleslo Brno na centrum jednoho z 13 krajů. Rudolf Slánský rozhodnutí komentoval: „Rozbijeme ty mamutí úřady, jakými byly zemské národní výbory,

které nešly kontrolovat.“ V roce 1960 i totalitní systém naznal neefektivnost a nákladnost malých krajů, redukoval počet na osm, z toho dva na Moravě (včetně Slezska).
Po společenské změně v roce 1989 se obecně předpokládal návrat k historií prověřenému zemskému zřízení. Hnutí usilující o obnovu mělo na Moravě, zejména jižní, silnou podporu. Ta chyběla nejen u rozhodujících politických sil, ale také od osobností regionu. Převládal názor, že je třeba zaměřit úsilí na změny hospodářské, přechod k tržní ekonomice. Rozpad státu pak byl vhodnou záminkou k uložení věci „k ledu“.
Po zrušení krajů kleslo Brno na úroveň města okresního. V roce 2000 bylo uvedeno v život nové uspořádání. Oproti tomu z roku 1949 se počet krajů dokonce zvýšil ze třinácti na čtrnáct! V. Cepl má pravdu, že Brno bývalo městem významnějším.
V porevolučních letech bylo znát, že rozvoj oproti Brnu menších měst včetně krajských je viditelnější. V rozhovorech s desítkami brněnských osobností jsem vyslechl častý povzdech nad stagnací města. Situaci tehdy s příslovečným optimismem asi nejlíp vystihla znalkyně historie Brna Milena Flodrová: „Brno nabírá dech.“
Městu uškodila ztráta velkých tradičních strojírenských firem i zbytků textilního průmyslu, kdysi věhlasného „rakouského Manchesteru“.

Cepl obdobně jako dnes mnozí zdůrazňuje ztrátu elit a multikulturálního rázu. V Brně žili po staletí společně Moravané: Češi, Němci, Židé. Devatenácté století se stalo časem sílících národnostních rozporů svázaných se sociálními. Entity, žijící spíše vedle sebe, se vyhraňovaly proti sobě. Český živel sílil při úsilí o změnu sociální pozice ve městě s vedoucím postavením německy hovořícího obyvatelstva.

Škoda ztráty někdejšího rázu Brna, nelze však idealizovat. O někdejší atmosféře vypovídají třeba řádky Karla Havlíčka z roku 1848. Kdyby vztahy mezi národnostmi byly jen harmonické a plodné, jak se dnes může zdát, těžko by Leoš Janáček napsal v roce 1918 nadšený fejeton vítající konec útlaku a vznik republiky. Obdobně vnímal dosud živou minulost Arne Novák ve svém eseji Duše Brna z roku 1932, kterou zmiňuje ve svém příspěvku i A. Hošťálek: „Z provinciálního města na samém obvodu českého živlu a se stálou ctižádostí býti pouhým předměstím Vídně se změnilo v jedno z hlavních středisek kulturního života v samém srdci národního státu Československého."

S odstupem času možno vnímat minulost i „šrámy na duši" objektivněji. Blízkost Vídně Brnu prospívala, Moravané z řad německého obyvatelstva včetně Židů, zpravidla němčinu upřednostňujících, zanechali výrazný otisk v podobě města rozmachem průmyslu i stavebního rozvoje. Mohli bychom vyčítat, že obětí se stala nejedna historicky cenná stavba a romantické zákoutí. Podobným hříchům se později nevyhnula ani radnice česká. Městský okruh i množství budov v historizujícím či secesním slohu rozbíhajících se z centra jsou neodmyslitelnou tvářností Brna. I dnes možno vnímat někdejší předměstí Vídně. Elegantní předměstí. A — možná i Vídeň něco pozbyla ztrátou česky hovořícího obyvatelstva.
Vše dobré i zlé uloženo v paměti města.
Dnes se hodně připomíná poválečný odsun německých obyvatel a excesy, o nichž se dříve mlčelo. Pohořelický pochod se stal zbytečnou skvrnou na duši. Není správné ani dobré, splácet obdobnou mincí. Člověk pociťuje stud, třebaže s tím nemá nic společného. Upnout se sentimentem selektivní

Cyril a Metoděj u brněnské katedrály

lítosti k jedinému z článků tragického řetězce událostí prožívaných dřívějšími generacemi minulost nezmění.
V duši Brna jako v mysli jiných míst jsou zapsány mnohé ztráty. Včetně nejcennějších: lidských. Bylo jich mnoho na české straně. Židé vyvraždění do té doby nepoznanou mašinérií smrti se vrátit nemohli. Značná část Němců nalezla smrt jako důsledek nacistického válečného tažení, pak přišel odsun.
Mám mezi knihami starší fotografickou publikaci s názvem Unsere Heimat. Jsou zde nejen snímky Brna, ale řady českých měst, která byla domovem i německy hovořící části obyvatel. Nechybí samozřejmě Praha.
Člověk se dokáže vcítit do pocitů těch, nucených opouštět místo, které bylo i jejich domovem. Muselo to být moc těžké. Těžko si však lze představit poválečné soužití ve společném prostoru po událostech, které vedly k rozbití republiky, okupaci a temné době protektorátu. Vyjímat událost z kontextu ničemu konstruktivnímu neprospívá, spíš jitří staré rány.
Výstižně takové snahy analyzoval Jiří Plocek v Kulturních novinách. Věci lze měnit pouze do budoucna, ve společném, ne jednostranném zájmu. „Jak toho ale dosáhnout, když se staví na retrospektivních symbolech, které lidi spíše rozdělují, než aby je spojovaly?“

Každé místo má rysy, jimiž prozrazuje blízkost s jinými, i osobitost, kterou se odlišuje, svůj genius loci. Prosakuje z předmětů fyzicky hmatatelných a smyslově postižitelných, z architektury, její kompozice, ze zachovalých stavebních slohů, úpravnosti i souladu, z rázu krajiny, v níž je zasazeno. Duch místa prosakuje z budov, zdiva, zeleně, ze všech projevů života, z chování místních, ze setkání s nimi. Dominantní budovy a místa, jimiž se do města vstupuje, vyvolávají v návštěvníkovi první, často určující povšechný dojem.

Toho je zbaven obyvatel, jehož vztah se tvoří dlouhodobě a nabývá podobu emočního pouta. Své místo určení neradi opouštíme, nebo se tam čas od času rádi vracíme. Brněnský patriotismus je příslovečný.
Brno je myslím typickým středoevropským městem střední velikosti, mezi kolegy se nijak neztrácí, navzdory historickým peripetiím s obdobími rozmachu i stagnací si zachovává výrazné postavení a zůstává, byť neformálně, metropolí Moravy nejen jižní.
Své ztráty citlivě vnímá, je městem s potenciálem, který ne vždy dokáže plně zúročit, dostane-li příležitost, umí se jí však chopit. „Historie přece dokládá, že důležitější než úředně potvrzený statut je umění dobře využít schopnosti místních lidí," napsal historik Dušan Uhlíř.
Příležitosti se město chopilo po rozpadu Rakousko-Uherska a vzniku 1. republiky. Až neuvěřitelně rychlá výstavba jedinečného výstavního areálu, realizace Výstavy soudobé kultury v roce 1928, architektura funkcionalismu, rozmach českého školství a kultury dal Brnu dodnes plně nedoceněný punc moderního evropského města. Díky tomu se později, v časech pro ně nepříznivých, mohlo stát veletržním.

Brno musí mít v nitru hybnou sílu, že po řadě ztrát roste, sílí, odstraňuje jizvy a očividně nabývá na kráse i espritu. Nedostatků zůstává dost, snaha o pozitivní změny je však viditelná.
Svými kořeny sahá k dávným obyvatelům, do prehistorie dokumentované nálezy českého i evropského významu. Dnes je městem mladým a tvořivým, centrem vědy, výzkumu, v relaci s počtem obyvatel u nás asi s největším počtem studentů. Jako město práva navazuje nejen na prvorepublikovou tradici, opírat se může o stavební kameny vlastního městského práva z dávnější minulosti.

S těmi, kteří do města dojíždějí za prací, je živou půlmilionovou metropolí, při vzrůstajícím počtu obyvatel v prstenci přilehlých měst a obcí. Dosud druhé největší město republiky. Jak s nadsázkou patriota zdůrazňoval předchozí primátor Roman Onderka: „Vlastně u nás největší město, neboť Praha je krajem." Petrov a Špilberk — siluety vnímané každým, kdo přijíždí, již zdáli působivě vítají, snad i vypovídají o duši místa. Věže chrámu českého obyvatelstva vztyčené k nebi ještě za německé radnice, Špilberk, dlouho vnímaný jako truchlivý žalář národů, dnes opět krásný hrad, živé muzeum, místo společenských a kulturních událostí. Dominanty i symboly.

Kdo chce nasát z dechu města, zavítá do četných muzeí, galerií, divadel, množství kaváren a vináren, vyjet by však měl z centra do osobitých čtvrtí či někdejších příměstských vesnic. Brno sceluje jednotícím duchem předměstí s často až překvapivě různým rázem. Koho cesta zavede na Palackého vrch, jednoho z četných, které spoluvytváří členitý ráz města, do bohunického kampu či prostoru kolem administrativních budov na nové vstupní třídě Heršpické, bude možná překvapen. Zní tu angličtina i jiné jazyky, jak se Brno zvolna a uvážlivě, opět stává městem, kde nacházejí uplatnění i domov nejen ti zde narození.
Na Heršpické, prstu směřujícímu k Vídni, člověka nutně napadne, jak je na čase zacelit letitou planýrku na jihu, která městu dává ráz jakési nehotovosti. Pominou-li letité domácké emocemi vedené spory a zvítězí řešení podložené věcnou rozvahou a perspektivním viděním, dočká se město funkčního a estetického zacelení prostoru, snad i moderního nádraží. Konečně také výstavby soudobých kulturních a sportovních center, bez nichž dnešní Brno postavení metropole nenaplňuje.

Možná by Brno mělo mít víc odvahy, nebát se velkorysejších řešení. A vyhýbat se nekoncepčním rozhodnutím bez vazby jednotlivostí k celku, stejně tak nerealistickému velikášství. Hlavně se však vyvarovat osobních a úzce stranických zájmů, posměšků a hašteření těch, kteří rozhodují. Škodí městu, obyvatelům, i aktérům. Město, které musí spoléhat především na vlastní síly, malicherné politické půtky pouze oslabují.

Simon Mawer, významný anglický spisovatel, který si vytvořil blízký vztah k Brnu a nalezl zde inspiraci ke svým románům, vyjádřil přesně: „Prahu je snadné milovat. Ale milovat Brno, znamená poznat ho."
Brno není láska na první pohled. Ostatně láska není totéž co zamilovanost. Tu kdysi český psychoanalytik ruského původu B. Dosužkov diagnostikoval jako stav se všemi atributy bludu.
Výstižně a srdcem psal o geniu loci Brna Jan Trefulka, spisovatel, disident, vlastně jediná výrazná osobnost města, otevřeně hájící zemské uspořádání. Dalo by se říci „poslední Moravan". V úvodu sborníku Duše Brna (upravené 2. vydání 2007) o brněnském geniu loci, viděním básníka spatřuje vše Brno povznášející i jeho duši svazující, v jejímž skrytu dřímají nenaplněné fantazie. „Brněnský génius loci má v sobě tajemství jako planeta Jupiter, která jenom sama ví, proč se nestala hvězdou," uzavírá.

Brno nemá nemocnou duši, ani trochu se nepodobá městu umírajícímu. Snad jen v jistém čase, kdy zvolna nabíralo dech, se tak mohlo zdát muži, který tu marně očekával něco, co tu nebylo a ani být nemohlo. Brno je městem s velkým potenciálem, jak přesvědčuje i za současného stavu viditelným růstem, přetrvávající přitažlivostí, až udivující vitalitou, s níž dokáže překonávat ztráty.

Josef Souchop

Havraní město

Odborníci na historii uvádějí, že nejstarší označení města Brna je BRNEN, ale je známo i označení jako BRVNN, BRIN nebo BRNNO. Německy je Brno Brünn, latinsky Bruna, v jidiš Brin. V brněnské mluvě zvané hantec je Brno BRNISKO nebo BRYNCL, slovo ŠTATL se používá spíše jako označení brněnského centra. Ale mně se nejvíce líbí teorie, podle které označení města Brna pochází od starého keltského slova BRAN, což znamená havran. Havran byl u Keltů vážený pták, který provázel slunečního boha Lugha, válečníka, kováře i básníka. Je to zvláštní pocit, když vidíte havrany, jak hřadují na větvích stromů natlačení těsně na sebe, jeden vedle druhého a hřejí se navzájem. Keltové, které si najal do svého vojska Alexandr Veliký, byli úspěšní válečníci. Uvádím to jako svou další krkolomnou smyšlenku, neboť lehký kulomet BREN, známý z druhé světové války, byl pojmenován podle města Brna, je složeninou slov — BRno+ENfield. Kulomet BREN — město Brno — keltský havran BRAN. To je, co?

Vedle havranů, chodců a jejich psů se na brněnských ulicích a náměstích v posledních letech objevují i další zajímavá zjevení — umělecké sochy. Když 28. října 2015 odhalili

na Moravském náměstí u Místodržitelského paláce bronzovou jezdeckou sochu k poctě Jošta Lucemburského, byl jsem u toho a vyslechl nejrůznější názory pro i proti tomuto uměleckému dílu, které mnohé občany poněkud pobuřuje nejenom kvůli svým dlouhým koňským nohám, vyrůstajícím přímo z dlažby, ale i nezvyklým proporcím a vůbec celkovému pojetí. Ale jsou i tací lidé, kteří „žirafího koníčka" obdivují, jako třeba moje sestra archeoložka, která s mistrem Rónou hovořila, a potom mne poučila, že Jaroslav Róna tohle dílo vytvořil především jako poctu „rytířskosti" (alegorie Odvahy), a ne že by chtěl realisticky zachytit podobu markraběte moravského a římského krále Jošta Lucemburského.

Jsem rád, že básník Jan Skácel, můj duchovní učitel, guru a rádce, a snad i trochu přítel, bude prý jednou mít svou sochu na Špilberku, odkud je vidět na Brno, na jeho, na Skácelovo Brno. Musím se někdy podívat, jestli tam v místě té budoucí Skácelovy sochy, tam někde ve špilberském svahu neteče nějaký potůček, a třeba je tam i studánka. A studánka plná čisté vody, aby se u ní mohl každý zastavit a aby se z ní každý mohl napít…

Čím jsem starší, tím více mám rád Brno, tím více je ve mně z Brna. Zeptal se mne jeden bádavý muž, jestli se město Brno někam vyvíjí. Z balkónu svého bytu vidím na dětské hřiště, caparti, batolata a lezouni tam dělají z písku bábovičky. Když děti odejdou, zůstane na pískovišti z bábovičeк jakoby malé město, alespoň tak viděné z výšky mého balkónu. Brno mi tedy někdy připadne spíše jako dětské hřiště pro děti obrů nežli město nás lidí. Je to takové malé velké město viděné z výšky mého balkónu. Lidé, co si v tom městě po staletí hráli, zanechali po sobě jisté množství uplácaných a více či méně zdařilých bábovičeк a bábohradů, a cestičkám kolem těch bábovičkových domů dnes říkáme

Celkový pohled ze Špilberku

ulice, třídy a náměstí. Nevím, kam se Brno line, hrne nebo hne. Nebo se dokonce vyvíjí. Snad se dá prohlásit, že někdy je Brno skvostné, někdy zase uplácané. Brněnský rodák Adolf Loos, architektonický purista, který významně ovlivnil evropskou architekturu, prý řekl, že Brno je nejškaredější město na světě. Literární pamětníci tvrdívají, že básník Josef Kainar, který svého času také patřil k městu Brnu, ve chvílích, kdy mu nebylo dobře od žaludku, údajně říkával: „Je mi brno." Ale říkal to s malým nebo s velkým „B"? Největší radost mi však dělá brněnský rodák Kurt Gödel, matematik, fyzik a filozof, a také nejvýznamnější logik všech dob, který výrazně ovlivnil vědecké a filozofické myšlení ve 20. a 21. století. V roce 1949 totiž formuloval kosmologický model vesmíru s „časovými smyčkami", umožňujícími návraty do vlastní minulosti. To se mi moc líbí, protože město Brno mi připadá stejně jako vesmír také jako velmi vhodný model, v němž se dá navracet do vlastní minulosti. A jak vypadá takové navracení do minulosti? Stojím třeba před řeznictvím pod Zelným rynkem a pozoruji dva německé turisty, kteří se hlasitě se smějí, s chutí dojídají buřtíky a mávají na mne, neboť se patrně domnívají, že je obdivně pozoruji a že bych chtěl také kus buřta. Ale já se zatím dívám na zeď domu za nimi a vidím pamětní desku ženy jménem Anna Ticho. Žena, která se v Brně narodila a v Izraeli se stala slavnou malířkou Jeruzaléma a jeho okolí. Ti německy mluvící turisté za to samozřejmě nemohou, že jsou trošku hlučnější a kolem je jakoby ticho. „Bejt Ticho", tak se jmenuje malířčin dům v Izraeli. Ano, to jsou ty návraty do minulosti. Brno bývalo české, německé a židovské. Brno umí být někdy i takhle sarkastické i tragické.

Ale možná taky mentálně nevyspělé, charakterově osobité, a snad i příliš vyhraněné, avšak citově určitě mile odpovědné. Proč si to myslím? Jednou jsem převedl přes křižovatku

u Besedního domu ještě staršího stařečka nežli jsem já, a ten dobrý muž mi za odměnu nabídl, že mi ve dvoře za budovou německé tělocvičny na Údolní ulici ukáže strom, na němž věšeli po skončení druhé světové války moravští vlastenci brněnské Němce a české kolaboranty. Řekl jsem mu, že všechny ty pomsty a všechna ta věšení nemám rád a za trest že jej odtáhnu zpět přes křižovatku, a on se mi vytrhl a zmizel na cestičkách Špilberku. Tak takoví jsou taky někdy Brňané v těch svých návratech do minulosti. Ale přece jenom si myslím, že s Brnem to není a snad i do budoucna nebude tak zlé. Protože máme na ulicích sochy a na střechách havrany a podle mne se původně Brno jmenovalo BRAN. Tož to si myslím o Brnu já.

Kateřina Vencálková

Brno v kruhu nezájmu?

Kolik se toho dá za 26 let v takovém Brně zažít? Inu asi mnohem méně, než se podaří tamním pamětníkům, a tak přemýšlím, zda můj příspěvek bude mít vlastně váhu…
Povětšinou se mi v Brně žilo vcelku dobře. Nabízelo vše, co jsem tehdy potřebovala. Ale dítě nepřemýšlí nad tím, co potřebuje. Přijímá vše bez otázek. Třeba sídlištní školku, tam jsem ráda nechodila, vypadala tehdy úplně stejně jako ty další dvě vedle a tak jsem si kladla otázku, jaký je v nich rozdíl a proč chodím tady do té a ne tam do té, když jsou vlastně úplně stejné. O základní škole se nebudu šířit, v žádné jsem se pořádně nezabydlela, jen co jsem se začala sžívat s kolektivem, už jsem byla přehlášena na jinou. Nejlepší to bylo v Komíně, byly jsme fajn parta, ale po roce jsem přestoupila do Žabin, tam se všichni hrozně snažili a to nebylo vůbec pro mě… Když začala střední škola, měla jsem už patnáct. Tehdy žilo Brno punkem. Ono asi žilo i jinak, ale pro mě žilo punkem a tak trochu i anarchií. Každý den jsme postávali na čáře a probírali neutěšenost světa a společnosti. No, zavčas jsem pochopila, že s tím vlastně nic neudělám, tím klábosením, že Brno i svět se dál šinou svým vlastním tempem kdoví kam a začala jsem přemýšlet, kdo

to tedy určuje, kam se svět vyvíjí, jaký bude jeho další krok, doleva či doprava nebo nahoru? Kdo to rozhoduje? Prvoplánové odpovědi se nabízejí samy — peníze, politici, starostové, lobisti? V Brně bych tehdy změnila mnohé, snila jsem o lesoparku místo nového nádraží, o vodní ploše a kolonádě kolem… Vždyť příroda uklidňuje, ozdravuje, lidé by možná v Brně nebyli tak pobledlí a unavení… Brno šlo ale jiným směrem. Mám mluvit o politice? Nebo o businessu? Ne, na to nemám povahu, raději se budu zabývat tím, proč lidé dělají to, co dělají, a co je ovlivňuje v jejich rozhodování. Chci tomu více porozumět, možná pak porozumím i tomu, kam a proč se hýbe svět. A tak jsem vstoupila na půdu fakulty sociálních studií na katedru psychologie. Byla to léta nezávazných večírků, pařeb, různých kamarádství a filmových večerů s vínem. Myslím, že jsem tehdy znala každý brněnský klub či hospodu a že jich nebylo málo. Po téhle stránce si každý přišel na své. Všímala jsem si, že do města přijíždí více a více cizinců, hlavně tedy Italů, kteří měli zálusk na mladé blondýnky, a tak střed města každou noc žil. Do školy jsem chodila ráda, konečně škola, ve které se mi líbilo a bavilo mě se dozvídat o zákoutích lidské mysli a o projevech naší duše. Sice jsem se nedozvěděla, co hýbe světem, ale dozvěděla jsem se, co hýbe mnou. To bylo podstatné, protože přeci pak teprve mohu dělat svobodná rozhodnutí. A tak jsem odjela do Velké Británie a už jsem se do Brna nevrátila. Je to již 10 let a ušla jsem kus cesty, hlavně té vnitřní, za pomoci dobrých bytostí. A abych byla upřímná, do Brna mě zpět nic netáhne. Po nějakém tom cestování, poznávání jiných míst a měst, kde jsem čím dál více a více vnímala jejich atmosféru, ducha města a místa, tak o to méně. Projela jsem města, kde jsem se mohla nadechnout, ale i města, která mě skličovala, někde jsem si sedla na lavičku a řekla si, ano tady se cítím

dobře, ve vzduchu je něco hezkého, nebo byla města na pohled krásná, ale pod povrchem prohnilá, člověk se kochal, ale něco mu tam nehrálo. Na některých místech byla cítit dobrosrdečnost, na některých povznesenost… Když nyní přijedu do Brna, cítím únavu, stagnaci, jakoby i trochu nezájem, neumím si to vysvětlit, jelikož se o tamní brněnské záležitosti moc nezajímám, ale mám dojem, jako by si v současnosti Brno žilo jakýmsi svým trochu laxním životem vůči svým obyvatelům, a tak asi i obyvatelé necítí potřebu Brno kultivovat, vnášet nové nápady, povznášet a upravovat… Je to kruh nezájmu? Kdopak začne? Jak mě naučila Alma Mater, každý u sebe?

Ludvík Kavín

Můj vztah k městu Brnu

Je tomu už pár let. Pět, šest, sedm, nevím přesně. Šel jsem Pellicovou ulicí, pod srázem kopce, ze kterého se dme Špilberk, bylo po dešti. Silnice byla mokrá, asfalt se mně proměnil v tmavou, lesklou plochu, v jakési lesklé, cizí, chladné plochy. Na ulici nebylo človíčka, byl podvečer. Zamrazilo mě. Zastudilo. Hledal jsem útěk z odcizení pohledem do stromů, ale i z těch na mě nic nedýchalo. Zeleně šedivá cizota. Žádné teplo. A prázdnota. Cizí domy podél ulice.
Šel jsem na Husovu, Šilingrák a uličkami na náměstí Svobody. Všude bylo prázdno. Mrazilo mě z pocitu cizoty. Nějací lidé procházeli, sem i tam, ale nikdo mně nikoho nepřipomínal, ani žádného známého jsem nepotkal, takže nebylo nikoho, kdo by mě třeba svou přítomností, svým pohledem trošku zahřál, ti, kteří mě nějak neurčitě někam do nejista míjeli, mně byli cizí, nejen tím, že jsem je neznal, ale i tím, že patřili k chladu a prázdnotě města kolem mě a k neproniknutelným fasádám i oknům. Žádná vzájemnost…

Narodil jsem se v Brně. Bydleli jsme tenkrát v Ludvíkově ulici, později Auerswaldově. Je to malá ulička u Vranovské. Ale narodil jsem se prý v sanatoriu v Králově Poli. Když

jsem byl malý kluk, rodiče mě jednou k tomu místu zavedli, ale později — už dospělý — jsem je nenašel, a hledal jsem je několikrát. Ano, Brno se proměňuje. Pro mě to začalo už tím, že náš dům číslo šest, šestku, jak říkávali moji rodiče, Rusové 25. dubna 1945 vybombardovali. 26. duben téhož roku se oslavuje jako den osvobození města Brna.

Dlouhá léta jsem potom bydlel v domě za rohem, na Jana Svobody, v domě číslo 5. V bytě po Němcích, kteří byli odsunuti. (Kdo je z bytu vyhnal, co se kolem toho dělo? Nevím.) Klukovská léta v Brně. Hned vedle našeho domu byla velká prázdná proluka . Po vybombardovaném bloku domů? Nevím. Pro nás kluky to byl ráj. Alespoň jednou do roka tam přijížděl cirkus, měli jsme ho hned „u nosu". Když přijel, byl jsem v cirkuse jako doma. A což teprve po většinu roku, když bylo prostranství prázdné! Hráli jsme si tam, sportovali: kopaná, běhy, to bylo „naše". Ve druhé polovině padesátých let tam potom nějaká tajemná síla postavila velký objekt se zamřížovanými okny. V ulici nikdo nevěděl, co se v bloku domů nachází.

V prvních třídách základní školy jsme začali chodit na opuštěné soběšické vojenské cvičiště. Dnes tam stojí Lesná, první brněnské satelitní město. Na cvičišti jsme si hráli na partyzány a Němce a taky na utlačované a utlačovatele-bolševiky, což už bylo i protistátní, protože se to odehrávalo na počátku padesátých let.

Z okna našeho domu na Jana Svobody číslo 5, ze druhého poschodí, kde jsme bydleli, bylo vidět na zábrdovický kostel. Hned pod okny jsme měli pekárnu, z ní to kouzelně vonělo, a mezi ní a kostelem byla řeka Svitava a zábrdovické nádraží. To později „soudruzi" zrušili, jakož i celou trasu Tišnovky, což byla městská dopravní tepna, která se jim zdála zbytečná. Ale Tišnovka jako dráha existovala ještě v době, kdy jsem chodil do prvních pěti tříd základní

školy. A protože přetínala ve směru na Husovice naši ulici Jana Svobody, musel jsem do školy chodit oklikou. Takže jsem denně vycházel z domu vpravo na křižovatku Cejlu, Francouzské a Vranovské, zahnul jsem doleva směrem k zábrdovickému mostu a před ním zase doleva na Nivu, podél Svitavy, až k ulici Jindřicha Procházky, kde stála naše škola. Svitava byla v prvních letech mého života čistá řeka, chodili jsme k ní lovit ryby: říkali jsem těm malým šibalkám mřenky a bělice a pokoušeli jsme se je potom doma upéct.
Třiapadesátý rok byl rokem událostí: měna, lidem propadly peníze. Okolo nás prošla po Cejlu demonstrace dělníků ze Zbrojovky směrem do středu města (něco nevídaného, neslýchaného a také ojedinělého), moji rodiče se mnou a mým mladším bratrem v okamžiku, kdy se proslechlo, že bude „měna", odjeli na výlet do Prahy a tím utratili všechny peníze, za zbytek zaplatili po návratu do Brna nekřesťanské peníze za tramvajové jízdenky. Ale byli jsme v Praze: na Hradčanech, chodili jsme okolo Vltavy, přešli Karlův most…

Začal jsem ministrovat. Ve škole mě přitom zvolili (nebo určili?) předsedou pionýra. Taky to byl rok Stalinova a Gottwaldova úmrtí. Když zemřel Stalin, nějak to s mou maminkou nepohlo. Ale divil jsem se, že plakala, když zemřel Gottwald. Řekla mně, že to umírání státníků není jen tak, že mohou přijít nějaké horší časy, ale snad ne…
V Brně až do padesátých let nežili Romové, cikáni jsme jim říkali a já jim tak říkám podnes. Taky proto, že mám rád Máchovu stejnojmennou novelu. Nevím, jestli se to odehrálo ve třiapadesátém roce, ale jedné noci přivezla kolona vojenských nákladáků-vétřiesek stovky Romů a rozvezli je do prázdných bytů naší čtvrti. Zřejmě po Němcích, dosud neobydlených… Bílí civilizátoři zakázali Romům kočování a uvedli je tak do sousedství, s nímž si dodnes neví ani oni

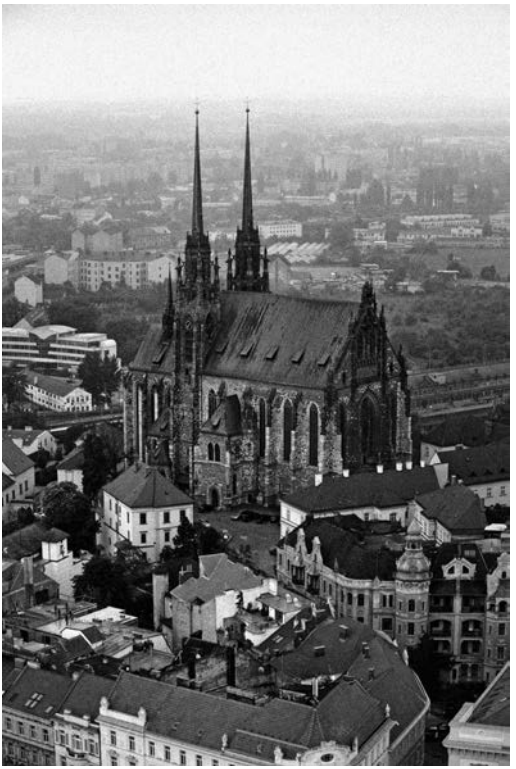

Františkov — vpravo s domem,
kde žil Hugo Haas

sami, ale ani jejich sousedé řádně rady, což při mých dnešních návštěvách Brna stále ještě pozoruji.

Když mně bylo jedenáct dvanáct let, začal jsem chodit do PIRKA (pionýrský rozhlasový kolektiv). Už jako děti jsme se naučili mluvit na mikrofon a hráli v nejrůznějších rozhlasových hrách (byl jsem tak pravidelným návštěvníken rozhlasové budovy na Beethovenově ulici), ale hlavně jsme v tehdejším domě pionýrů v Lužánkách hráli divadlo, učili se tancovat i sportovali. Chodil jsem do Lužánek i na Beethovenovu pěšky a poznával tak takřka intimně nové části Brna.

Našeho faráře v Zábrdovicích zavřeli. Vnímal jsem to jako zlovůli úřadů. Přestal jsem ministrovat. Do náboženství jsem přesto chodil až do ukončení sedmé třídy (to bylo povoleno, ale jen se souhlasem rodičů, který jsem si vymohl) a mohl tak trávit čas jako jediný žák pátera Hobzy hodiny v jeho vyučování, které spočívalo povětšinou ve čtení událostí o Rusku v době okolo revoluce a Leninova životopisu, z něhož si hlavně pamatuji, že tento vůdce proletariátu měl kvůli nevázanému životu pohlavní choroby a to vedlo k jeho duševní vyšinutosti. Ano, i tak to vypadalo v Brně roku 1956.

Vedl jsem pionýrskou skupinu, byl jsem v předsednictvu městského výboru Československého svazu mládeže a v roce 1961 jsem začal studovat filosofii a dějepis na Filosofické fakultě dnešní Masarykovy univerzity. Diplom jsem dostal v roce 1966. Už v prvním semestru jsem navštěvoval Večery pod svíčkou, které tehdy v naší učebně na fakultě organizoval Franta Brüstl. Bylo to jako za revolučních aktjabristů v předrevolučním Rusku, naprosto otevřeně jsme tam mluvili o čemkoliv, co se týkalo nešvarů v tehdejším „socialistickém" Československu. Byl jsem ve třetím semestru, když mě oslovil Jaroslav Šabata s tím, že takové otevřené,

kritické lidi potřebuje strana (KSČ), a doporučil mně, abych do ní vstoupil, udělal jsem to s plným přesvědčením, že pro nápravu poměrů a demokratizaci země je to správná cesta. Po boku jednoho z předních protagonistů Pražského jara jsem tak strávil celá šedesátá léta. Okolo Jaroslava Šabaty se soustředila skupina komunistů, kteří cíleně po celá šedesátá léta hledali cestu k podstatné politické změně, samozřejmě nejen brněnské. Výsledkem našeho vědomého směřování bylo potom Pražské jaro, kde se sloučily snahy o totéž mezi mnoha nestraníky i straníky.
Bohužel ke skutečné „jednotě myslí" došlo až s okupací Československa sovětskou Rudou armádou a armádami spřátelených zemí Varšavské smlouvy.
Všechny mé aktivity vedly hned na počátku Husákovy normalizace země nejen k mému vyloučení z komunistické strany, ale také k zákazu vyučování na školách i činnosti v kultuře.

V Brně jsem bydlel nejdéle na Jana Svobody, ale potom také na Čoupkových, v Černých Polích, na Kobližné, na chatě jedné známé na přehradě… A pracoval hlavně po roce 1969 v devatero zaměstnáních, desátá byla bída: byl jsem referentem Student servisu, vychovatelem na Veslařské, šoférem, skladovým dělníkem, nedaleko Brna dřevorubcem…
Především roky 1970–73 jsem zažil jako období teroru. Biafry ducha.
Spolu s mou ženou Nikou Brettschneiderovou jsme podepsali jako jedni z několika desítek lidí v celé republice (v Brně nás bylo ani ne tolik co prstů na ruce) dokumenty, ve kterých jsme požadovali propuštění Plastic People of the Universe z vězení. Přestěhovali jsme se s Nikou a naším ročním synem do Ostravy, kde mně příbuzný zprostředkoval dělnické zaměstnání ve Vítkovických

železárnách. V Brně už pro mě nebylo ani místo pomocného dělníka, státní bezpečnost „fungovala". Ano, taková byla sedmdesátá léta.
V prvních lednových dnech v roce 1977 jsem podepsal Chartu 1977. A to vedlo k tomu, že StB zakázala v Ostravě osmnáctiměsíčnímu synovi byť jen půldenní návštěvu jesliček, mě vyhnali z Vítkovických železáren a Niku nenechali ani hostovat v ostravském Státním divadle. Rozhodli jsme se emigrovat, využít nabídky rakouského spolkového kancléře a vystěhovat se do Rakouska.

Ve Vídni jsme začali zkoušet. Chtěli jsme „v zahraničí" dělat divadlo. Byl to náš plán číslo jedna pro emigraci. A skutečně se nám ho podařilo zrealizovat a divadlo děláme ve Vídni dodnes.
Nika po dějinném převratu v roce 1990 přijala nabídku, aby učila na JAMU.
Já jsem ve druhé emigraci. První začala v sedmdesátých letech a důvody jsem aspoň načrtl. Po roce 1989 jsem se chtěl vrátit. Bohužel, nevyšlo to. Šéfredaktoroval jsem Moravské noviny a potom ředitelovал brněnské Národní. Tak, jak mě Rada města Brna v létě 1991 ředitelem jmenovala, tak mě den ze dne odvolala. Stalo se tak v dubnu 1992 a zdůvodněním bylo, že jsem nepředložil lustrační dokument (odmítl jsem o něj požádat) a že podle zákona bych ani nebyl prolustrován, protože jsem byl od 15. května 1968 do posledního srpna 1969 tajemníkem brněnského vysokoškolského výboru KSČ, což bylo podle lustračního, tehdy nového zákona možno jen do května roku 1969. Nikoho přitom nechtělo zajímat, co jsem dělal po celá šedesátá léta, co jsem dělal v letech 1968 a 1969. A že jsem po celá sedmdesátá a osmdesátá léta dělal, co bylo v mých silách, abych přispěl k pádu „reálného socialismu".

A prožil jsem snad největší krizi života. Bez toho, že bych komukoliv něco řekl, odjel jsem do Alp a jezdil asi čtyři dny sem a tam, pokaždé někam, kde jsem nakonec měl pocit slepé uličky. A tak jsem těch slepých uliček najezdil stovky kilometrů, než jsem se na jednom parkovišti trochu prospal a zavolal ženě, že asi za dvě hodiny přijedu do Vídně.
Řekl jsem jí, že zůstanu ve Vídni.

Bylo to druhé „dobrovolné nedobrovolné" rozhodnutí o emigraci. Od roku 1992 jsem tedy rozhodnut, že budu trvale žít ve Vídni.
Tato má druhá emigrace má přece jen výhodu v tom, že do Brna mohu jezdit.
A musím říct, že s potěšením sleduji, že obraz města se mění k lepšímu. Vysokých škol a vědeckých ústavů neubylo, ba naopak. Divadel také přibylo… Když jsem přijel po mé první emigraci koncem roku 1989, bylo Brno šedým, zaprášeným, neudržovaným městem. Tomu tak už dávno není. Umělecké plastiky na nejrůznějších místech, hlavně ve středu města, dávají městu punc. A mám dojem, že alespoň velké části Brňanů se v tomto mém městě (mou by přece byla i macecha, kterou jsem naštěstí neměl) žije pokojně, klidně a že tady v Brně žijí rádi.

Ale přes to všechno se města od zmíněného zážitku z Pellicovy ulice trochu obávám. Nejezdím proto do Brna „jen tak". Většinou se snažím domluvit setkání s některým z přátel či známých. Snad abych nezažil jen prázdnotu, pocit odcizení, ale abych měl šanci z prázdnoty se vymanit: pohledem, povídáním, přiblížením se ke společným zážitkům a tím k obrazům minulosti, které nás živé spojují.

Pavlína Dufková

Brno je velký Kyjov

Když jsem se před léty vrátila z Německa, připadalo mi najednou Brno jednolité a nezajímavé. Jakkoli jsem se ze zahraničí do Brna vracela vždy ráda, skutečný návrat ze světoznámého univerzitního Heidelberku nebyl pro mě vůbec jednoduchý. Můj sen o práci kulturní manažerky, kterou jsem se zabývala v zahraničí, se brzy rozplynul.
Zní to poněkud nemile, ale nějak podobně to tehdy bylo. Naštěstí jsem se na základě výběrového řízení dostala do rádia Student 107 FM, kde jsem začala spolupracovat se skupinou Me.You (Tomáš Kelar, Karel Kmoch, Robin Smith), se kterou jsme vytvořili hudební projekt Neu Neu v rámci festivalu elektronické hudby New New na Flédě. Byl to také můj jediný nezávislý projekt v takovém rozsahu. Zvali jsme sem tehdy progresivní skupiny z Berlína, ale projekt neměl dlouhého trvání.

Již v té době jsem se plně věnovala výuce německého jazyka a češtiny pro cizince v brněnských firmách. Zároveň jsem s radostí přijala nabídku tehdy nově vznikajícího internetového rádia „R“ na Katedře mediálních studií

a žurnalistiky FSS MU a spolupracovala na pořadu Audimax, který od roku 2009 běží dodnes.

Rádio „R" se za skoro sedm let své existence mnohokrát proměnilo. Na začátku pořady tematicky souvisely spíše s univerzitou, později s celobrněnskou problematikou. Zcela cíleně jsem po nějakém čase začala svým hostům, osobnostem nejrůznějších profesí, klást otázku, co pro vás znamená brněnský prostor… Ten se mi zdál být v mnohém ještě neobjeven a skutečně se mi od nich dostalo inspirativních odpovědí.

Když zapátrám v paměti, tak jedním z prvních hostů byl výtvarník Blahoslav Rozbořil. Pořad nesl název „Je v Brně prostor pro experimentální umění?". Zaujala mě tehdy jeho odpověď, že v Brně někdy krok zpět znamená krok vpřed. Tuto větu si dodnes připomínám. Mými hosty byli často cizinci. Například Nick Orsillo na otázku „Co Brnu přinášíš jako Američan?" odpověděl: „Humanitní enviromentalistiku a působení v hnutí Duha." A německý lektor Boris Blahak, který vyprávěl o společných problémech Bavorska a Česka, zmínil zase jako pojící element brněnské nářečí „hantec".
Zajímavá pro mne byla rozmluva s Italem Davidem Sormanim o jeho nakladatelství Poldi libri, které jako jediné italské nakladatelství překládá české autory do italštiny, např. Jiřího Koláře, Richarda Weinera, Jakuba Demla, Františka Hrubína nebo Josefa Čapka. Předesílám, že téměř všichni cizinci působící v Brně hovořili plynulou češtinou. Pro Portugalku a studentku medicíny Margaridu Clamote bylo Brno sice malé, ale pro studenty velice příjemné město. „Kafenisati" neboli popíjet a užívat si kávu můžeme nejen v Bělehradě, ale i v Brně, zmiňoval zase srbský politolog Srdjan Prtina. Rakušanka Martina Kampichler, žijící

mnoho let v Brně, zmiňovala podobnosti a rozdíly nás a Rakušanů a nazvala je příznačně slovy Jiřího Gruši „sourozenci s různými jazyky".

V paměti mi zůstal zpěvák a klávesista Roman Dragoun, který zajímavě rozprávěl o kostele v Zábrdovicích a zdejším varhaníkovi Zdeňku Hatinovi, západech slunce nad Brnem v lomu Hády a slavném maloměřickém nádraží, které se stalo největším dopravním uzlem rakouské monarchie. A taktéž disidentka a redaktorka MF Dnes Jana Soukupová, autorka knih Nepoddajní aneb Nešlo to jinak a Štatl za Husáka. Tu cituji přesně: „…Brno je melancholická láska. Mám ráda Blatného Melancholické procházky. Myslím si, že Brno vystihují jako málo co jiného. Brno… Teď jak jsem šla na to natáčení, tak si říkám, jeden soud, druhej soud, nejstrašnější kriminál v Evropě, sušený mrtvoly… Prostě to Brno má opravdu všechno jiné než malebnou krásu a malebný kouzlo, a většinou se sem uklidí ty největší hrůzy a příšernosti a vždycky je to Brno v tom tak jako trošičku napřed. Nejdokonalejší policejní systém, kde jinde než v Brně za totality, prostě čurbes obrovskej na radnici, a tak zase to Brno slouží jako veliká ukázka, ale já to Brno šíleně miluju právě proto, jak je melancholický, že ta krása není prvoplánová, a že se k ní musíte dostávat. Samozřejmě já jsem nikde jinde nežila, já jsem se tady narodila a všechny vazby mám k tomuhle městu. Jdu po Špiláku, Bóže, těch vzpomínek, že jo, takže bez Brna nemůžu žít a zároveň si uvědomuju, jak to nemá lehký jako druhý město v republice…"

A Petr Minařík, nakladatel a ředitel Měsíce autorského čtení o Brnu zase smýšlel takto: „Jak vnímám brněnský prostor… To je taková otázka, která se snadno položí, ale hůř se na ni odpoví. Tak tím, že je člověk odsud, tak to má tady rád nějakým způsobem. A je na to zvyklý, ale chápu všechny lidi, kteří sem přijdou a jsou odjinud, že to tady nesnáší, a je to

naprosto pochopitelný pocit, a myslím, že by bylo dobré, kdyby to Brno teď po těch letech takového toho úplně cíleného masochismu včetně mě, všichni jsme říkali, jak je to tady odporné a špatné a co všechno se tady dělá špatně, tak kdyby se ten masochismus, kterej je pochopitelnej, přetavil v trošku sadismu, že bychom na tom začali něco dělat, že by se to proměnilo v konkrétní činy, že by to nebylo jenom to nadávání…"

Musím k tomu dodat, že svoboda a nezávislost byla ta slova, která mě přitahovala, když jsem se přesně před deseti lety vrátila z Německa. Brno mi dalo příležitost vytvořit si zde zázemí, které nemám nikde jinde. Dalo mi uniknout i z tradic maloměsta, abych ovšem zjistila, jak mnohdy tradiční dokáže být. Poznala jsem mnoho lidí různých profesí, mám zde spoustu přátel a známých a stále Brno ráda objevuji. „Je to takový velký Kyjov," prozradila malířka, anglistka a proděkanka FAVU Barbora Lungová, která byla taktéž hostem pořadu Audimax. Souhlasím. Brno je svébytný prostor, ze kterého čas od času člověk musí odejít, aby se do něj mohl opět s radostí vrátit.

Jana Soukupová

Brno mafiánské

…to je panečku téma. Žalovatelné přinejmenším, protože kdo by chtěl být v takové milé společnosti veřejně a nezakrytě? A kdo by se pak nechtěl bránit? Ale snad aspoň ti, kteří byli po všech průtazích nakonec i našimi pomalými soudy odsouzeni, si toto označení zaslouží.
Když přemýšlím, jak jejich nelibý spolek uchopit, napadá mě třeba taková Jalta…

Ano, ten nešťastný dům s pasáží na Dominikánském náměstí, kam chodili Brňané před listopadem 1989 a ještě i krátce po něm nakupovat tuzexovou elektroniku, částečně i textil, kosmetiku nebo auta. Tedy samozřejmě jen ti, kteří disponovali zahraniční valutou či bony.
Nejspíš hojná přítomnost zdejších veksláků, z nichž se po listopadu 1989 zhusta vygenerovali tuzemští mafiáni, zaklela ke zlému celý tento palác. Ač postaven bohulibě v letech 1928 až 1929 jako funkcionalistický polyfunkční dům podle projektu stavitele Jaroslava Polívky a pojmenovaný původně Moderna, v jeho polistopadové historii nalézáme skutečnou přehlídku toho nejhoršího, čeho jsme se v nových poměrech dočkali.

Podivné finanční převody, podezřelé hrátky minulých představitelů města i podnikatelskou přítomnost dvou možná nejproslulejších brněnských finančních šíbrů, kteří byli za své podivné hospodaření odsouzeni a dokonce si část trestu i odseděli.
Ano, v prokletí Jalty figurovali jak bývalý hokejista a megalomanský podnikatel Lubomír Hrstka, tak ještě kontroverznější producent Rudolf Hošna. „Jestli byla někde 90. léta divoká, pak to bylo v Jaltě," napsala kdysi trefně moje kolegyně novinářka Tereza Režňáková. „U slavné pasáže se vystřídali různí veksláci, hochštapleři a zkrachovalí podnikatelé," dodala.

Před pěti lety jsem o divokých 90. letech 20. století psala do deníku MF DNES seriál, který mne příliš netěšil. Přehlídka lidské hamižnosti i hlouposti není nic, o čem by se psalo mile.
Jenomže už tehdy bylo dobré si připomínat, co (a možná i proč) jsme něco takového dělali, nebo dopustili. Což rozhodně nezaškodí ani dnes.
Ostatně co se Jalty týče, dodnes její pozvolna chátrající historie trčí ve středu Brna všem na očích jako memento těchto našich chyb i obrovské naivity.
Jaltě sice smrtelnou ránu zasadilo v roce 2005 představitelstvo Brna, když ji směnilo s Miroslavem Lekešem za své daleko lukrativnější nemovitosti, ale protože náklady na opravy Jalty se právě i kvůli „péči" minulých majitelů a provozovatelů vyšplhaly do závratných cifer, jde rovněž o pomník zmíněných předchozích „pečovatelů".
A protože podivně rozhodující tehdejší městské představitele nikdo za jejich činy před soud či alespoň k odpovědnosti nepopohnal, věnujme se nezpochybnitelným viníkům.

VELKÝ HOKEJISTA — PACKAL PODNIKATEL

Zvláštní postavou mezi nimi je už zmíněný stavitel Bobycentra s hotelem, obrovskou diskotékou, restaurací, kasinem a sportovišti. Postava Lubomíra Hrstky je signifikantní možná právě proto, že jde o bývalého prvoligového hokejistu, dost sebevědomého, aby hned, jak k tomu byla příležitost, začal ve svých rukou protáčet obrovské peníze, které mu tehdejší banky byly ochotné půjčit — ale s kterými neuměl — a ani nemohl umět pořádně zacházet, protože se to nikdy neučil.

A to si Hrstka v roce 1992 koupil i prvoligový brněnský fotbalový klub včetně stadionu za Lužánkami. A všechno pojmenoval podle své hokejové přezdívky Boby.

Právě jeho „zásluhou" také kdysi hojně navštěvovaný stadion dodnes fatálně chátrá (když si odmyslíme brigádnickou hurá-akci fotbalisty Petra Švancary, který se zde v létě roku 2015 za pomoci fanoušků loučil na divoko s kariérou).

„Myslím, že Luboš Hrstka předběhl svou dobu," hájil před pěti lety svého bývalého chlebodárce mezitím zesnulý programový pracovník Bobycentra Miroslav Bernátek. „Pro tak obrovskou diskotéku bylo Brno tehdy příliš malé a zdejší lidé neměli tolik peněz, aby se ze vstupného dařilo splácet obrovský úvěr, který si Luboš Hrstka vzal," zdůvodňoval tehdy Bernátek, proč se Hrstkovi nemohlo podařit splatit skoro dvoumiliardový dluh.

Hrstka totiž podnikal ve skutečně velkém stylu: před otevřením Bobycentra se na stadionu za Lužánkami konal zřejmě největší koncert, jaký kdy Brno zažilo, když na skupinu Metallica přišlo v květnu 1993 nějakých šedesát tisíc lidí.

Dnes ovšem také vidíme, jak rychle Hrstkovo Bobycentrum chátrá, jak zfušovaně a z jak mizerných materiálů bylo postavené, byť stálo minimálně miliardu korun, což na začátku 90. let znamenalo opravdu velké peníze.

Ty si Hrstka samozřejmě všechny půjčil. A protože budovy stojí na patnácti hektarech, které patří městu, Hrstkovy dluhy se rozrostly ještě o nájem dvaceti milionů korun stanovených na čtyřicet let. Brnu tak Hrstka už v roce 1998 dlužil šest milionů, což byl ovšem pakatel v porovnání s tím, co dlužil několika desítkám dalších věřitelů, jako byly dnes už neexistující peněžní ústavy Podnikatelská banka, AB banka či COOP banka. Ale i Komerční banka a slovenská Všeobecná úvěrová banka Bratislava. Jenom na Slovensku dlužil Hrstka asi šedesát milionů korun. I proto se Hrstka odstěhoval z apartmánu v secesním domě nedaleko Bobycentra a vlastně se skrýval. A právě kvůli jeho prohospodařeným penězům začal chátrat také fotbalový stadion za Lužánkami.

Část Hrstkova majetku se pak stala součástí zástavy, jenže bývalý hokejista s ním přesto dál nakládal, a tak jej trestní stíhání nakonec neminulo. V lednu 2000 byl na jeho akciovou společnost Boby-sport vyhlášen konkurs. A protože tato společnost vlastnila i prvoligové fotbalisty, které majitel jednu dobu začal prodávat jiným klubům, málem úplně zanikl i kdysi slavný brněnský fotbalový klub… Fotbalisty nakonec od správkyně konkursní podstaty koupila společnost Stavo Artikel.

V roce 2001 napařily soudy Hrstkovi tříletý nepodmíněný trest za to, že neoprávněně převedl na své firmy devět milionů korun, na které se však už vztahovalo zástavní právo.

V říjnu toho roku byl Hrstka zatčen a převezen do vězení, protože sám se trestu za takzvané poškozování věřitele vyhýbal. Ve vězení se stačil oženit. Propustili ho předčasně po odpykání víc než půlky trestu.

Před pěti lety sídlila v podkroví domu na Moravském náměstí vedle kina Scala kancelář jeho firmy L&A Company, s. r. o. Respektive tato firma uváděla Hrstku jako výkonného

ředitele, Alenu Hrstkovou jako jednatelku a v náplni měla prodej paliv, maziv a cementu, prodej a nákup realit, developerskou činnost, reklamní i tiskové kampaně, prodej elektrozboží ve slevě a prodej štěňat labradorského retrívra, patrně z vlastní chovné stanice. Nijak živo tam ale rozhodně nebylo…

MILOVNÍKOVI MÚZ ZLOMILY VAZ NEZAPLACENÉ ŠKODOVKY

Rudolf Hošna se sice jeví jako odlišný druh babráckého podnikatele, nicméně pro divoká 90. léta je stejně signifikantní postavou jako Lubomír Hrstka. V Brně byl Hošna na začátku 90. let pojem. Prodával auta, provozoval hudební kluby, produkoval film Trhala fialky dynamitem a pak dlužil, na koho se podíval, kluby opouštěl, zakládal nové, jeho žena se mu pokusila sebrat dům, auta odebíral a neplatil za ně, skrýval se na Slovensku — až nakonec voda vyvřela a Hošnu odsoudili na víc než osm let, která si odpykával v Bratislavě.

„Chcem Vám oznámiť, že odsúdený R. H. Vám na základe svojho písomného vyjadrenia nechce poskytnúť rozhovor pre Váš denník ani si neželá zverejnenie informácií ohľadne svojho súčasného pobytu," napsala mi před pěti lety generální ředitelka Sboru vězeňské a justiční stráže v Bratislavě Mária Kreslová. Tak padla jediná možnost, jak si promluvit s někdejším ředitelem Pragokoncertu Rudolfem Hošnou.

Producent velmi ‚lidového' filmu Trhala fialky dynamitem se zesnulou Helenou Růžičkovou nebyl samozřejmě zavřený za to, že nechal natočit tak špatný film, ač na Česko-Slovenské filmové databázi drží čelné místo v tabulce nejhorších filmů všech dob. Neodsoudili ho dokonce ani za to, že údajně mnoha lidem po práci nezaplatil. Trest dostal za zpronevěru.

Hošna totiž od září do prosince 1993 od mladoboleslavské Škody odebral 130 aut, ta prodal, ale 25 miliónů za auta nezaplatil. V roce 2005, kdy se tento případ konečně dostal k soudu, už ho hledali jako uprchlého. Trestu se hodlal vyhnout i tím, že coby syn rodilého Slováka přijal slovenské občanství.

Na své „kariéře" začal však Hošna, stejně jako předlistopadoví veksláci, pracovat už před listopadem 1989. Bývalý kulisák využil mírného ekonomického uvolnění a několik měsíců před zhroucením komunistického režimu začal vyrábět a prodávat tehdejší módní hit, džíny z takzvané kovodžínsoviny. A v prostředí jinak všudypřítomné socialistické módní ubohosti vydělal tehdy neuvěřitelné peníze.
„Obrovsky se mu dařilo. Před jeho obchodem v Pekařské ulici byly nekonečné fronty," vzpomínal fotograf Jef Kratochvil na jediný brněnský obchod Hošnovy firmy Monako (Móda na koleně), ale i na to, jak se „kovové džíny" prodávaly v buticích po celé republice. Hošna tehdy nejspíš začal i s prodejem aut, která ho po listopadu přivedla do vězení.

Jenomže Hošna měl navíc rád i múzy. A tak se vrhl nejen na produkci onoho filmového škváru s korpulentní herečkou, kde se mimochodem popisuje raně-kapitalistický „kolotočářský" styl podnikání rodiny Karafiátových, která po listopadu 1989 zanechá obživy spočívající v přetváření na hřbitově kradených věnců v kytice a založí prapodivnou cestovku, jež má do republiky vozit cizince.
Hošna se stal také majitelem umělecké agentury Pragokoncert a v Brně zakládal hudební kluby, jako byl Babylon právě v bývalém kině Jalta v dodnes zavřené budově. „Velké oči se mu nevyplatily už tehdy, chtěl do republiky přivážet

největší hvězdy showbusinessu, ale nakonec to dopadalo tak, že prostory obvykle vybydlel a zase se po chvíli stěhoval o dům dál," psala jsem tehdy ve svém seriálu v MF DNES a dokládala jsem to i osudem kdysi slavné kavárny Opera na rohu Malinovského náměstí, ze které udělal Hošna obchod s mercedesy. „Jednu dobu užíval i bývalé kino Jadran v Králově Poli, ale bydlel a prodával auta také na Sukově ulici v centru města. Nakonec otevřel ještě prostory na Vídeňské, kde měl mít další prodejnu aut," popisovala jsem Hošnovu neslavnou „jízdu" Brnem. Jednou z jeho posledních snah o zřízení uměleckého centra bylo otevření klubu Edison Garden na Kolišti, odkud se vzdor svým velkým plánům po dvou letech zase nenávratně vypařil.

Moc štěstí neměl ovšem ani v osobním životě. Když se v roce 1996 ocitl jako jednatřicetiletý na několik měsíců ve vazbě za údajný leasingový podvod, oženil se s tehdy osmnáctiletou krasavicí Barborou. Jenomže ta krátce předtím udržovala milenecký poměr s Čechoameričanem Ctiradem Matějkou, se kterým se pak pokusila získat Hošnovu výstavní vilu v Pisárkách. Hošna byl každopádně o jejich komplotu pevně přesvědčen. Navíc si jeho žena v bulváru stěžovala na domácí násilí a na znásilnění ze strany manžela. Zřejmě právě proto také od Hošny utekla, takže po ní nechal vyhlásit policejní pátrání.

Pak přímo před pisáreckou vilou shořela Hošnova dvoumilionová Lancia Kappa a majitel při výslechu připustil, že může jít o mstu neznámého muže, který mu prý závidí jeho přítelkyni.

Po devítiměsíční vyšetřovací vazbě za zpronevěru byl Hošna v roce 1997 obviněn i z daňových úniků, protože z Rakouska přivezl mercedes, který deklaroval jako nepojízdný vrak. Do týdne ovšem na technické kontrole přihlásil téměř nový vůz se stejnou převozní značkou a policie se

dovtípila, že Hošna přivezl nejspíš dvě auta, ale úmyslně přihlásil jen jedno, aby se vyhnul placení daně a cla přes milion korun.

Také agentura Pragokoncert se za jeho vlastnictví topila v dluzích, navíc za ni Fondu národního majetku nikdy nezaplatil. Nakonec ho ale do vězení dostalo oněch 130 nezaplacených škodovek.

„Slovenskí policajti zatkli promotéra hviezd Rudolfa Hošnu na základe európskeho zatykača, ktorý im umožnil zadržať ho aj napriek tomu, že si pred niekoľkými rokmi vybavil slovenské občianstvo," psala slovenská „tlač" v roce 2006. „Zatkli ho v priemyselnom areáli na Vajnorskej ulici v Bratislave po policajnej prehliadke. Krátko predtým, ako mu nasadili železné putá, sedel nič netušiaci hudobný organizátor v aute so svojou manželkou. O vine podnikateľa zo sprenevery rozhodol brniansky súd ešte v roku 2004, keď ho poslal za mreže na viac ako 8,5 roka," pokračoval bratislavský tisk.

Tehdy jednačtyřicetiletý Hošna se sice na Slovensku ukrýval před pravomocným odsouzením, ale i tak v Bratislavě podle svého zvyku založil další hudební klub, opět pod názvem Babylon. Jenomže divoká devadesátá léta tehdy už definitivně skončila a Hošnu zavřeli.

Jan Lacina

Brněnská křídla a obzory

Do Brna jsem přišel roku l96l z Tišnova, abych studoval na lesnické fakultě. Z klidného městečka obklopeného lesy do hřmotného velkoměsta. Zvyklému na měkké mechy a pěšiny byla mi tvrdá dlažba vratká. Ale zároveň jsem pocítil divokou radost z nabyté svobody, právě v Brně jsem po opuštění poněkud svírajícího rodičovského hnízda rozepjal naplno křídla, ne-li přímo perutě. Ke svobodnému životu, někdy až zběsilému vlání, mě nabádal už svým názvem Mahenův román Kamarádi svobody. Koupil jsem si ho už hodně zežloutlý za pár korun v antikvariátě na České a místo přednášek jej pak četl na travnatých mezích brněnské periferie. Zvykl jsem si na Brno, dlažbu pod rorýsími křídly, na které jsem tušil Mahenovy stopy a potkával Jaromíra Tomečka, Oldřicha Mikuláška, Jana Skácela… Spěchávaje v zimě z kolejí na Trnité přes Lužánky na fakultu, zpravidla nevyspalý a hladový, rád jsem pozorovával havraní hejna. Představoval jsem si, že mezi stovkami černých ptáků spatřím i toho s korunkou, jak ho namaloval ve svém obraze Havraní království Alois Mikulka. Zásadní kromě studia lesnictví pro mne ovšem byly pobyty v ateliéru Bohdana Laciny nad tehdy oblíbeným bufetem Sputnik na České. Mezi

malováním svých hudebních motivů a krajin plných metafor a symbolů dokázal trpělivě odpovídat na dychtivé otázky rozevlátého synovce. Měl jsem rád toto město, kde jsem mohl sedávat až do závěrečné (a ještě chvíli po ní) při bouřlivých diskusích k lesnické fakultě nejbližší kavárně Era. Tenkrát, roku 1964, jsme založili studentský časopis LEF, v němž jsme se — někdy poněkud naivně — snažili bojovat o očistu světa. Již tehdy nás znepokojovaly problémy životního prostředí, rozpínavost civilizace do přírody.

Lesnická fakulta byla ovšem především bránou do vysněného světa lesů — čím divočejších a rozlehlejších, tím lepších. Několik let jsem se pak oddával hvozdům od Šumavy přes Jeseníky až po východoslovenský Vihorlat. Tam všude jsem diferencoval rozmanité lesní porosty podle geobiocenologické školy profesora Aloise Zlatníka, vůdčí osobnosti lesnické fakulty. A právě jeho školení mně zprostředkovalo návrat do Brna, do Geografického ústavu Československé akademie věd, abych tam spolupracoval při tvorbě vegetačních a dalších map. Přiznám se, že se mi z divokých lesů zpět do velkoměsta — z pod perutí krkavců a někdy i orlů pod křídla městských holubů — moc nechtělo.

Opět mi pomohl Jiří Mahen, tentokrát svým románem Nejlepší dobrodružství. Příběh penzionovaného středoškolského profesora Jana Grygy, varietního umělce Lukáše Hertla, jeho krásné, ale psychicky choré ženy Viktorie a romantické slečny Matyldy se totiž odehrává v Brně, ponejvíce na Červeném kopci. Tam v Kamenné kolonii, o jejímž budování ve dvacátých letech Mahen ve svém románě rovněž píše, podařilo se nám v polovině sedmdesátých let koupit domek. Tehdy tam ještě převládali původní obyvatelé. A já musím za všechny zmínit alespoň souseda Quido Kropáčka, rázovitou postavu poněkud zanedbaného jasnovidce a léčitele. Chlubíval se mi, kdo všechno za ním jezdí pro

Balony nad Špilberkem

radu a vyjmenoval řadu hereček a zpěvaček zvučných jmen. Žádnou takovou jsem ovšem v kolonce nikdy nespatřil. Téměř současně s námi přibyli do kolonky mladí výtvarníci — Vladimír Matoušek, Rosťa Čuřík, Laco Garaj a další, kteří se stali součástí nové výtvarné vlny, označované později jako „brněnská osmdesátá". A hlavně — v dolní části kolonky — pronajal si domek kamarád z nejbližších Miloslav Sonny Halas. V říjnu roku l987 jsme na tomto domku odhalovali jeho pamětní desku s bustou, kterou si sám vytvořil. Přednesly se oslavné projevy, malé pionýrky zarecitovaly oslavné verše. Spřátelený režisér krátkého filmu Jaroslav Bařinka s kameramanem Miloněm Terčem vše natáčeli na materiál, který jsme ušetřili na vědeckém filmu „Územní systémy ekologické stability". Tedy vše, jak má při takové slávě být. Jen očekávaná hudba ministerstva vnitra se tehdy — naštěstí — nedostavila.

Líbilo se mi v Kamenné kolonii, vždyť to byl kousek venkova uprostřed města! I přístěnky někdejších kozích chlívků se daly v leckterém stavení ještě najít. Rád jsem chodíval přes travnatý palouk (představoval jsem si, že na něm obnovíme chov koz) na vyhlídku z Červeného kopce. Krášíval jsem po stejné stezce nad červenými skalami z devonských slepenců, po které chodívali protagonisté Mahenova Nejlepšího dobrodružství. Při pohledu na sever údolím Svratky byl na nejzazším obzoru patrný Sýkoř, nejvyšší hora mého rodného Tišnovska. A stačilo ujít pár kroků, aby se otevřely jižní obzory, s dráždivě přitažlivým trojvrším vinorodé Pálavy.

„Brno mělo obzory" — napsal ve svém románu Mahen a myslel tím zajisté nejen ty modravé v krajině, ale i rozmanité kulturní perspektivy a naděje tohoto města. Týž symbolický náboj má i veduta Cyrila Boudy, kterou vytvořil roku 1962 technikou mědirytu pro knihu architekta

Františka Kalivody „Brno, město práce a pokroku". Ze střešní terasy vilky Josefa Věromíra Plevy na Červeném kopci zachytil malíř brněnské panoráma od Žlutého kopce přes Špilberk a Petrov až po Líšeň. Do popředí záběru umístil sloupek knih brněnských autorů, Janáčkovu partituru Lišky Bystroušky, ale také Kaplanovu turbínu. V záběru je samozřejmě brněnské výstaviště, kouřící tovární komíny, ale i březový a dubový hájek na skalách nad Svratkou — kousek divočiny na styku s městskou civilizací. Domnívám se, že právě Boudova veduta zřetelně vypovídá o tom, čím Brno tehdy bylo. Stýkala se tu příroda s ruchem města a v tom městě táhly pospolu nejen houfy básnické a malířské, jak kdysi naznal František Halas, ale obecněji: kruhy umělecké s kruhy badatelskými.

Jak mě vzrušovalo volání plachého černého datla a skřípavý zpěv červenky z borových lesíků na svazích nad Svratkou! Jak rád jsem — a ne marně — vyhlížíval dole u řeky ledňáčky a skorce! I pár pěkných hřibů dubáků se tu dalo v máji najít, v pozdním létě se potěšit vřesem stejně jako někde na Vysočině! Sžil jsem se s Brnem natolik, že jsem do jednoho z prvních čísel Veroniky, brněnského časopisu ochránců přírody a krajiny, napsal fejeton „Zpráva o sblížení s Brnem pomocí ledňáčka, skorce a červenky". Jak jsem se těšíval na posezení s přáteli — na básnické úterky v Bellevue se zakázaným Janem Skácelem, na ekologické čtvrtky s architektem Jiřím Löwem a dalšími v témže podniku. Na Modrou hvězdu s Jindřichem Zogatou (tehdy ještě básníkem „šuplíkovým") a křehkým malířem Petrem Skácelem, mladším bratrem básníka Jana. Na tvůrčí posezení se Sonnym kdykoliv a málem kdekoliv, především však v naší rodácké hospodě Na Anenské neboli U Kuby. Na odborné diskuze v hospodě dole na Pekařské, kam jsme se uchylovali po práci ve vědeckém ústavu a které velel potomek

Těsnohlídkovou Liškou Bystrouškou proslavené hospodské rodiny Zdeněk Pásek.

Mendlovo náměstí s blízkým okolím, jaký by to byl námět na román! Skoro dvacet let jsem měl pracovnu ve zdech starobrněnského kláštera augustiniánů, hádaje se s kolegy, kdo z nás sedí v té pravé cele Mendlově. V našem krajinovědném Geografickém ústavu jsme se mimo jiné věnovali i hodnocení vlivu velkých technických děl na krajinu. Jednoznačně zněl odtud například hlas proti zbytečné rozlehlosti Novomlýnských nádrží, velmi kritický pohled byl zaostřen na záměr kanálu Dunaj–Odra–Labe. Na rozmanité kulturní akce, které jsme pořádali ve vlastním vinném sklípku v těsném sousedství toho veřejného U královny Elišky, třeba na výstavy Sonnyho Halase či Jana Steklíka a posléze Geografické salóny z vlastní tvorby některých vědeckých pracovníků, se chodíval dívat i tehdejší pan opat Martinec. Bylo zajímavé sledovat jeho úsilí o to, aby starobrněnský chrám Nanebevzetí Panny Marie byl prohlášen za papežskou baziliku. Současně kolega Antonín Buček ze stejné klášterní budovy usiloval o zařazení chráněné krajinné oblasti Pálava mezi biosférické rezervace UNESCO. Podařilo se jim to oběma…

Už dávno nebydlím v Kamenné kolonii a nebádám v klášterní budově na Mendlově náměstí. Do Brna dojíždím z Tišnova na detašované akademické pracoviště na pomezí Pisárek a Jundrova, do chaty na břehu Svratky, jak říkají někteří závistiví kolegové. Stýská se mi po řadě zemřelých kamarádů z řad uměleckých i odborných. Vadí mi, že zanikla řada hospod, ve kterých sedávaly v tvůrčí diskuzi kruhy umělecké i badatelské pospolu. Přímo za zločin považuji zánik slavné Bellevue. Ledacos se v Brně změnilo, třeba i spektrum ptačích křídel — ubylo černých havraních, přibylo šedivých pírek holubů hřivnáčů i modravých sojčích.

Občas mi to nedá a vylezu opět na Červený kopec, snad i proto, že Mahen v Nejlepším dobrodružství nabádá: „Nezbylo než se vrátiti do obzorů, které jedině správně pohlcovaly člověka i s jeho myšlenkami.“ Jen kousek severozápadního obzoru zůstal téměř stejný jako na vedutě Cyrila Boudy ze začátku 60. let. Zvláště na jih se město nesmyslně rozpíná, dokonce do těch nejúrodnějších půd, a já mám vážné obavy, že brzy pohltí i ten nádherný modravý horizont Pálavy.

Ladislav Vencálek

Mé Brno

Přiznávám, že kdybych tento článek psal někdy uprostřed minulého roku, v době kdy kolega Hošťálek navrhl, že rozmnožíme knihovní šteláře s brunensiemi, vypadal by jinak. Ne snad proto, že jsem se změnil já, ale proto, že se změnilo Brno. Aspoň to tak vnímám, jak se dnes říká. Čtenář se nyní jistě optá, co se tedy v Brně událo v onom půlroce? No, kromě divadelních premiér, koncertních vystoupení a nových knížek na trhu taky město opravilo takovou tu zídku, co běží pod bývalým autobusovým nádražím u Grandu a vydláždilo několik metrů čtverečných u nádraží. Taky se začalo jezdit po opravené třídě Milady Horákové a přestalo po Minské v Žabovřeskách, která se rekonstruuje… Ale to není zcela ono, to není, co naladilo mou mysl optimisticky. To něco se neodehrálo ani na jevištích brněnských divadel nebo v koncertních sálech, či na knižním trhu. Odehrálo se na starém fotbalovém stadionu za Lužánkami, a taky hnedle vedle na obnovené ledové ploše bývalého hokejového stadionu dr. Eduarda Beneše. Oba dva sportovní stánky, ten fotbalový, který po několik let zvolna zarůstal trávami, obilím, břízkami a akátem, až tu matka příroda vytvořila malebnou oázu původního přírodního

společenství s hopkajícími zajíci, i ten druhý, hokejový, kde Kometa získala jedenáct titulů mistra republiky, a který rovněž čas a nezájem města nechaly zpustnout, dokládají, že zdravý duch Brna ještě žije.

V únoru minulého roku (2015) oznámil populární brněnský fotbalista Petr Švancara, že se hodlá v červnu rozloučit s profesionální kariérou benefičním utkáním na čtrnáct let spícím fotbalovém stadionu. A 27. června byl stadion připraven a přišlo tam šestatřicet tisíc lidí. Dobrovolníci vykáceli břízky, vyčistili ochozy, zorali plochu a zaseli trávu.

A vedle nad bývalým velkým kluzištěm hokejového stadionu vyrostly koncem roku tribuny z lešenářských trubek, tak podivně křehké, že se zdálo, že ledva tam jednadvacet tisíc diváků zabouří a zadupe, tak musejí spadnout a hokejový týden pod širým nebem dopadne katastrofálně. Ale diváci bouřili a nic se nezbortilo a Kometa vyhrála nad Plzní, a když to nyní píšu, tak se chystá na Spartu a divácký rekord zase prý padne.

A zdá se, že právě tyto aktivity zdola pomohou k návratu obou sportovních stánků do života města. Nebýt probuzení Brňanů a nebýt obětavosti a víry v úspěch několika silných jedinců, patrně by se nestalo. Možná se tedy dočká realizace návrh nového fotbalového stadionu z dílny architekta Petra Hrůši z roku 2008, nebo možná bude vypsána soutěž nová, už mezinárodní, o níž se zmínil primátor Petr Vokřál, a možná že se skutečně postaví nový stadion hokejový podle projektu hokejového klubu, který spolupracuje s investičními skupinami, jež tvrdí, že stavbu budou financovat. Pokud to tak bude, město je ochotno věnovat klubu pozemek, prohlásil primátor…

A tak jen doufejme, že nové vedení radnice všechny tyto hřivny nepromrhá. Ba dokonce si troufám tvrdit, že už udělalo potřebné kroky k tomu, aby se neopakovaly omyly

a váhání, které provázely život města v posledních sedmi desetiletích. Ano, čtete dobře. Je sedmdesát let po válce a ještě najdete činžáky poznamenané kulkami a proluky po bombách, které dávno měly být zastavěny. Proč nebyly? No, protože tehdejší hospodářské a politické poměry to neumožnily. Peníze, pokud byly, se investovaly do rozvoje těžkého průmyslu, armády a kdoví kam, taky jednou nebyl cement, pak zase dlaždičky, jindy lidi, a tak se ve městě opravily dvě tři fasády do roka — a proto se nedivme, že se vedení města opájelo sny. Nejsou peníze na opravu nádraží? Počkáme, snad jednou budou a pak postavíme nové, na zelené louce, je to jednodušší než se párat s tím starým. Nejsou peníze, aby se oživilo a zkultivovalo historické centrum města? Postavíme nové. Vzpomínám, jak se propagátoři nového Jižního centra a přesunu nádraží v sedmdesátých letech zaštiťovali skutečností, že brněnské centrum má ve srovnání s ostatními městy málo obchodních ploch, a proto je nutno posunout nádraží a na vzniklé ploše postavit centrum nové, kde budou nejen nové obchody, ale také velký Dům odborů, Dům mládeže, Dům armády, banky, kina a kdoví co… A architekti už to všechno malovali a domlouvali se, jaké budou kachličky na toaletách v Domě odborů… A protože architektura a urbanismus v té době neexistovaly a tvůrčí činnost těchto profesí spočívala v malování kostek paneláků a rýsování sídlišť, byli architekti nakonec rádi, že mohou popustit uzdu fantasii a malovat bulváry Jižního centra. A taky doznívala epocha velkých staveb socialismu, kdy tábor míru obracel toky řek a poroučel větru dešti, a já mám zato, že přesun nádraží a výstavba nového jižního centra je z toho rodu.

K této problematice se musím vracet znovu a znovu — dodnes totiž hýbe městem. V říjnu letošního roku nás čeká rozhodný krok: společně s krajskými volbami proběhne

referendum o poloze nádraží. Přesunout, nebo ponechat tam, kde je, v poloze, jíž se nyní říká pod Petrovem? Pravda, referendovalo se už v roce 2004, tehdy 85 % zúčastněných řeklo, že žádné odsouvání nechtějí, ale přišlo málo oprávněných voličů. Nyní jsou podmínky pozměněny, místo tehdejších padesáti procent oprávněných stačí nyní 35 procent, tak uvidíme.

Možná jste si všimli, že o několik desítek řádků výše jsem napsal optimistické doufání: že totiž nové vedení města nepromarní probuzení Brňanů, a taky jsem napsal, že město už udělalo potřebné kroky, aby se neopakovaly chyby minulosti. Které to jsou? Myslím ty kroky. Koncem roku 2015 schválilo zastupitelstvo města vznik Kanceláře architekta města (KAM). V jejím čele má stát ředitel a tvořit ji má cca patnáct odborníků, „kteří budou udávat směr dalšího rozvoje města. Chceme, aby to byla instituce s odborným renomé, která bude mít za úkol především komunikaci s občany o budoucí podobě města a jeho rozvoji," říká náměstek brněnského primátora Martin Ander, který v zastupitelstvu tuto myšlenku již jistý čas prosazuje. Je to tedy de facto návrat Útvaru hlavního architekta, který si město zrušilo v roce 2004. V KAM budou pracovat nejen architekti, ale taky sociolog, demograf, geograf, ekonom a další odborníci. Ve schváleném rozpočtu města Brna na rok 2016 je na jeho fungování již vyčleněno 10 milionů korun. Otevřené výběrové řízení na ředitele má být vypsáno na začátku roku. První pololetí roku 2016 pak bude věnováno personálnímu a organizačnímu zabezpečení činnosti. Faktické zahájení činnosti KAM je plánováno na druhé pololetí roku. A k pozitivům musím připočítat i to, že se nakonec dohodlo město, kraj a ministerstvo školství a zachránilo pro město a republiku Velkou cenu — motocyklové závody. A že město koupilo firmu BVV s její dlouholetou zkušeností

Bývalý Baťův palác, dnes obchodní dům Centrum

s pořádáním výstav a veletrhů, nad níž se stahovala mračna živoření.

Je to všechno povzbudivé, snad se tedy nebudou opakovat takové prohřešky proti dobrým mravům, jako stavba Velkého špalíčku, nebo podivného orloje na náměstí Svobody, či obásničkované kašny tamtéž. Samozřejmě i přesun nádraží bude v gesci této kanceláře. A nejen to. Nedávno uspořádal deník DNES anketu, která měla označit, co Brno hyzdí, co mu nedělá čest a kazí mu jméno. Zvítězil prostor před nádražím s podchodem a s bývalou Myší dírou a Zvonařkou, pak zavřený a chátrající hotel Avion, jemuž ani jméno architektky Jiřičné, jež přijala nabídku na projekt jeho úprav, nepomáhá, čtenáři psali také o brněnském Bronxu, o opuštěných a živořících továrních objektech po bývalé Mosilaně a Vlněně v centru města nebo v Husovicích a Maloměřicích… A já bych ještě dodal: nedořešené a nedokončené dálniční a silniční spoje, které, ač za hranicemi města, negativně ovlivňují jeho život: dálnici na Vídeň, která končí u Pohořelic, pak též spojení tohoto tahu s chybějící a diskutovanou rychlostní komunikaci R43 na Svitavy, pro niž je už od protektorátních časů vykoupena trasa a nic by tedy nemělo bránit stavbě, jenom snad peníze a protesty paní Pálkové, občanky bystrcké, která údajně má v trase dálnice zahrádku a desetiletí obchází Bystrčany a líčí, jak hrůzné to bude, až jim kolem sídliště a okolo přehrady pojedou tisíce aut — no, ona ta dálnice je projektována tak, že by neměla příliš rušit a navíc má být překryta, a na tom krytu by měla růst travička. Horší je, že k paní Pálkové se přidali odpůrci dálnic z řad zelených, a tak jak je chválím za postoj k přesunu nádraží, tak jim vyčítám, že vymysleli vést trasu R 43 tzv. Boskovickou brázdou, což není žádný terénní útvar, ale je to geologické pojmenování vrstev ležících asi 40 km západně od optimální trasy, vytyčené ve čtyřicátých

letech. Teď jsme ale z bran města vyrazili do hájemství Jihomoravského kraje — a ten, žel, popletl, co se dalo — aspoň tak to tvrdí Nejvyšší správní soud, který vyhověl protestům obcí jižně od Brna a v roce 2012 zrušil Jihomoravskému kraji Územní plán — a bude trvat zřejmě ještě několik měsíců, než bude vyhotoven nový, a na něj je ovšem vázáno i plánování v městě Brně. Inu, je toho hodně, s čím se musí vyrovnat nová radniční garnitura, brněnští zastupitelé i vedení kraje.

Ale další jiskřička naděje prozařuje toto povídání. Je to nějaký měsíc, kdy brněnská radnice vypsala mezinárodní urbanistickou soutěž nazvanou Budoucnost centra Brna, která má vyřešit podobu snad nejostudnějšího brněnského prostoru — přednádraží, Myší díru… Na podatelnu přišlo neuvěřitelných 57 soutěžních návrhů, které zpracovává přes 250 architektů a urbanistů. Soutěž je anonymní, ale zdá se, že dvě třetiny jmen jsou z ciziny. „Soutěž má pro město dvě roviny. První z nich je pragmatická — hledaní odpovědí na otázku, jak s řešeným územím naložit a jakým způsobem jej dotvářet v případě, že stát rozhodne v rámci železničního uzlu o umístění nádraží pod Petrovem. Druhá rovina souvisí s celkovou dlouhodobou vizí města, kterou chceme i touto soutěží naplňovat: Brno se profiluje jako moderní a mladé město, které nabízí spoustu studijních možností. Chceme město rozvíjet tak, aby bylo nejen hezké, ale hlavně funkční pro občany," říká primátor Petr Vokřál. První kolo určí osm nejlepších, finále proběhne v květnu. Zaujala mne porota: Předsedou je německý architekt Roger Riewe, jehož kancelář na základě vítězství v soutěži navrhovala hlavní nádraží v Innsbrucku. Dále v porotě zasedne Silja Tillner z Rakouska, jejíž studio pracuje již řadu let na vídeňském projektu Urbion, rozsáhlé městské revitalizaci úzce spojené s železnicí. Ze zahraničí je tu dále Sándor Finta, hlavní

architekt města Budapešti, a Jiří Oplatek, brněnský rodák působící ve švýcarské Basileji. Své zastoupení bude mít samozřejmě i město. A další zajímavou skutečností jsou finanční odměny. Oceněny budou tři nejlepší návrhy. První získá 1 800 000 Kč, druhý 1 200 000 Kč a 750 000 Kč třetí. Počítá se s tím, že mezi návrhy, které postoupí do druhého kola, ale neobdrží žádnou cenu, bude rozdělena celková částka 1 250 000 Kč. Řekl bych, že na brněnské poměry jsou to částky motivační.
A tak doufám, že aspoň v tomto článku vykročilo město k lepším zítřkům.

■

JSOU tomu dva měsíce, co na pulty knihkupectví dorazilo první vydání této knížky. Za několik dnů bylo vyprodáno. Pravda, náklad nebyl nikterak velký, ale ani jsme to nečekali. Možná to udělala jména autorů, možná přívětivá a nekonfliktní nálada, která z knížky v této hektické době sálá. Nyní přicházíme s druhým vydáním. A co z událostí posledních dvou měsíců v Brně stojí za zaznamenání? No, trochu se nám rozhádala radnice, naštěstí až poté, co do funkce ředitele Kanceláře městského architekta jmenovala doc. Ing. arch. Michala Sedláčka, zatím vedoucího losangeleské pobočky páté největší architektonické firmy na světě Aedas… Po třinácti letech tedy dostává Brno do čela architektonické budoucnosti člověka, který ji snad dokáže ovlivnit a usměrnit…

Marek Vácha

Rukověť brněnského vysokoškoláka v Praze

Jakmile autobusem směrem z Brna přejedete neviditelnou čáru kdesi u Jihlavy, ocitnete se v jiném vesmíru. Na Florenci jste přistáli na jiné planetě. Bytosti, které potkáváte, vypadají jen na první pohled stejně jako vy. Nakonec se s nimi domluvíte. Jen je třeba se přenést přes fakt, že v prvních třech minutách rozhovoru vám s určitou ostýchavostí a pokorou vyloží, kolika cizími jazyky mluví, kolik škol vystudovali, kde všude po světě byli a co neuvěřitelného tam zažili. A ještě třeba, jaká nebezpečná zvířata skolili loni na dovolené na safari. Je třeba se přes to přenést a pak jsou docela přátelské, stále je to ale jiný vesmír.

Učil jsem kdysi v Praze na gymnáziu maturanty, a bylo to jako na Nové Guineji. Smáli se, kde neměli, nesmáli se, kde měli, na všechno měli nějaký názor a zdálo by se, že sebe sama cení velmi vysoko, ale nebyla to tak úplně pravda. Jsou stejně zakomplexovaní jako my, jen se to naučili lépe skrývat. Praha je mnohem víc konkurenční a lidé se zde od mládí učí, že je třeba se umět prodat. Brněnští studenti se naproti tomu naprosto logicky smějí, kde mají, a nesmějí, kde nemají, a ví, že jsou úplně stejní jak všichni ostatní a že tak nějak máme tu slámu v botách všichni. Brňáci také nemají

Znovuotevřená slavná kavárna Savoy

přízvuk a mluví normálně, neprotahují a neříkají ani veď (viď) ani žemle a ví, co znamená výzva „rožni".

Snad ani nejsou Moraváci tak ambiciózní. Naši různí vrcholoví sportovci pocházejí spíše z Čech a nenapadá mě nikdo vyloženě z jižní Moravy, co se týče desetiboje nebo rychlobruslení, nebo disciplín, kde je třeba pevné vůle a tvrdého drilu, v debatách cestou do sklepa dole na Hodonínsku strýčkovija totiž ani moc nevědí, proč by si kdo měl honit triko a co užitečného by to působilo.

Nově příchozí bude mít v Praze problémy s rozluštěním logiky hromadné dopravy, než zjistí, že je nerozluštitelná. Zatímco v Brně jsou noční rozjezdy poskládané podle jednoduché logiky a noční autobusy mají, jak všichni ví, každou celou sraz na nádraží. Místo tak slouží spontánně k neplánovaným setkáním či improvizovaným oslavám, které se často protáhnou právě na tu hodinu do nového rozjezdu, zatímco Praha se se soumrakem stane městem duchů. S příchodem noci totiž v Praze jdou tramvaje známých čísel spát a na jejich místo bez varování vyjedou jiné tramvaje s jinými čísly, jezdící po jiných trasách. Vše je, zdá se, vymyšleno tak, aby byl systém co nejméně přehledný.

Zatímco v Brně je doprava plynulá po celou noc, v Praze přestává metro nepochopitelně jezdit už o půlnoci, kdy život teprve pomalu nabírá obrátky a dopravní systém se po dvanácté víceméně zhroutí, k tradičnímu překvapení zahraničních turistů. V Brně není potřeba studovat jízdní řády, všichni ví, že každou celou je sraz na roli, a lze odhadnout, v jaký čas z toho kterého místa autobusy pojedou, aby to stihly. Pokud se chci v Brně kamkoli dostat, čím dál jsem od nádraží, tím dřív musím na svou zastávku.

Revizoři v Praze nikdy nechodí po tramvajích a nikdy nechodí sami, spíše číhají po chodbách metra metodou rybičky rybičky. Nikdy, nikdy se mi nestalo, že jsem byl kontrolován

oblečen v saku a kravatě, a to i když jsem se snažil působit nápadně, šel schválně pomalu nebo schválně rychle, díval se revizorům dlouze do očí nebo naopak klopil zrak. Jak má člověk kravatu, je pro revizory neviditelný jako v elfském plášti. Revizoři kontrolují světově znějící opencards, v místním dialektu zvané tramvajenky. Opencards, pravda, nějakou tu korunu stály, a občas se o tom píše i v novinách, ale za to fungují nejenom v tramvajích, nýbrž i v metru a užijete si navíc spoustu legrace s takzvanými validátory. Nestačí totiž si roční jízdenku koupit. Musíte si ji ještě validovat někde v nenápadných validátorech, krabičkách, různě poschovávaných na různých stanicích metra. Bez validování ve validátoru jízdenka nefunguje. Asi proto byly ty opencards tak drahé.

Až budete v Praze, nikdy nepojmenovávejte trasy metra podle barev, nebudou vám rozumět. Trasy pojmenovávají Pražáci podle písmen. Na rozdíl od nás ani rodilý Pražák obvykle netuší, kudy jezdí červená, ví ale, že přes I. P. jezdí céčko.

Chůze po ulicích je zvláštní tím, že v Praze se magistráty neobtěžují, aby na domy připevnily cedulku s natištěným číslem a ulicí, jak se vcelku logicky a bez velké námahy děje v Brně. Cedule s názvem ulice je jen na začátku ulice na příslušné křižovatce a bez mapy trvá někdy dlouhé putování podél domů, než poutník zjistí, kde vlastně je. Celá Praha tak připomíná etiopský pobyt Bono Voxe a píseň Where the streets have no name.

Pražáci mají naopak dosti matné představy o tom, co se děje na východ od hlavního města, a pořekadlo, že Asie začíná za nuselským mostem, neberou ani tak jako vtip jako spíš cosi neurčitého z podvědomí. Praha je na náhorní plošině, mimo ni dokola je mlha a propast. Hlasatelka v televizi národu neproblematicky ohlásí, že bude pršet, ale že na Moravě bude slunečno.

Na druhé straně Praha je jiskřivá, nervózní, neklidná, světová, mnohojazyčná, intelektuální, plná zajímavých lidí a zajímavých přednášek, klubů, kaváren, výstav, performancí, koncertů vycházejících i zapadajících hvězd, v Praze se jako v jediném místě u nás nadechnete velkého světa, budiž řečeno nepejorativně.

Když se pak vrátíte na náměstí Svobody, které pro vás kdysi znamenalo svět, jste zmateni náhlou nehybností. Přijdete si jak ve westernu před klíčovou přestřelkou. Okenice zabedněné, ticho, vítr v kotoučích prachu, cár starých novin, pes se jen občas posune, jak se mu pohybuje stín. Dříve jste to tak nevnímali. Vracíte se po všech vyhraných bitvách velkého světa jak hobiti do svého Kraje, vyprávíte, a máte pocit, že jste dokázali něco velkého.

Brno je zelené

Před odesláním sborníku do tiskárny vyšly v Magazínu DNES texty o Brně. Dost nás zajímaly, ale byli jsme, popravdě, trochu zklamáni. Čtenář se v nich hodně dočte o nových barech a hospodách, o gastronomické senzaci Koishi, o Hospodě na stojáka či úžasném Baru, který neexistuje… Jeho majitel kupříkladu říká, že poznal svět, že „byl v Americe, ale Brno by neměnil. Je dost malé, abyste zde mohli cokoli zkusit a nezhroutit se z toho, když něco nevyjde. Velikost místa nabízí i kvalitní šuškandu, která se rychle roznese, kde je co dobré a kde potkáte ty klíčové hráče, když je třeba.“ To je sice pěkné, ale asi ne každého bary, kvalitní šuškandy a klíčoví hráči zajímají.

Samozřejmě, dovídáme se opět, že na internetovém serveru a v amerických novinách se Brno, co do kvality života, v prosinci 2015 objevilo na jenom z nejvyšších míst, v mezinárodním srovnání před Prahou a ve společnosti Barcelony a Sydney. K tomu snad jenom jedno: Už nějakou dobu se mluví o spolupráci města a DNES, že i redakce se podílí na jeho propagaci. Je to možné, tato příloha by tomu spíše nasvědčovala. To, co je v příloze řečeno, má často propagační charakter, není to sice vysloveně lež, to ne, ale

pravda bohužel jen z části. A o stinných stránkách se vůbec nehovoří.

Nicméně mezi texty je jeden, který se nám velice líbil. Je výstižný, upřímný a my z něj na ukázku ocitujeme. Autorkou je Klára Kubíčková:

„…Brno je zelené. Máme to všude blízko do přírody. Z Mendlova náměstí se vydejte pěšky přes Svratku a za chvíli natrefíte na značku, která vede na Mahenovu stráň. Pod vámi bzučí město, vás nabíjí les. Ne pár stromů nebo park, prostě les. Nebo nasedněte na tom Mendláku na trolejbus do Kohoutovic, kousek nad Anthroposem začíná rozlehlá obora, kde narazíte na daňky, srny, muflony. Sídliště Lesná není džungle jen podle jména. Zkuste tady čekat s dětmi na tramvaj, hrozí, že se opravdu zaběhnou v lese. Nasedněte na šalinu dvanáctku a kousek za Technickým muzeem se vyškrábejte na Medlánecké kopce. Přírodní rezervace se vzácnými motýly patnáct minut od centra. Čtyřkou na Kraví horu, z centra zase deset minut. Sto metrů od konečné je jezírko. Do Wilsonova lesa je to, co by kamenem z toho jezírka dohodil… A pak ten slavný Prýgl, přehrada, kam se jezdí na rande, s kočárkem, na kole, na parník i na brusle…

Už mnohokrát v historii Brna se jeho zelené ostrovy pokoušeli zničit developeři i politici, někde plánovali sjezdovku místo lesa, jinde nákupní centrum vedle žabího rybníčku. Přesto se pořád zelená. Proto to tady mám ráda.“

(ahk)

Obsah

V Brně se vždycky teskní 5

Milena Flodrová
Brno a Jošt k sobě nerozlučně patří 8

Petr Schnur
Návrat do Brna 18

Jiří Plocek
Brno v Janáčkově zrcadle 24

Antonín Hošťálek
Duše Brna — ozvěna starých diskusí 30

Ladislav Plch
Kamenka — tip pro fajnšmekry a vlastivědně zanícené 40

Arnošt Goldflam
Hrůza v Brně 49

Petr Pelčák
Felix civitas que cogitat bellum tempore pacis 58

Luděk Niedermayer
Moje Brno 66

Ivanka Devátá
Město mého mládí 72

Jan Sapák
Město… 76

Jaroslav Štěpaník
Město s nemocnou duší? 84

Josef Souchop
Havraní město 95

Kateřina Vencálková
Brno v kruhu nezájmu? 101

Ludvík Kavín
Můj vztah k městu Brnu 104

Pavlína Dufková
Brno je velký Kyjov 113

Jana Soukupová
Brno mafiánské 117

Jan Lacina
Brněnská křídla a obzory 125

Ladislav Vencálek
Mé Brno 133

Marek Vácha
Rukověť brněnského vysokoškoláka v Praze 142

Brno je zelené 148

NENÍ TU VLTAVA, ALE SVRATKA, SVITAVA

Obálka (s použitím fotografií Igora Šefra)
a grafická úprava Boris Mysliveček
Editoři Ladislav Vencálek a Antonín Hošťálek
Fotografie Igor Šefr
Spolupráce Blanka Švábová
Sazba a litografie Andrea Švábová
Vydal Moravskoslezský kruh, z. s. v roce 2016
Vytiskl Point CZ, s. r. o.
152 stran. Vydání druhé
Cena 160 Kč

Není tu Vltava
ale Svratka
a Svitava vítá vás
a krásnější řeky nepoznals
napsal by Nezval kdyby moh
leč ku slávě by si nepomoh

Moravskoslezský kruh, který v Brně působí už pěknou řádku let na poli kulturním a sociálním, se rozhodl rozhojnit škálu brunensií o další pohledy. Oslovili jsme autory žijící ve zdech města anebo s životním vztahem k Brnu se žádostí o příspěvek. Protože jsme chtěli mít škálu pohledů co nejširší, požádali jsme nejen lidi pera, ale i jiných profesí. Chtěli jsme úvahu, črtu, esej na téma současné Brno… Sešly se příspěvky rázu osobního a vzpomínkového i historického, méně už popisující stav, v němž se Brno nachází, které naznačují, co by mohlo a mělo… Ale věříme, že knížka i tak přispěje k pochopení ducha města i jeho obyvatel.

Cena 160 Kč
9 788090 560451